

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK SOLUNUN ELEŞTİRİSİ: BİRİKİM DERGİSİ
(1975-1980) ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ağah AYHAN**

**Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

MART – 2018

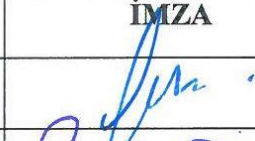
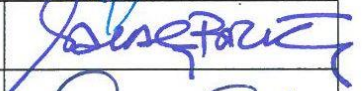
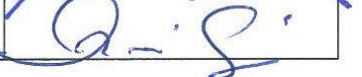
T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK SOLUNUN ELEŞTİRİSİ: BİRİKİM DERGİSİ
(1975-1980) ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ağah AYHAN

Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 07/03/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Zerra Hatipoğlu	BAŞARILI	
Dr. R. S. SAVAŞ BİÇER	BAŞARILI	
Dr. M. Hilmi ÖZEL	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir bölümünün bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ağah AYHAN

07.03.2018

ÖNSÖZ

Üzerinde çalıştığım bu konuda araştırmalarım boyunca bana yol gösteren değerli danışman hocam Nişantaşı Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Esra Hatipoğlu, başta olmak üzere, araştırma süresince desteklerini esirgemeyen ağabeyim Dr. Harun Ayhan' a, değerli eşim ve çocuklarıma desteklerinden dolayı gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Ağah AYHAN

07.03.2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: BİRİKİM DERGİSİ: KÖKEN VE AMAÇ	7
1.1 Köken	7
1.2 Amaç	15
2. BÖLÜM: ULUSLARARASI SOSYALİZMDE BUNALIMIN TAHLİLİ	20
2.1 Uluslararası Sosyalizmde Bunalım	20
2.2 Emperyalizm Analizi ve Milliyetçiliği Reddetmek.....	25
2.3 Emperyalizm ve Sosyalist Bilinç	29
2.4 Batı Marksizminin Eleştirisi.....	35
2.5 Ne Yapmalı? Kendiliğindencilğe Karşı Siyaset.....	39
3.BÖLÜM: TÜRK SOLUNUN ELEŞTİRİSİ	45
3.1 Toplumsal Yapı Tartışmalarındaki Hatalar ve Sosyalizm Açısından Çarpık Sonuçları.....	45
3.2 Kapitalizm mi Emperyalizm mi?.....	50
3.3 Muhafazakâr Sorunsala karşı Sosyalist Sorunsal	53
3.4 Aydınlar ve Sosyalizm	57
3.5 1971 Krizi ve THKP-C.....	60
3.6 1980'e Gelirken	64
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	72
ÖZGEÇMİŞ	78

KISALTMALAR

ÇKP	: Çin Komünist Partisi
MDD	: Milli Demokratik Devrim
NLR	: New Left Review
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SD	: Sosyalist Devrim
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi

Tezin Başlığı : Türk Solunun Eleştirisi: Birikim Dergisi (1975-1980) Örneği	
Tezin Yazarı : Ağah Ayhan	Danışman: Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU
Kabul Tarihi : 07/03/2018	Sayfa Sayısı : iv (ön kısım) + 77 (tez)
Anabilimdalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilimdalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	
<p>Türkiye’de sol düşünce ve siyasi hareketlerin 1960-1980 yıllarında önemli bir yükseliş gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu tarihlerde Türk solu hem düşünsel performansıya entelektüel camiada bir karşılık bulmuş hem de toplum içinde önemli sayıda insanı mobilize ederek siyasal bir hareket olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Ancak 1980’den bulunduğumuz 2017 yılına kadarki dönemde siyasi bir hareket olarak toplum içerisinde bir zamanlar sahip olduğu karşılığı kaybetmiştir. Türkiye’nin 1980 sonrası siyasetine ve toplum düşüncesine damgasını vuran genel olarak liberal fikirler ve temalar olmuştur.</p> <p>Akademide ve çeşitli entelektüel mecralarda sol düşüncenin belirli bir ağırlığından söz etmek hala mümkünse de liberal düşüncenin fikir ve temalarının hegemonyası karşısında sol entelektüel üretimin 1960-1980 yıllarda sahip olduğu ağırlığı kaybettiğini söylemek mümkündür. Bu çalışma solun bahsi geçen etkililik kaybının nedenlerini mesele edinecek ve sorunu, sosyalist bir düşünce dergisi olan Birikim’in 1975-1980 yılları arasındaki nüshalarında sola yönelik olarak getirmiş olduğu eleştiriler üzerinden ele alacaktır. Solun etkililik kaybı genellikle dışsal gelişmelerde aranmaktadır ve bu etkililik kaybında solun kendisinin ne tür “katkıları” olduğu sorusu göz ardı edilmektedir. Bu nedenle solun gerilemesinde solun katkılarını tespit etmek için 1980 öncesi özeleştirilere bakmakta fayda vardır.</p> <p>Bu çalışmada, Birikim dergisinde sosyalist hareketin bir içsel eleştirisinin söz konusu olup olmadığı, dışsal gelişmelerden bağımsız olarak sosyalist hareketin ne tür problemlere sahip olduğu noktasındaki tespitleri ortaya konulacaktır. Anlaşılabilirliği gibi bu çalışmada sosyalist hareketin gerilemesinin nedenlerini, 1980 sonrasında yaptıklarına bakarak değil, en iyi olduğu zamanlardaki, yani 1980 öncesi zaafalarına bakarak tespit etmek amaçlanmıştır. Böylece meselenin bir siyasi hareketin kendi dışındaki gelişmelere ayak uydurup uyduramamasıyla ilgili veya sınırlı olup olmadığı tartışmaya açılacaktır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Birikim Dergisi, Emperyalizm Analizi, Marksizmin Eleştirisi, Türk Solunun Eleştirisi, 1971 Krizi	

Title of the Thesis: The Criticism of Turkish Left: Birikim Magazine (1975-1980)

Example

Author : Ağah Ayhan**Supervisor:** Prof. Dr. Esra HATIPOğLU**Date :** 07/03/2018**Nu. of pages:** iv (pre text) +77 (main body)**Department:** Political Science and International Relations**Subfield :** Political Science and International Relations

It is possible to say that the leftist thinking and its political movements in Turkey have a remarkable rise between 1960-1980. In these days, the Turkish left has found a response in the intellectual community with its intellectual performance and has begun to attract attention as a political movement by mobilizing a significant number of people in society. However, in the period from 1980 to 2017, this as a political movement has lost the opportunity to have a time in the society. Liberal ideas and themes in general has been the hallmark to Turkey's post-1980 politics and social thought.

It is known that in the academy and various intellectual circles it is still possible to speak about a certain weight of the left thinking, but it is also known that the intellectual outputs against the hegemony of the ideas and themes of the liberal thinking has lost its weight which it had in 1960-1980. This study will address the reasons for the loss of effectiveness of leftist thinking and discuss the problem through the socialist thought journal Birikim's criticism for the left in the copies between 1975-1980. Loss of efficacy is usually sought in external development, and the question of what kind of "contributions" the respiratory itself is in the loss of efficacy is overlooked. For this reason, it is useful to look at pre-1980 paternal self-esteem to determine respiratory contributions in respiratory distress.

This study will reveal whether the socialist movement has an inner criticism in the Birikim magazine and what kind of problems the socialist movement has regardless of external developments. As can be understood, the purpose of this study was to determine the reasons for the socialist movement's retreat not by looking at what they did after 1980, but by looking at their weaknesses at the best of times. Thus, it would be possible to debate whether a political movement that is concerned is related or unrestricted by its ability to keep pace with developments outside of itself.

Keywords: Birikim Journal, Analysis of İmperialism, The Criticism of Marxism, The Criticism of Turkish Left, The Crisis of 1971

GİRİŞ

Araştırma Problemi

Türkiye’de sol düşünce ve siyasi hareketlerin 1960-1980 yıllarında önemli bir yükseliş gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu tarihlerde Türk solu hem düşünsel performansı ile entelektüel camiada bir karşılık bulmuş hem de toplum içinde önemli sayıda insanı mobilize ederek siyasal bir hareket olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Ancak 1980’den 2017 yılına kadarki dönemde siyasi bir hareket olarak toplum içerisinde bir zamanlar sahip olduğu karşılığı kaybetmiştir. Türkiye’nin 1980 sonrası siyasetine ve toplum düşüncesine damgasını vuran genel olarak liberal fikirler ve temalar olmuştur. Akademide ve çeşitli entelektüel mecralarda sol düşüncenin belirli bir ağırlığından söz etmek hala mümkünse de liberal düşüncenin fikir ve temalarının hegemonyası karşısında sol entelektüel üretimin 1960-1980 yıllarda sahip olduğu ağırlığı kaybettiğini söylemek mümkündür. Bu çalışmada solun bahsi geçen dönemde yaşanan etkinlik kaybının nedenleri araştırılacaktır.

Tezin Konusu

Tez çalışması sorunu, *Birikim Dergisi*’nin 1975-1980 yılları arasındaki nüshalarında sola yönelik olarak getirmiş olduğu eleştiriler üzerinden ele alacaktır. Bu çerçevede şu soruların cevabı aranacaktır: Solun bu içerden eleştirisindeki tespitleri sonraki etkinlik kaybının işaretlerini veriyor olabilir mi? Türk sosyalist hareketi etkinlik kaybından (1980’den) önce kendini nasıl eleştiriyordu? Soruların cevabı daha geniş bir çerçevede değerlendirmeye tabi tutulabilirdi ancak bu çalışmada *Birikim* dergisi özelinde değerlendirmeler yapılacaktır. Ancak *Birikim* dergisi 2017 yılı itibariyle yayınlanmaya devam eden bir dergidir. Bu nedenle *Birikim*’in, en azından sol içerisinde bazı doğru tespitler yapmış bir dergi olarak görüldüğü söylenebilir. Uzun bir zaman boyunca yayımlanan *Birikim*’in belli bir kesimde itibar kazanmış olduğunu ve bu itibarın önemli bir kısmını da 1980 öncesi ortaya koymuş olduğu analizlerine borçlu olduğu varsayılabilir. Cevabı aranan sorunun kapsamı ve içeriği nedeniyle *Birikim*’in 1989’dan sonra yayımlanan nüshaları (*Birikim* 1980-1989 arasında yayımlanamamıştır) incelemeye konu olmayacaktır.

Tezin Amacı

Türk solunun etkinliğini kaybetmesi hakkında çeşitli nedenler öne sürmek mümkündür. Hem Türkiye'deki hem de dünyanın önemli merkezlerindeki siyasi, iktisadi ve kültürel değişimlerin solun gerilemesinde paya sahip olduğu öne sürülebilir. Türkiye'den baktığımızda, 1980'li yıllardaki askeri darbenin yarattığı baskı ortamı ve artan terör eylemleri nedeniyle Türk siyasetine hâkim olan atmosferin sol bir siyaseti savunmayı zorlaştırması; askeri darbeyi gerçekleştiren ve ona destek olan siyasi elitlerin milliyetçi ve İslamcı siyaseti doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemesinden dolayı solun kamuoyundan dışlanması; liberal ekonomi politikaları ve tüketimi ön plana çıkaran yaşam tarzları karşısında sol fikirlerin “gerçekliğe” ayak uyduramaması vb. solun gerilemesine gerekçe oluşturabilir. Batı'da yükselen neo-liberal siyasetin hegemonik hale gelişinin yanı sıra SSCB'nin dağılması da sol siyasetin aktörleri ve muhtemel alıcıları için olumsuz bir etki yaratmıştır. 1961 Anayasası'nın sağlamış olduğu özgürlükçü ortamın solun yükselişinde önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir. 1982 Anayasası, hem 1961 Anayasası'na hem de bu anayasanın yaratmış olduğu siyasi ve toplumsal ortama bir tepki olarak ortaya çıkmıştır ve bu nedenle sol düşünce ve hareketlerin fikir ve eylem özgürlüğü üzerinde önemli kısıtlamalar getirdiği gerçeği de dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan, ortaya konulan yeni sorunlar ve çözüm önerileri karşısında solun bir alternatif üretememesi de solun önemi konusunda soru işaretleri oluşturmuş olabilir. Ancak “Türk solunun 1980 sonrası gelişmelere -dışsal baskılara- ayak uyduramaması” şeklinde özetleyebileceğimiz bu açıklama modeli sorunu önemli ölçüde dışsallaştırmakta ve solun içsel zafiyetleri üzerinde yeterince durmamaktadır. Bu nedenle solun gerilemesinde solun kendisinin ne tür “katkıları” olduğunu görebilmek için 1980 öncesi eleştirilere bakmakta fayda vardır. Türk solunun 1980 sonrasındaki hızlı etkinlik kaybı sorununun 1980 öncesine dayanan kaynakları olup olmadığı sorusunu akla getirdiğinden böyle bir araştırma anlamlı olacaktır.

Sosyalist hareketin Türkiye macerasını özetlediği bir makalesinde Murat Belge Türkiye'deki darbelerin (1960, 1971 ve 1980) sosyalistlerin eğilimlerini ve kararlarını nasıl belirlemiş olduğunu göstermektedir. Buna göre, Türk sosyalistleri sürekli olarak dışsal gelişmelere kendilerini uyarlayan ve kendi özerk siyasetlerini gündeme getirmek

noktasında geri kalan bir hareket izlenimi vermektedir.¹ 1980 sonrası sosyalist hareketin gerilemesinin değerlendirmesi de çoğunlukla benzer bir şekilde yapılmaktadır. Yukarıda saydığımız gerek Türkiye’deki, gerekse uluslararası alandaki gelişmeler çok kere sosyalizmin Türkiye’deki etkinlik kaybının gerekçesi olarak ortaya konulmaktadır.² Gerçekten de Türk düşünce yaşamı üzerine yapılacak her inceleme siyasi arka planı dikkate almak zorunda kalacaktır. “Siyasetin belirleyiciliği” denilebilecek bir etki faktörü düşünce yaşamının karakterini belirler. Türkiye’de siyaset kurumu toplum üzerinde özellikle baskı mekanizma yoluyla etkili olabilmektedir. Diğer taraftan Türk entelektüelinin düşünsel faaliyetini siyasi bir harekete bağlama gayreti de siyaset kurumunun düşünsel faaliyetler üzerindeki etkisinin artmasına sebep olmaktadır. Bu karşılıklı ilişki bir dereceye kadar anlaşılabilir ve bu ilişkinin yalnızca Türkiye’ye özgü olmadığını düşünebiliriz. Ancak entelektüel çalışmaların kendi içsel değerine gereken önemin verilmemesi gibi bir sonuçla da karşılaşmaktadır. Böylece entelektüel gelişmeler yalnızca siyasi gelişmelerin bir sonucuymuş gibi açıklanmaktadır. *Birikim* dergisinde bu tür analizlerden farklı bir bakış açısını bulmak mümkün mü sorusunun cevabı önemlidir.

Bu çalışmada, *Birikim* dergisinde sosyalist hareketin bir içsel eleştirisinin söz konusu olup olmadığı, dışsal gelişmelerden bağımsız olarak sosyalist hareketin ne tür problemlere sahip olduğu noktasındaki tespitler ortaya konulacaktır. Yine bu çalışmada sosyalist hareketin gerilemesinin nedenlerini, 1980 sonrası döneme bakarak değil, en etkin olduğu zamanlardaki, yani 1980 öncesi dönemdeki zaaflarına bakarak tespit etmek amaçlanmıştır.³

---

¹ Murat Belge, “Türkiye’de Sosyalizmin Ana Çizgileri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt 8, Sol, de., T. Bora ve M. Gültekinil, 2. Baskı, İstanbul: İletişim, , 2008, s. 19-48.

² Ergun Aydınoglu sosyalist hareketin, benim bir önceki paragrafta saydığım gerekçelere benzer gerekçelerini sunar (1980 darbesinin etkisi, Solun pratikteki başarısızlıkları, Neo-liberal politikaların etkileri) ve bu açıklamaları genel olarak anlamlı bulmadığını ifade etmektedir. Aydınoglu’na göre sosyalist hareketin 1960-1980 arasında yapmış olduğu hatalar sonraki dönem etkinlik kaybını açıklamada daha önemli gerekçeler sunar. Ergun Aydınoglu, *Türkiye Solu (1960-1980)*, İstanbul: Versus, 2007, s. 14-29. 1970’li yıllarda Türk sosyalist hareketi içerisinde yer almış isimlerden biri olan Haluk Yurtsever ise Türk sosyalist hareketinin 1980 sonrası gerilemesini –özel olarak tartışmasa da- 1980 darbesinin “karşı-devrimciliği”ne ve neoliberal hegemonyaya bağlar. Haluk Yurtsever, *Yükseliş ve Düşüş, Türkiye Solu 1960-1980*, İstanbul: Yordam, 2008, s. 12. Ancak sosyalist harekete önemli eleştirileri vardır, bkz. s. 319.

³ 1980 sonrasındaki zaafı açısından bir değerlendirme için bkz. Sezai Sarıoğlu, “12 Eylül Sonrası Sosyalist Hareket Üzerine”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt 8, Sol, de., T. Bora ve M. Gültekinil, 2. Baskı, İstanbul: İletişim, 2008, s. 1004-1030.

Tezin Önemi

Böylece bu çalışmada ilgili çalışmayla kendisini sosyalist olarak tanımlayan bir entelektüel mecranın sosyalist hareketin etkinliğinin gerilemesinin nedenleri konusundaki açıklamaları hakkında bilgilenme sağlanacak ve yukarıda bahsedilen solun gerilemesinin nedenlerine yönelik çeşitli açıklamaların inandırıcılığı gözden geçirilmiş olacaktır. Böylece meselenin bir siyasi hareketin kendi dışındaki gelişmelere ayak

Kuramsal Çerçeve

İlgili tez çalışması bir siyasi fikirler tarihi çalışmasıdır. Bu çerçevede 1975-1980 arasında yayımlanan *Birikim* dergisinin belli bir konunun nasıl ele alındığı gösterilecektir. Sol düşüncenin tanımı ve etrafındaki kuramsal tartışmalar aktarılırken, yazarların kendi tanımları ve teorik yaklaşımları esas alınacaktır.

Birikim'de yer alan sol eleştirisi iki boyutta ele alınabilir. Dergide hem Türk solunun, hem de dünyanın farklı ülkelerindeki sol hareketlerin eleştirileri yer almaktadır. İki farklı eleştiri ayrı ayrı ele alınacak ve her iki taraftaki sorunların benzerlik ve farklılıkları tespit edilecektir. Bu tespit çeşitli soruların cevaplarını bulmayı kolaylaştıracaktır: Türk solunun sorunları dünya solunun genel sorunlarını içermekte midir? Türk solunun Türkiye şartlarından kaynaklanan farklı sorunları var mıdır? Türkiye'de solun gerilemesinin kaynağında genel sol düşünce ve hareketlerin sorunlarının yanı sıra Türk solundaki zaafın da etkisi var mıdır? *Birikim* yazarlarının bu sorulara verdikleri cevaplar çalışmada ayrıntılı olarak yer alacaktır.

Birikim 1975-1980 arasında 61 sayı olarak yayımlanmıştır. Her sayı edebiyattan siyasete çeşitli başlıklarda yazılar içermektedir. Derginin alt başlığının "Sosyalist Kültür Dergisi" olduğu gerçeğinden hareketle bu çeşitlilik anlaşılabilir durumdadır. Aynı zamanda her sayıda yerli ve yabancı çok sayıda yazarın telif ve çeviri makaleleri yer almaktadır. Bu nedenle, öncelikle derginin sürekli yazarları belirlenmiş ve derginin genel yaklaşımı bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Birikim dergisinin 5 kurucu ismi vardır: Murat Belge, Ömer Laçiner, Can Yücel, Onat Kutlar ve Yavuz Çizmeci. Yazı kurulu da aynı isimlerden oluşmaktadır. Yayın

yönetmenliğini ise çoğunlukla Murat Belge veya Ömer Laçiner, dönüşümlü olarak yürütmektedir.⁴

Yazarlar açısından da konu çeşitliliğinde olduğu gibi, önemli bir farklılaşma söz konusudur. İlgili dönemde “85 yabancı ve 125 Türk yazar olmak üzere 210 kişinin yazısının yayımlandığı *Birikim* dergisi, az sayıda sürekli yazara sahiptir. Ki bunlar, 39 yazıyla dergi yayın yönetmeni Murat Belge, 29 yazıyla yazı işleri sorumlusu Ömer Laçiner ve dergi kurucularından 13 yazıyla Can Yücel’dir.”⁵ Murat Belge ve Ömer Laçiner derginin görüşlerini yansıtan yazıların yazarları olmuşlardır. Diğer dergi kurucuları ve yayın kurulu üyelerinin katkılarının çok sınırlı olduğu görülmektedir. Can Yücel’in 13 yazısına rağmen, kültürel konularda oldukça kısa yazılar ve şiirlerle katkıda bulunduğunu ve teorik tartışmalara pek katkı sağlamadığı görülmektedir. Ayrıca dergide çok sayıda *Birikim* imzalı “Sunuş” yazısı bulunmaktadır. Her sayının bir sunuş yazısı olduğu gibi bazı sayılarda hazırlanan dosyalara da ayrıca sunuş yazıları yazılmıştır. Bu sunuş yazılarının yazarları da Ömer Laçiner ve Murat Belge’dir. Bu iki yazar 1989’da yeniden yayımlanmaya başlanan *Birikim* dergisinin –başka isimler eklenmekle birlikte- yine sürekli yazarlarından olmuşlardır.

Bu çalışmada *Birikim*’in Ömer Laçiner ve Murat Belge’nin yazılarına odaklanılacaktır. Her iki ismin görüşlerinin *Birikim*’in görüşünü ortaya koymak için yeterli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın Planı

Çalışma Giriş ve Sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşacaktır. İlk bölümde *Birikim* dergisinin yayın hayatına başladığı sırada sosyalistler arasında ne tür tartışmaların yer aldığı ve dergi yazarlarının –Ömer Laçiner ve Murat Belge- kendilerini bu tartışmalar içerisinde nasıl konumladıkları izah edilecektir. Aynı bölümde *Birikim*’in amacı yine yazarları aracılığıyla özetlenecektir. Bu bölüm sonraki tartışmaların bir tür arka plan bilgisini vereceği gibi sonraki bölümlerin bir tür özetini de sunacaktır.

Sonraki bölümde *Birikim*’de uluslararası sosyalist hareketlerin nasıl değerlendirildiği ele alınacaktır. Bu bölüm takip eden bölüm açısından da önemlidir. Çünkü *Birikim*

---

⁴ Hediyeullah Aydeniz, **1975-1980 Kültürel Ortamında Birikim Dergisinin Yeri ve Önemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, 2005, s. 81.

⁵ Aydeniz, s. 129.

yazarları uluslararası sosyalist hareketlerdeki sorunlarla Türk sosyalist hareketlerinin sorunları arasında bir ilişki görmekteirler. Başka bir deyişle sosyalist hareketlerde genel bir sorun vardır ve Türkiye'deki sosyalist hareketler bu sorundan bağımsız değildir.

Son bölüm çalışmanın temel odak konusunu oluşturmaktadır. Bu bölümde *Birikim* yazarlarının Türk sosyalist hareketi hakkındaki eleştirileri konu edinilecektir. Her bölüm konunun sistematik bir şekilde sunulabilmesi için alt bölümlere ayrılmıştır. Sonuç bölümünde ise bu çalışmanın yukarıda ifade edilen sorunsalına ilişkin *Birikim* dergisi yazarlarının sunmuş olduğu cevaplar özetlenecek ve değerlendirilecektir.

1. BÖLÜM: BİRİKİM DERGİSİ: KÖKEN VE AMAÇ

Bu bölümde *Birikim* dergisinin ortaya çıktığı sosyalist tartışmalara ilişkin bilgiler verilecek ve bu bağlam içerisinde derginin kendini nasıl konumlandığı özetlenecektir. *Birikim* yazarları yalnızca Türkiye sosyalist hareketi hakkında yorumda bulunmazlar. Uluslararası sosyalist hareketler hakkında da fikirlerini ortaya koyarlar. *Birikim*'in ortaya çıkışının arka planı verilirken uluslararası sosyalist hareketin ve Türk sosyalist hareketinin nasıl değerlendirildiği hakkında da kısa bilgiler verilmiş olacaktır. Ancak *Birikim*'in sosyalist hareket hakkındaki ayrıntılı değerlendirmeleri sonraki bölümlerde sunulacaktır.

1.1 Köken

Birikim dergisi kendisini hem Türkiye'deki sosyalist tartışmalar bağlamında hem de uluslararası sosyalist tartışmalar bağlamında konumlandırır. Bunu yaparken de kendisini tanımlamış olur. Başka bir deyişle, *Birikim* yazarları, neye karşı olduklarını, sosyalist hareket içerisinde nelerin hatalı yapılmış olduğunu ve bundan sonra neler yapılması gerektiğini tespit ederler, böylece derginin ne yapmak istediğini açık bir şekilde belirlerler. Öyleyse, sırasıyla *Birikim*'in yurt içi ve uluslararası bağlamda kendisini nasıl konumlandığını izah edelim. Böylece, *Birikim* dergisinin sosyalizmi nasıl tanımladığı ve sosyalist tartışmalar içerisinde kendisini nasıl konumlandığı ve ne tür bir fark yaratmak istediği anlaşılabilir olacaktır.

Türkiye'de sol düşünce ve hareketlerin toplumsal bir karşılık bulması ancak 1960'lı yılların başlangıcında mümkün olabilirdi. 1960'lı yılların başlangıcından itibaren özellikle üç farklı kanaldan sosyalist düşünce ve hareketlerin yaygınlaştığı söylenebilir: Türkiye İşçi Partisi (TİP), YÖN dergisi ve özellikle gençlik içerisinde revaç bulan Milli Demokratik Devrim (MDD) hareketi.⁶ Bu hareketler arasında temel tartışma, devrime giden yolda hangi stratejinin benimseneceği olmuştur. YÖN dergisi bu tür tartışmaların mecrası olarak işlev görmüştür. Tartışma önemli ölçüde TİP'in temsil ettiği Sosyalist Devrim (SD) teziyle MDD tezi arasındadır. SD'ye göre devrim parlamenter mücadele sonucunda gelecektir. Sosyalist parti (TİP) kazanımlarıyla kitleleri ve toplumsal sınıfları kendi tarafına çekerek barışçıl bir yoldan devrime öncülük edecektir. MDD'ye göre ise

⁶ Daha fazla bilgi için: Mustafa Şener, *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset, Yön, MDD ve TİP*, İstanbul: Yordam, 2010.

devrim bir tür darbe ile gerçekleşmelidir. Bu çerçevede sosyalist hareket sivil ve askeri bürokrasi ve milli burjuvaziyle ittifak etmelidir. Darbenin sonucunda kurulacak olan düzen aracılığıyla emperyalizmle olan bağlantımızı koparabileceğiz, çünkü darbenin en temel amacı komprador burjuvazi ve gerici feodal güçlerin iktidardan el çektirilmesi olacaktır. Bunun sonucunda böylece sosyalizme geçiş için önemli bir adım atmış olacağız.

Bu noktada iki karşıt hareketin sivil-askeri bürokrasi ve milli burjuvaziye vurgularının çeşitli nüanslarla birlikte ortak olduğunu söyleyebiliriz. Bu ortaklığın nedeni bir başka ortaklıkta yatmaktadır. Her iki hareket de Kemalizm'i ve Kemalist toplumsal ve siyasi grupları sosyalizmin bir parçası olarak görmektedir. Buna göre başta Atatürk olmak üzere Kemalist siyasi elitler sosyalist devrimi başlatmış ama Türkiye'deki çeşitli güçler (MDD'ye göre komprador burjuvazi ve feodal güçler) nedeniyle sosyalist devrimin tamama ermesi mümkün olmamıştır. SD'nin ve MDD'nin yapacağı da bu eksikliği gidermektir. Dolayısıyla Kemalistlerle ittifak kurulması mümkün hatta gereklidir.

Bütün bu devrim stratejisi tartışmalarının önemli sonuçlarından biri de Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısının tarihsel kuruluşuna duyulan ilgidir. Çünkü iddiaya göre, nasıl bir sosyalist stratejinin gerekli olduğu Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı ölçüt alınarak belirlenecektir. Eğer Türkiye hala Marksist tarihsel ilerleme anlatısına uygun olarak feodal bir aşamadaysa Milli Demokratik Devrim geçerli olacaktır. Yok, eğer Türkiye kapitalist aşamadaysa Sosyalist Devrim uygun çözüm olarak görülmelidir. Bu tartışmaların önemli bir çıktısı, Türkiye üniversitelerinde sosyal tarihe yönelik akademik ilginin artışı olmuştur.⁷

1970'li yıllara yaklaşırken sosyalist hareket içerisinde devrim beklentisinde bir artış gerçekleşmiştir. Özellikle ordunun başını çekeceği bir darbe sonucunda bir devrim beklentisi had safhadadır. Bu koşullarda MDD'ye olan ilgi daha da artmıştır. Diğer taraftan YÖN dergisinin kurucu isimlerinden olan Doğan Avcıoğlu sol Kemalist bir devrim beklentisini ön plana çıkardığı yeni bir dergiyi (*Devrim*) kurmuş ve yazılarını burada yayımlamaya başlamıştır.⁸ Bu noktada öne çıkan bir başka isim ortaya koyduğu

---

⁷ Oktay Özel, & Gökhan Çetinsaya "Türkiye'de Osmanlı tarihçiliğinin Son Çeyrek Yüzyılı: Bir Bilanço Denemesi", **Toplum ve Bilim**, sayı 91, 2001-2002, s. 8-38.

⁸ Gökhan Atılğan, **Yön-Devrim Hareketi, Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar**, İstanbul: Yordam, 2008, s. 288-301.

“tarih tezi”yle bilinen Hikmet Kıvılcımlı’dır. Kıvılcımlı da orduya önemli bir rol atfetmekte ancak parti’nin rolünü diğer benzer görüşlere nazaran daha fazla vurgulamaktadır. Sosyalist hareketin teorisyenleri Kemalist bir cuntanın yapacağı bir darbeyle gelecek devrime inanmakta uzlaşmış görünmektedirler.

12 Mart 1971 yılında beklenen darbe “gerçekleşmiştir!” Genel Kurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının imzasıyla yayınlanan muhtıra hükümeti istifaya zorlamaktadır. Ancak beklenenin aksine bu müdahaleyle birlikte ülkede sosyalistlere karşı kitlesel bir tevkifat süreci başlamış, sol yayın ve örgütlere karşı ciddi baskılar gerçekleşmiştir. Çok sayıda sosyalist 1973 yılındaki Ecevit Başbakanlığındaki hükümetin çıkaracağı affa kadar mahkemelerde dava edilip hapse atılmıştır. Dolayısıyla 12 Mart 1971 müdahalesi sol hareketler için bir şok etkisi yaratmıştır.

Türkiye solu için “12 Mart”ın bazı önemli sonuçları olmuştur. En önemlilerinden biri yeni sol örgütlerin kurularak soldaki bölünmenin ciddi bir sorun teşkil edecek boyutlara ulaşmasıdır. O kadar ki, sol açısından 1980’li yıllardan sonra bile en temel problemlerden biri olarak bu bölünme konusu gündeme getirilmiş ve çeşitli birlik yolları araştırılmıştır ve hatta çeşitli girişimler söz konusu olmuştur (Kamuoyu tarafından en çok bilinenini Özgürlük ve Dayanışma Partisi-ÖDP’dir).⁹

İkinci önemli sonuç solun Kemalizmle ve onu temsil ettiği düşünülen gruplarla ilişkisinin artık eskisi kadar kolay kabul edilebilir olup olmayacağına karşı duyulan şüpheidir. Bu şüpheyi dile getiren kimi sol örgütler eli kulağında olan devrimi en azından başlangıçta orduya ihtiyaç duymadan gerçekleştirmek için silahlı şiddet olaylarına girişmişlerdir. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) bunlar arasında en çok bilinenlerdendir. Bu hareketlere göre, kırdan (THKP-C) ya da şehirde (THKO) başlatılacak silahlı isyanlar yoluyla halk ve diğer devrimci güçler (belki de Kemalist ordu mensupları da) harekete geçecektir. Gerekli olan bu tür bir kıvılcımdır.¹⁰

Üçüncü bir sonuç uluslararası sosyalist hareketteki yeni bölünmelerin Türkiye soluna daha kolay sirayet etmesidir. Yerel güçlerden ve o güne kadar ortaya konulan açıklama

⁹ 1970’li yıllarda sosyalist hareket içindeki bölünmenin ayrıntılı bir sunumu ve tahlili şu çalışmada bulunabilir: Vehbi Ersan, **1970’lerde Türkiye Solu**, İstanbul: İletişim, 2013. 1989’da Solun önemli temsilcileriyle yapılan söyleşilerin derlendiği bir kitapta da temel meselelerden biri olarak bu bölünme meselesi gündeme gelmiştir. Rafet Ballı, **Sosyalist Sol Konuşuyor**, 1989, İstanbul: Cem.

¹⁰ Aydınöğlü, s. 259-267.

yollarından umut kesildikçe SSCB modeli veya Çin modeli ve hatta başarıya ulaşmış çeşitli sosyalist hareketlerin yer aldığı ülke modelleri gündeme gelmiş; bu da bölünmeyi gittikçe arttırmıştır. Ayrıca Avrupa’da gelişen ve eleştirel teori/Batı Marksizmi denilen (mevcut sosyalist deneyimlere ciddi eleştiriler de getiren) yeni yaklaşım biçimleri yaygınlaşmaktadır. Sosyalizmi anlama ve gerçekleştirme anlayışındaki bu ayrılıkların vardığı noktada tarafların artık birbirlerine gerçek sosyalizmi temsil etmediği yönündeki eleştirileri de artmıştır.

Birikim dergisi böyle bir bağlamda ortaya çıkmış, ilk sayısını 1975’te çıkarmıştır. Aslında *Birikim*’e en çok katkıda bulunan ve derginin kurucularından olan iki ismi – Ömer Laçiner ve Murat Belge- bir araya getiren de az önce bahsedilen örgütlerden biri olan THKP-C davası sırasında hapisanede dolaylı olarak tanışmalarıdır.¹¹ Her iki yazar da THKP-C geçmişine sahiptir ancak bu hareketi de eleştireceklerdir. Yine de bir zamanlar THKP-C’ye yönelik, içlerinde bir zamanlar bulunmalarını da açıklayacak olan, bazı olumlu yaklaşımları da vardır. *Birikim*’in hem THKP-C hakkındaki yaklaşımlarına hem de genel olarak 1960’lı yıllarda başlayan sol hareketlere yaklaşımlarına –sonraki bölümlerde daha detaylı gösterileceğinden- kısaca bakalım.¹²

Birikim dergisi, diğer birçok sosyalist hareketin yaptığı gibi, 12 Mart 1971 tarihini sosyalist hareketin Türkiye’deki yenilgisinin ispatı ve dolayısıyla kendi geçmişini yeniden gözden geçirmesinin önemini anlaşıldığı bir dönüm noktası olarak kavıyor. *Birikim* yazarlarına göre, yenilginin anlamlandırılabilmesi için öncelikle sosyalist hareketin çok parçaya bölünmesinin nedenleri araştırılmalıdır.¹³ Bölünmeye eşlik eden ve aslında onun da nedeni olan ikinci bir mesele sosyalistlerin burjuva ideoloji ve toplumsal gruplardan bağımsızlıklarını gösterememiş olmalarıdır.

Türkiye’de sosyalizmin gecikmişliği onun ister istemez küçük burjuva sosyalizmi, popülizm, milliyetçilik, Kemalizm, cuntacılık gibi sosyalist olmayan entelektüel ve siyasal hareketlerle belirli bir ilişkiye girmesine yol açtı. *Birikim* yazarları bunun belli ölçüde anlaşılabilir olduğunu söylüyorlar. Ancak sosyalist hareket ve entelektüeller zamanla kendi özgünlüklerini göstereceklerine ve sosyalist teorinin tam bir kavranışı

---

¹¹ Murat Belge, “Murat Belge ile 24 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Kuştepe Kampüsünde yapılan görüşme” Aydeniz, s. 141.

¹² Aydınoglu, s. 330-335.

¹³ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 13, Mart 1976, s. 6-12; s. 6.

eşliğinde bütün sosyalistlerin bir araya gelmesini sağlayacaklarına, daha çok parçaya bölünmüştür. Uluslararası sosyalizmde bunalım bu bölünmüşlüğü daha da tetiklemiştir. Buna göre, dünyada ortaya çıkan yeni sosyalist hareketler ve onlardan kaynaklanan siyasal stratejiler Türkiye’de hızlıca yankı bulabildi ve bu da sosyalist harekette çok kolay biçimde kamplaşmalara sebep olabildi.¹⁴ Özetle söylersek, *Birikim*’e göre sosyalist hareketin kronik sorunu, bölünme ve sosyalist hareketin farkını ortaya koyamaması olmuştur.

1971 yılından itibaren ortaya çıkan yeni gruplar bir zamanlar ana akım olan SD ve MDD gibi sosyalist hareketleri dahi pasifizme suçladılar. Aslında yeniler de pek sivil-asker bürokrasinin devrim yapma ihtimaline karşı değillerdir ama bunun için sosyalistlerin harekete geçmesini öngördüler. Şehirde veya kırdaki başlatılacak öncü savaş tezleri işte bu noktada önerilecektir. Dolayısıyla, bütün benzerliklerine rağmen, yeni sosyalist gruplar, 12 Mart öncesinden farklı olarak, farklı eğilimleri sadece aynı yoldaki eylem biçimi farklılığı olarak yorumlamazlar, farklı olmak artık sosyalist olmak ya da olmamakla ilişkilendirilir.¹⁵

Birikim yazarlarına göre, Türkiye sosyalist hareketinin çok parçalılığı ve diğer ideolojilerden farkını ortaya koyamamış oluşu uluslararası sosyalist hareketteki bunalımla da bağlantılıdır. Bu koşullarda ilk yapılması gereken şey teori’yi yeniden gözden geçirmek olmalıdır. Pratikteki yenilgiyi kaçınılmaz kılan teorinin anlaşılmasının önündeki sorunlardır. “Genel bir yenilgi, önceki teori ve pratiğin genel bir tartışmasını gerektirir.”¹⁶ Teorinin yeniden tartışılması gerektiği üzerindeki uzlaşma ve tartışmaların başlaması ilk önce hapishanelerde gerçekleşir. Ancak tartışmalarda taraflar birbirlerini hala sosyalizm dışı olarak ilan etmekte, birbirini Marksist-Leninist olmamakla ve onu revize etmekle suçlamaktaydılar. *Birikim* yazarları, karşılıklı suçlamaların sürmesinin ve konu üzerinde uzlaşma sağlanamamasının temel nedeninin bir türlü Marksist-Leninist teorinin doğru kavranamamış olmasında yattığını düşünürler. Öyleyse yapılması

---

¹⁴ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 37, Mart 1978, s. 13-40; s. 13.

¹⁵ Ömer Laçiner, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 22, Aralık 1976, s. 7-28; s. 8.

¹⁶ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 7.

gereken başlıca iki iş vardı: sosyalizm dışı akımlarla sosyalizmin farkını ortaya koymak ve uluslararası sosyalizmde bunalımın tahlilini yapmak.¹⁷

Birikim dergisi bu farklı gruplardan THKP-C üzerinde özellikle durur. Çünkü bahsedildiği gibi, *Birikim* dergisinin kurucularının bir kısmının bu grupla ilişkisi vardır ve Laçiner ile Belge'nin tanışmaları da söylendiği gibi ikisinin THKP-C davasından yargılandıkları sırada buldukları hapisyanede gerçekleşir. Bu grupla ilişkilerini sonraki dönemlerde de diğer gruplarla olan ilişkisine göre daha sıcak tutmalarına rağmen içlerinden çıktıkları bu grubu eleştirel bir analize tabi tutarak farklılıklarını gösterirler.

Laçiner'e göre, THKP-C bunalımı "eylemsizlik bunalımı" olarak okumaktadır. Buna göre, Türkiye'de suni bir denge vardır ve bu dengenin bozulması ancak silahlı mücadeleyle olur. Aksi pasifizm, teorik ifadesiyle modern revizyonizmdir. Hâlbuki bildiğimiz bütün devrimler silahlı mücadelenin sonucunda ortaya çıkmıştır.¹⁸ Bu yeni iddialara rağmen THKP-C solun eski alışkanlıklardan kopabilmiş değildir. Sivil-asker bürokrasinin devrime giden yolda stratejik önemi burada da korunmaktadır.¹⁹ Kemalizm'in tarih yorumu ve bunun bir sonucu olarak milliyetçiliğin sosyalizme sızması THKP-C'de de görünür.²⁰ Başka bir deyişle yeni sosyalist organizasyonlarda ve düşünce mecralarında da eski ideolojik alışkanlıklar sürdürülmektedir.²¹ Bu alışkanlıkların sürmesinin en önemli nedenlerinden biri sosyalist düşüncüyü devrim stratejisinin tespit edilmesine odaklamak ve bir devrim modeli arayışına hasretmektir. Laçiner'e göre, modeller çıkaran ve bunlara dayanan hareketler hep başarısız olmuştur. "Bunun ilk ve temel nedeninin, çıkarılan modellerin sırf devrimci kadrolar alanı ile sınırlandırılmış şeyler olduğu, toplumsal oluşumların özgün niteliğine dikkat etmeden biçimleri evrenselleştirmek olduğunu gördük"²²

Laçiner sonradan ifade ettiği gibi THKP-C geleneğinden *Birikim* adına devşirilecek önemli yenilikler de vardı: THKP-C cuntacılıktan ve Kemalizm'den kendisini tamamen ayıramasa bile pasif kalmayı da pek onaylamaz. Pasif kalmak devrim gerçekleştiğinde

---

¹⁷ "Birikim'in İlk Yılı Üzerine", s. 7.

¹⁸ Laçiner, "71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I", s. 8-9.

¹⁹ Laçiner, "71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I", s. 9-10.

²⁰ Laçiner, "71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I", s. 15-17.

²¹ Laçiner, "71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I", s. 19-22.

²² Ömer Laçiner, "71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi II", **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 23, s. 32-49; s. 46.

sosyalistlerin etkisiz kalmasına yol açacaktır çünkü. Bu da sosyalist hareketin sonu anlamına gelir. Pasif kalmama gereğinin başka bir gerekçesi daha vardı: Bir büyük gücün peşine takılmaktansa kendi öz gücüne güvenme, Türkiye sosyalistlerinin kendi eseri olacak bir sosyalist devrim yapmaya olan inanç.²³ Laçiner buna, Türkiye’de sosyalizmin varlığının gösterilme stratejisi (“mücadeleyi sürdürme azminin örgütlenmesi”) diyor.²⁴ Laçiner’e göre, 1960’larda başlayan Türkiye’deki sosyalizm deneyiminin sonu Çayan’ın öldürülmesiyle başlar. Bu hareket de neticede 1960’ların solunun kalıplarıyla düşünür.²⁵ Ama yeni bir hareket yaratmak gerekliliği konusundaki çıkışları ve tespitleri önemlidir.²⁶ *Birikim* de THKP-C gibi bağımsız bir sosyalist politika geliştirme gayretindedir. Derginin yayınlanmaya başladığı dönemde Çin-Sovyet kutupsallığında taraf olmak esastır. *Birikim* ise Çin-Sovyet kutupsallığının dışında bir sosyalist hareket oluşturmak istiyordu.²⁷

Söylendiği gibi, *Birikim*, Türkiye sosyalizminin sorunlarını uluslararası sosyalist hareketteki bunalımdan bağımsız olarak okumuyor. Sorunun kaynağı esasında ortaktır. Bu ortak noktalara ayrıntısıyla ileride değinilecektir. Şimdi ise *Birikim*’in uluslararası sosyalizmde bunalım içinde nasıl bir konum belirlediği üzerinde kısaca da olsa durmak gerekiyor.

Murat Belge bir söyleşisinde *Birikim*’in *New Left Review*’ü (NLR) örnek aldığını ifade ediyor.²⁸ Bu örnek alış yalnızca biçimsel değildir kuşkusuz. Teorik ve pratik içerikleri açısından da ortak noktaları vardır. NLR 1960’lı yıllarda sosyalist hareketin benzer bir bunalım içerisinde olduğu tespitiyle yola çıkmıştı.²⁹ NLR hem sosyalist hareketin yeniden bir değerlendirilmesini sunmak istiyordu hem de Batı Marksizmi içindeki tartışmaları dergiye taşımak istiyordu. NLR, bu tartışmalarda teorik anlamda bir yenilenme imkânı görüyordu. Ancak yine de geleneksel Marksizm anlayışını muhafaza ediyordu. Batı Marksizmi (eleştirel teori de denilebilir) her ne kadar bir yenilenme umudu sunsa da geleneksel marksizmin devrim beklentisinden uzaklaşmış ve bir

²³ Ömer Laçiner, “THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı”, **Toplum ve Bilim**, sayı 78 Güz 1998, s.7-21; s. 13-14.

²⁴ Laçiner, “THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı”, s. 15.

²⁵ Laçiner, “THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı”, s. 19.

²⁶ Laçiner, “THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı”, s. 20.

²⁷ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 15.

²⁸ Murat Belge, “Murat Belge ile 24 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Kuştepe Kampüsünde yapılan görüşme” Aydeniz, s. 141.

²⁹ Şu makale bu konuda genel bilgiler vermektedir: Stuart Hall, “Life and Times of First New Left”, <https://newleftreview.org/II/61/stuart-hall-life-and-times-of-the-first-new-left>

umutsuzluğa düşmüştü. NLR'nin en önemli ismi denilebilecek Perry Anderson için ise devrim beklentisinden geri çekilmek için bir gerekçe yoktu.³⁰

Benzer bir yaklaşım *Birikim* için de söz konusudur. *Birikim* dergisinde birçok çeviri makale yayımlanmıştır. Bu makalelerin birçoğu Batı Marksizmi geleneği içerisindedir. Ancak *Birikim* yazarları Batı Marksizmine olan mesafelerini her defasında açıklarlar. Hatta çevirdikleri makalelerin kenarlarına farklı düşündükleri noktalarda notlar düşerler. Bu yönüyle NLR gibi *Birikim* yazarlarının da Batı Marksizmi içerisindeki tartışmaları bir teorik yenilenme adına bir başlangıç noktası olarak gördükleri söylenebilir. *Birikim*'de yayınlanan yazılarda Laçiner ve Belge teorik yenilenmeden kastettiklerinin Marksizm-Leninizmin mevcut şartlarda yeniden doğru kavranılışının sağlanmasıdır. Başka bir deyişle, amaç Marksizm ve Leninizm'in doğrularını mevcut şartlarda yeniden ifade etmektir. Hâlbuki Batı Marksizm'inde Marksizm-Leninizm'den bir uzaklaşma söz konusudur. Diğer taraftan, devrim beklentisi *Birikim*'de de NLR'de olduğu gibi bakidir. Bu konuda bir geri çekilme ya da umutsuzluk söz konusu değildir.³¹

Birikim dergisi yazarlarının bağımsızlık vurgusundan söz etmiştik. *Birikim*'de Türkiye'deki tartışmalar karşısında olduğu kadar uluslararası tartışmalar karşısında da aynı mesafede ve eleştirel duruş söz konusudur. Gerek SSCB ve Çin arasındaki tartışmalarda gerekse Avrupa Marksizmi karşısında aynı mesafe alış söz konusudur. Belirli meseleler konusunda kişi ya da örgütlerin tavırlarının doğruluğu belirtilmekle beraber bu hareketlerden herhangi birinin Türkiye'deki uydusu gibi davranmak söz konusu olmamaktadır. Burada vurgulanmak istenen şey az önce de dikkat çekildiği gibi mevcut durum karşısında Marksizm-Leninizmin yaklaşımını tekrar diriltmektir. Öyleyse temel sorun Marksizm-Leninizmden uzaklaşmaktan kaynaklanmaktadır. Mevcut hareketlerin her biri için bu sorun geçerlidir. Dolayısıyla her biri karşısında aynı mesafede ve eleştirel kalınmalıdır.

Bu noktada anlaşılıyor ki *Birikim* Türkiye'deki ve uluslararasıdaki sosyalist hareketlerin temel sorunlarını benzer olarak görmektedir. Her iki harekete de ciddi

---

³⁰ Derginin Batı Marksizmi hakkındaki özetlediğimiz değerlendirmelerini şurada bulabiliriz: Perry Anderson, **Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler**, İstanbul: Birikim Yayınları, 2004.

³¹ Birikim ve NLR karşılaştırması ve Birikim'in Batı Marksizmi karşısındaki konumu hakkında daha detaylı bir inceleme şurada bulunabilir: Yıldırım Erbaş, **Türkiye'de Sol Düşünce ve Yerlilik Sorunsalı: Birikim Dergisi Örneği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 97-109.

eleştiriler getirmektedir. Bunlara ilerideki bölümlerde ayrıntısıyla yer verilecektir. Ancak önce *Birikim*'in çıkış amaçlarını kısaca da olsa ortaya koymalıyız.

1. 2 Amaç

Birikim dergisi 1975 yılında hem uluslararası sosyalizmin sorunları hem de Türkiye'de bunun yansımalarına teorik bir müdahale amacıyla yayın hayatına başladığını ilan ediyor. Öyleyse tartışmaya teorinin içerisine girdiği çıkmazlardan bahsederek başlanmalıdır. En temel teorik sorunlar dogmatizm ve revizyonizmdir. Türkiye'de teorik kaynaklar konusundaki bilgisizlik bu temel sorun alanlarını daha da katmerleştiren bir başka sorunu ortaya çıkarır. *Birikim* yazarları teorik kaynaklara dönmeyi basit bir işlem olarak görmemektedirler. Çünkü “Doğru pratiği yaratacak doğru teoriye ulaşmak” yalnızca kaynaklara (Marx ve Lenin³²) dönülerek basitçe üstesinden gelinebilecek bir sorun değildir. İlk sayıda *Birikim* imzalı “Çıkarken” yazısında amaçlar verilirken bu temel sorunlara ilişkin çözüm yolu özetle şöyle ifade edilmiştir:

“1. Teorinin büyük ustalarının ışığında, kendi sorunlarımız, hedeflerimiz, kendi toplumsal bütünlüğümüz açısından, kendi teorik dünyamızı kurmak; 2. Bunu yaparken yöntemi, bilimsel teoriyi hem kavramak, hem uygulamak, hem de açıklamak; yöntemi soyutta değil, olması gereken yerde, somutun içinde bulmak; 3. Geçmişin ve bugünün kültürünü araştırmak, eleştirmek ve böylece geleceğin kültürel temellerini şimdiden kurmak; 4. Sosyalist kültürü bir yaşama sorunu olarak ele alıp işlemek; 5. Bütün bunların üstesinden gelecek bir aydın kadronun oluşmasına katkıda bulunmak için mümkün olan her türlü çabayı harcamak.”³³

İlk iki madde yukarıda dikkat çekilen teorik meselelere ilişkindir. İlk maddeye göre Türkiye sosyalist hareketinin karşısındaki temel mesele, Marksist-Leninist teorinin farkını ortaya koyması ve revizyonist yaklaşımlara itibar edilmemesi meselesidir. İkinci madde ise teorik inceleme sırasında somut analizin gerektirdiği yeniliklere açık olmayı; *Birikim* yazarlarının ifadesiyle, dogmatizme saplanmamayı bir mesele olarak ortaya

---

³² *Birikim* Marx ile Lenin arasındaki ilişkiyi Marx'ın Marksizm için esas, Lenin'in pratikteki güncel sorunlara ilişkin Marksizmde eksik olan ve konjonktürün değişmesiyle terk edilebilecek geçici unsurları ekleyen şeklindeki bir ayrıma karşı çıkar. Marksizm bugün ancak Marksizm-Leninizm şeklinde anlaşıldığında geçerli olabilir. Bkz. Ömer Laçiner, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler I”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 14, Nisan 1976, s. 24-32; s. 24-25.

³³ “Çıkarken”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 1, Mart 1975, s. 3-6; s. 6.

koyuyor. Bu iki meseleyi *Birikim* yazarlarının nasıl ele aldıklarına biraz daha ayrıntılı olarak bakabiliriz.

Marksist-Leninist teorinin Türkiye şartlarında üstesinden gelmesi gereken temel sorunlarından biri, Türkiye'nin toplumsal yapısının farklılıkları sorunudur. Böyle bakıldığında Marksist-Leninist teoriyi anlamak basit bir aktarma/bilgilendirme sorunundan öte bir anlam ifade etmeye başlar. Devrim pratiğini ortaya koyacak devrimci teori “somutun içinde” bulunacaksa, teorinin şematik bir aktarımı söz konusu olmamalıdır. Aksi takdirde, Türkiye’de yapıldığı gibi dogmatizme düşülür: Fakat somut koşullara bağlılık, başka bir deyişle sosyalistlerin “kendi özgül koşullarının zorunlu kıldığı yaklaşımlar”³⁴ getirmesi ve taktiklerini/pratiğini buna göre belirlemesi -ki bu sosyalist hareketteki bölünmüşlüğü’nün kaynağıdır- bütün bu bölünmüşlüğü’nün üstünde yer alan merkezi bir karar organının yokluğunda kaçınılmaz hale gelebilir. Pratik bu bölünmüşlüğü’nün yanı sıra burjuva ideolojilerinin (idealizm) sızması da çözümü güçleştirmektedir. Gerçekliğin somut koşullar içinde belirlendiği ilkesi doğru olmakla birlikte bu, koşulların diyalektik düşüncenin revizyonuna yol açmaması gerekir. Sosyalistler gerçekliğin koşullara göre belirlenmesi doğrusunu “gerçekliği kavramanın anahtarı olan diyalektik düşüncenin” de koşullara göre belirlenmesi gerektiği şeklinde yorumlamamalıdır. Diyalektik düşünce koşullarla belirlenmez koşulları değiştirmeyi amaçlar. Aksini yapmak, koşullara teslim olmak anlamından revizyonizme çıkar. Bu yanılgıdan çıkmanın yolu “öğelerini ustalardan devşireceğimiz diyalektik düşüncenin bilgi teorisini ortaya koyarak sistemleştirmektir.” Böylece sızmalara karşı teorinin saflığı da geri kazanılmış olacaktır.³⁵

Marksizm-Leninizm özü gereği bir bilimdir. Fakat bu hazır bir depodan işimize yarayacakları almak demek değildir. Teorinin, pratiğin değişmesiyle birlikte yeniden gözden geçirilmesi gerekir. “İlkemiz şu: Marksizm-Leninizm’in bize açıkça gösterdiği politik hedefi tüm içeriği ile göz önüne alarak ve onun bilim olarak sahip olduğu metodunu kullanarak canlı, somut gerçekliği anlamak ve böylece edinilmiş bilgilerimizi pratik çabalarımıza rehber edebilmek. Marx veya Lenin’in bir konuda ne söylediğinden

---

³⁴ “Çıkarken”, s. 3.

³⁵ “Çıkarken”, s. 3.

önce, buna nasıl vardıklarını bilmemiz önemlidir. Onlar hayata, olaylara, olgulara nasıl bakıyorlardı, bize öncelikli olarak gerekli olan budur.”³⁶

Teorideki saflığın kaybı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan eklektizm Türkiye’deki sosyalist hareketin temel zaaflarından biridir. Türkiye’nin “Batı’nın klasik sayılan gelişim şemalarına tam uymayan” özellikler göstermesi sosyalistleri yanıltmış ve yanlış gruplarla ittifak kurmasına yol açmıştır. Türkiye’nin “az-gelişmişlik” yapısından kaynaklanan proletaryanın oluşumunun gecikmesi de burjuva ve küçük burjuva ideolojilerinin “radikalimsi” öğeleriyle birlikte hareket etme alışkanlığını doğurmuş, Türk sosyalist hareketlerinin kendi bağımsız programlarını yaratmasını engellemiştir. “Böylece önce olması gereken sosyalist teori ve pratik apayrı sınıfsal çıkarların politik girdabına sürüklenmiş, hatta zaman zaman manipüle edilmiştir.”³⁷

Ama şimdi bütün bu olup bitenler bağımsız bir platformun oluşturulması gerekliliğini gündeme taşımıştır. *Birikim* buna adaydır. Marksist kaynaklar hususunda bilgilenmede hala eksiklikler olmasına rağmen ve bugünden eksiksiz bir teoriyi yaratmanın imkânsızlığı dikkate alınsa da, çeviri eserlerden ziyade yerli araştırmaların çoğaltılmasının sırası gelmiştir. Böyle bir çalışmayı yapabilecek bir kadro oluşturmak ve bir okul olmak da *Birikim*’in amaçlarındandır.³⁸ Yine de *Birikim* bildik anlamda bir kadro dergisi olma amacıyla değildir. “Burada hemen belirtelim ki, *Birikim*, derginin yükünü taşıyan kadronun kendi fikirlerine özel bir yayın değildir.”³⁹ Dergi eski tarz polemiklere girmeyeceği gibi, farklı görüşlere de açık olacaktır.

Teorideki sorunlar konusuna *Birikim*’in verdiği önemin derginin en çok eleştiri alan yönü olduğu, bu konudaki eleştirilere verdiği cevaplardan anlaşılıyor. *Birikim*’in teoriye çok fazla önem verildiği eleştirisini şöyle yanıtlıyor: *Birikim* için de aslında temel amaç teori-pratik birliğidir; tek başına teorinin pek bir anlamı olmayacağı doğrudur. Fakat *Birikim* bu işin tutarlı olmak adına teori kısmını üstlenmiştir. Zaten öncelikli olan teorinin ele alınmasıdır. Pratikteki sorunların kaynağı teorideki bunalımdır.⁴⁰ “Teoriye verdiğimiz anlamın kendisi, sosyalist hareketin tüm sorunları karşısında alınan tavrı

³⁶ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 10-11.

³⁷ “Çıkarken”, s. 4.

³⁸ “Çıkarken”, s. 6.

³⁹ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 11.

⁴⁰ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 29

belirleyen en önemli sorunlardan bir tanesidir.”⁴¹ Zaten *Birikim* herhangi bir politik hareketin/örgütün ya da önceden belirlenmiş bir siyasetin yayılması için uğraşmak amacıyla kurulmamıştır.⁴² Dolayısıyla pratikten uzaklığın nedeni bir tür işbölümünden kaynaklanır.

Ayrıca *Birikim*, son tahlilde, görüşlerine en yakın siyasi organı desteklemeye de hazırdır.⁴³ Fakat *Birikim*'in işi, “Türkiye’de bugün var olan sosyalist partiler ve devrimci fraksiyonlar arasındaki çekişmelerde dolaysız tavır almak değil”dir. “Tersine, özlemimiz, işçi sınıfı hareketini gerçekten temsil eden ve yönlendiren bir sosyalist partinin ideolojik öncülüğünü kabul etmektir”⁴⁴ Bütün sorunların çözümü “en ilerici teoriyi kendisine kılavuz edinmiş bir parti tarafından yerine getirilebilir.”⁴⁵

Daha önce de söylendiği gibi, ilk sayıdan başlayarak Belge ve Laçiner ortodoks (geleneksel) Marksizmin sahip olduğu devrimin zorunlu olarak gerçekleşeceği iddiasını koruyorlar. Eski (geleneksel) solu değerlendirirken ve onu reddederken yaptıkları daha doğru bir Marksizm adına onları eleştirmek. Marksizmlerindeki yenilik Türkiye’deki Marksizmin yanlış anlaşıldığı, Türkiye’nin “özgüllüklerinin” bu Marksizmi belirlediği ve onu idealizme kaydırıldığıdır. Orijinal kaynaklara geri dönerek Marksizm-Leninizmin Türkiye’deki yanlış anlamalarının önüne geçilmelidir. Teori ile pratik arasındaki ilişkinin yeniden ele alınması demek teoriyi revize etmek değil teoriyi anlamının önündeki engelleri ortadan kaldırmaktır. Böylece pratik sorunlar da ortadan kalkacaktır. Bunun dışında analize yeni öğeler de katılmamış değil. Örneğin orta sınıf ve gençlerin/entelektüellerin sistemin yapısal sonucu olarak proleteryaaya katılmaları dergi sayfalarında tartışılacaktır ve olumlu bir kanaat ortaya konulacaktır. Ayrıca küreselleşme, ulus-devletin zayıflaması, yeni bir teknokrat yönetici sınıfın ortaya çıkışı gibi yeni temalar da vardır. Başka bir deyişle, pratiğin teoriyi belirlemesi değilse de yeni kavramlar ortaya koyması ve tartışma alanları açması söz konusudur.

Buraya kadar bahsedilenlerden yola çıkarak *Birikim*'in hem uluslararası sosyalist düşünce ve hareketlere hem de Türkiye’deki sosyalist düşünce ve hareketlere karşı oldukça mesafeli bir tavır takındığı anlaşılıyor. Bu bir yönüyle oldukça normal

---

⁴¹ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 6.

⁴² “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 14-15.

⁴³ “Çıkarken”, s. 5.

⁴⁴ “Kartal’da Belediye Seçimleri ve Sol”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 2, Nisan, 1975, s. 58.

⁴⁵ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 8.

karşılanabilir. Çünkü bir derginin çıkmasına sebep oluşturacak en önemli gerekçelerden biri yeni bir şey söylemek ve o güne kadar yapılan hataları düzeltmektir. Ancak burada ilginç olan, *Birikim*'in tamamen yeni bir şey söylemek için yola koyulmamış olmasıdır. Daha ziyade eskinin anlaşılmasındaki hataları düzeltmek istemektedir. Hatalar ise yalnızca Türkiye'ye has değildir. *Birikim* dergisi yayın hayatı boyunca bu hataları ortaya sermek için mücadele etme iddiasında olacaktır. Diğer taraftan, sosyalist hareketleri de tamamen dışlamamaktadır. Hatalarını düzelterip doğru yolu bulduklarında bu hareketler bir şekilde tek bir merkezden yönetilecek bir partinin parçası olmalıdırlar tarzı bir görüşü *Birikim* dergisindeki yazılardan çıkarmak mümkündür. *Birikim* yazarları sosyalist hareketleri içeriden eleştirerek düzeltmek istemektedir.

2. BÖLÜM: ULUSLARARASI SOSYALİZMDE BUNALIMIN TAHLİLİ

Bir önceki bölümde verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi *Birikim*'in öncelikle, genel olarak Türk solu için de önemli bir tarih olarak görülebilecek 1971'in bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. 1971 Türkiye sosyalizminin kendini sorgulamaya başladığı tarihtir. *Birikim* dergisi de bu sorgulamaya dahil oldu ve sosyalizmi yeniden tanımlama çabalarının bir parçası olmaya aday olarak ortaya çıktı. Bu bölümde, *Birikim*'in ortaya çıkışındaki amacını, kendini uluslararası sosyalizmde bunalım içinde nasıl konumladığını detaylı bir şekilde inceleyerek göstereceğiz. Böylece, *Birikim* yazarlarının, solun sorunlarına dair nelerin yanlış yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiğine ilişkin görüşleri daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Bu bölüm, Türk solunun eleştirisinin de arka planını oluşturacaktır. Uluslararası sosyalizmde bunalımla Türk solunun başarısızlıkları arasında *Birikim* yazarlarına göre ciddi bir ilişki vardır. Bu nedenle Türk solunun *Birikim*'de nasıl ele alındığına geçmeden önce uluslararası sosyalizmde bunalımın nedenleri hakkında *Birikim*'de yapılan açıklamalara bakmak gerekiyor.

2.1 Uluslararası Sosyalizmde Bunalım

Birikim, sosyalist harekette ideolojik, politik ve örgütsel düzeyde ciddi bir bunalım tespitiyle yayın hayatına başlıyor. Bunalımın öyle bir seviye ulaşmış durumdadır ki, sosyalist gruplar birbirlerini sosyalist olmamakla suçlamaktadırlar. Taraflar arasında ciddi tartışmalar vardır ve bu tartışmalar 1971 öncesine nazaran daha fazla bölünmeye sebep olmaktadır. *Birikim* kutupsallıkta herhangi bir tarafı tutmamakta ancak tamamen tarafsız kalmanın da mümkün olmadığını düşünmektedir. Ancak tartışmalar yalnızca Türk sosyalistleri arasında gerçekleşmemektedir. Hatta bütün bu tartışmalar bir ölçüde de uluslararası tartışmaların bir yansıması olarak gündeme gelmektedir. *Birikim*'in tespitine göre temel sorun uluslararası sosyalist harekette görülen teori-pratik ilişkisine dair bir bunalımdan kaynaklanmaktadır. Türkiye'ye de yansıyan bu sorunları tespit etmeksizin Türk sosyalizminin sorunları çözümlenemez.⁴⁶

---

⁴⁶ Ömer Laçiner, "Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım", *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 10, Aralık 1975, s. 22-41; s. 22.

Birikim yazarları önce temel kutupsallığı tespit ediyor: Sovyetler ile Çin arasında önce dostça başlayan tartışmaların karşılıklı suçlamalara dönüşmesi ve buradan doğan kutupsallık.⁴⁷ Avrupa komünistleri ise bu tartışmadan bağımsızlıklarını iddia edecek ve enternasyonalizmi ve Leninizm’i terk edeceklerdir.⁴⁸ Ancak pratikteki bu bölünmelerin arka planını oluşturan şey asıl olarak teorideki sapmalardır. *Birikim* yazarlarına göre, bu sapmanın iki nedeni vardır: Birincisi ekonomizm olarak ifade edilebilir. Ekonomizm sosyalizmi işçi sınıfının refahını artırmakla ilgili bir mesele ve mülkiyet ilişkilerinin değişmesiyle ulaşılabilecek ekonomik bir düzen olarak görür. Başka bir deyişle ekonomizm sosyalist çözümü kapitalizm içi bir sorun olarak görmekle ilgilidir. İkinci bir sapma historisizm veya diğer bir tabirle kendiliğindenciliktir. Historisizm, toplumun ve doğanın değişmez yasalara bağlı olduğunu ve tarihin önceden belirlenmiş aşamalardan kendiliğinden geçeceğine iddia eden çizgisel bir ilerleme anlayışına dayanır. Buna göre devrim tarihin akışının zorunlu bir sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Başka bir deyişle, kapitalizm zorunlu olarak –evrimsel bir süreçle ya da devrimsel bir kesintiyle- sonuna varacaktır. Historisist anlayışa göre sosyalist eylem ise, “zaten” kendiliğinden gelişmekte olan sürece onu kavrayarak dâhil olmaktan ibarettir. Laçiner’e göre, düşünsel sistemlerdeki bu tür bunalımlar olasıdır ve birçok düşünsel sistemdeki bunalım onların sonunu getirerek sonuçlanmıştır. Ancak böyle bir sonuç Marksizm için söz konusu olamaz. “Marksizm bir bilimdir her şeyden önce. Sosyalizm herhangi bir siyasi akım değil, tarihi bir varış noktasıdır, bilimsel bir gerekliliktir.” Sosyalizm, ideolojik alanda yaşadığı bunalımı bilimin eleştirel yaklaşımını harekete geçirerek çıkmasını bilecektir.⁴⁹

Birikim’in de içinde bulunduğu sosyalizmde bunalımın üçüncü aşamasında karşılaşılan sosyalizmde bunalımın örnekleri daha önce de görülmüş, birinci bunalımda Marx ve ikincisinde ise Lenin’in müdahaleleriyle sorun aşılmıştır. Buna göre, gerek Marx’ın dönemindeki ütopyik sosyalizmin gerek Lenin’in dönemindeki Bernsteinci sosyalizmin sorunu, kapitalizm içi bir çözüm önerisi getirmesindeydi. Anlaşılan o ki, ekonomizm sorunu Marksizm’in doğuş bağlamını açıklayacak denli kökensel bir sorundur. Marks ve Lenin’in kendi bağlamlarında gösterdiği şey ise, bunalımın, sorunsalı içinde

---

⁴⁷ Ömer Laçiner, “Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine II”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 12, Şubat 1976, s. 19-31

⁴⁸ “Sunuş”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 32, Ekim 1977, s. 3-9.

⁴⁹ Laçiner, “Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım”, s. 22.

kalınarak çözümlenemez oluşudur. Sosyalizm kapitalizm içinde kalınarak çözümlenemez. Bunalımı çözenin yolu onun dışına çıkmaktır. Ekonomizm, sorunun çözümünü, antikapitalist bir zihniyete dayanarak, kapitalist nimetlerden işçi sınıfının da yararlanması olarak gördükçe hem kapitalist zihniyete bağlı kalmakta, hem de sosyalist toplum biçiminin kapitalist sistemden farkını ortaya koyamamaktadır.

Historizmin yaratmış olduğu sorun ekonomizmin yaratmış olduğundan daha az değildir. Ekonomist anlayış historizme yol vermektedir. Marx ve Lenin, sosyalizmin karşılaştığı sorunların çözümünün öznel gerekçelerle değil tarihsel gelişmenin nesnel gerçekleri gösterilerek bulunabilir olduğunu öne sürerler.⁵⁰ Fakat “tarihsel gelişmenin nesnel gerekçeleri”ne yapılan vurgu kendiliğindencilğe/historisizme dönüştükçe, bunun politik tavır alma ve eylem üzerindeki olumsuz etkisi artar. Yani *pasifizm* (kendiliğindencilikten kaynaklanır) sosyalist zihniyetin temel bileşenlerinden biri haline gelir. Eylemsizlik ve genel bir atalet sosyalistlerin karakterini belirlemeye başlar. *Birikim* yazarlarına göre, hâlihazırda teori bu sonuçlara çıkacak şekilde dondurulmuştur. Farklı sosyalizm anlayışlarının varlığına rağmen her bir sosyalist harekette bu iki temel sorun görülebilmektedir.⁵¹

Teorinin bu haliyle dondurulmuş olması, yani teorinin artık ikinci planda kalan bir mesele olarak kalmasının sonucu ise revizyonizmdir. Revizyonizmin temel iddiaları şöyle özetlenebilir: 1. Olgular değişmiştir, teori de değiştirilmelidir 2. Ortada yeni bir olgu yoktur ya da bunlar geçicidir. Aslında ikincisini savunanlar da olguların değiştiği konusunda ikna edildiğinde teoriyi değiştirmek konusunda hemfikir olacaklardır. Teorideki revizyonizmin dolaysız sonucu, dünyanın durumu ile Marksist teori arasındaki farktan yola çıkarak “reel” sosyalizm kavramının ortaya konulmasıdır. Revizyonistler gerçekliği teorinin öngördüğü hedeflere doğru dönüştürmek yerine teoriyi gerçekliğe uyacak biçimde dönüştürmeye çalışmışlardır. Bu anlamda revizyonistlerin tümü gerçekçidirler.⁵²

Birikim bütün bu “sapmalar”a rağmen yine de bunalımda yer alan tarafların birbirlerini sosyalizm dışı ilan etmelerini doğru bulmuyor. Stalin değerlendirmesi üzerinden bu

⁵⁰ Laçiner, “Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım”, s. 23-26.

⁵¹ Laçiner, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler I”, s. 24.

⁵² Ömer Laçiner, “Sovyetler Birliği Sorunu II”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 32, Ekim 1977, s. 11-22; s. 11.

örneklendiriliyor: Historizm eleştirisinden çıkarılacak temel sonuçlardan biri, Marksist hareketin bir dönemin bilincinin “o dönemin mutlak doğrusu ile özdeşleştirme yanılıgısına”⁵³ düşülmemesi gerektiğidir. “Toplumsal gelişme süreci içinde, varılmış belli bir noktanın bilincinin, doğrunun bütünü temsil etmediğine inanıyoruz.”⁵⁴ Fakat aynı dönemin sapması da “tek ve mutlak mümkün” değildir.⁵⁵ Öyle olsaydı tekrar tersinden de olsa historisizm hatasına düşerdik. Bunun yerine teori, hareketin “arılık trendi”ne en yakın davranışın ilkelerini bulmalıdır. ”Herhangi bir sapmanın temelinde yatan pragmatizme karşı ancak teoriyle kendimizi koruyabiliriz.”⁵⁶ Lenin’in İkinci Enternasyonal’in sapmasına karşı yaptığı da budur. Buradan yola çıkarak Stalin’i değerlendirebiliriz: “Historizme tutarlı biçimde karşı isek, şunu da söyleyebiliriz. Stalin’in uygulamaları sırasında, antikomünist nitelikte bir Stalin düşmanlığına girişmeden, Stalinizm’in belirli yanlışlarını eleştirel bir görüşle görmek de mümkündür.”⁵⁷ Yani Stalin yaptığı yanlışları yapmayabilirdi. Bu onun hatasıdır. Fakat bu, “Stalin’i devrimciler listesinden silip atmak” anlamına gelmemelidir.⁵⁸ Dolayısıyla, Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin (SBKP) revizyonizmi konusunda da başka bir tavır sergilenmelidir.

Aynı şey Çin Komünist Partisi (ÇKP) için de söylenebilir. ÇKP sosyalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir ülke. Fakat Çin’de sosyalizm varsa da sosyalist toplumsal biçimin daha başlangıcındadır. Ancak asıl sorun Çin’in iç ve dış politikada farklı yönlere savrulmuş olmasıdır. Çin içte sosyalist bir politika performansı ortaya koymasına rağmen dış politikada millilik ve bağımsızlık gibi temaları başat hale getirmekle ve böyle yapmakla sağ bir sapma içine girmektedir. Daha da vahimi bu dış politikadaki sağ sapma zamanla iç politikayı da dönüştürmektedir. Öyle ki ÇKP ve Çin sapmanın en bariz örneğini oluşturur olmuştur.⁵⁹

Çin’in sosyalizmden uzaklaşmasına neden olan iç (ideolojik) ve dış nedenler vardır. İç nedenin kaynağı, ÇKP’nin SBKP’ne duyduğu tepkinin (revizyonizme saptığı tepkisinin) ÇKP’yi buna çözüm üretmektense -herhangi bir tepkinin bir doğal sonucu olarak- tepki

⁵³ “Kenan Somer’in Mektubu Üzerine”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 16, Haziran 1976, s. 51.

⁵⁴ “Kenan Somer’in Mektubu Üzerine”, s. 51.

⁵⁵ “Kenan Somer’in Mektubu Üzerine”, s. 51.

⁵⁶ “Kenan Somer’in Mektubu Üzerine”, s. 51.

⁵⁷ “Kenan Somer’in Mektubu Üzerine”, s. 51.

⁵⁸ “Kenan Somer’in Mektubu Üzerine”, s. 51.

⁵⁹ Ömer Laçiner, “Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine II”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 12, Şubat 1976, s. 19-31; s. 20-21.

duyulunun tersini yapma ihtiyacıdır. Bu da kendini Kültür Devrimi'nde ifade eder. Halk savaşı ve dünya kırlarının dünya şehirlerini kuşatması, metropollerdeki işçi sınıfına olan güvenin azalmasıyla açıklanır. Bütün bunlar ÇKP'nin uluslararası Marksist platformda yalnız bırakılmasıyla da açıklanabilir. Böylece ÇKP kendi devrim modelini geliştirmeye koyulmak zorunda hisseder. Ayrıca ÇKP'nin "sömürge sonrası" durumda kendisine yeni müttefikler araması da belirtilen farklı yönelimini açıklayabilir. Sömürge sonrası ülkeler de SBKP'ye duydukları tepki ve ÇKP'nin anti-emperyalizm vurgusu nedeniyle Çin'e yakınlaşırlar. Devrimi kuracak sınıf tartışması alevlenir. Hiçbir zaman olmadığı kadar sosyalizmle işçi sınıfı arasındaki ilişki, bu temel bağ hakkında kuşkular duyulur.⁶⁰ ÇKP, ulusların köylü kesimlerini devrimsel özne olarak işçi sınıfının yerine yerleştirmektedir. Fakat değişen sadece devrimin öznesi değil aynı zamanda onun niteliğidir de. Marksist-Leninist teoride işçi sınıfı nesnel olarak gelecek olan devrimi kolaylaştıracak salt bir fizik güç değildir. Tersine bilinç ve deneyle yüklü ve bu özellikleriyle yönetici bir sınıf olacak kadar yetenekli bir sınıftır. Ama ÇKP'nin formülasyonunda bir zamanlar var olan bu nitelik de unutulmuştur. Köylüde işçi sınıfında olabileceğinden de az bir bilinçlilik beklenebilir. Böyle bakılınca devrimin yeni öznesinin üzerinde yer alan partiye teoride olandan farklı ve üstün bir rol verilmiştir. Bu da, basitçe ifade edilirse, Marksist teorinin reddettiği yöneten-yönetilen ayrımını ortaya çıkarır. Temel ve önder güç ya da fiili ve ideolojik önderlik gibi kavramlar teoriye sızmaya başlar.⁶¹

Avrupa komünizmi de bahsi revizyonizmin bir başka örneğini sunar. Laçiner, Sovyetler'de Lenin'le başlayan hareketin doğru yolda olduğunu sonra saptığını söylerken Sovyetleri ve Çin'i tek kalemde silip atmanın problemlerine dikkat çekmek ister.⁶² Avrupa komünizmi ise farklı bir tavır sergilemiş, yani Sovyetler ve Çin'in sapma içerisinde olduğunu düşünüp onları ve onların dayandığı kaynakları terk etmeye başlamıştır. Farklı gerekçelerle de olsa Avrupa Komünizmi Marksist-Leninizmin temel kavramlarını terk eder. En başta da proleterya diktatörlüğü kavramından vazgeçmiştir.⁶³ Avrupa komünistleri, Sovyet sosyalistlerinde burjuva öğeler görür görmez bütün bir

⁶⁰ Laçiner, "Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine II", s. 21-22.

⁶¹ Laçiner, "Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine II", s. 23.

⁶² Murat Belge de bir makalesinde Stalin'in sosyalizm dışı görülmemesi gerektiğini söylüyor. Murat Belge, "Stalin ve Stalinizm Üzerine", **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 30-31, Ağustos-Eylül 1977, s. 12-25.

⁶³ Ömer Laçiner, "Sovyetler Birliği Sorunu", **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 30-31, Ağustos-Eylül 1977, s. 26-42.

teorinin ve geçmiş pratiğin terkine yönelmişlerdir. *Birikim*, Sovyet-Çin kutupsallığını ulusal çıkarın belirlediği bir çatışma olarak görecektir son kertede. Fakat Avrupa Komünizminin kutupsallık karşısındaki tavrı da ulusal çıkar arayışı ve revizyonizmden bağımsız değildir. Bütün bu tartışmaların sonucunda enternasyonalizm de böylece çeşitli ülkelerdeki sosyalist hareketlerin örgütsel ilişkisi, birbirleriyle dayanışması ve ortak hareketine indirgenir. *Birikim*, tabi ki, ne olursa olsun enternasyonalizmsiz bir sosyalizm düşünülemediğini söylüyor.⁶⁴

Kısacası sosyalistler arasındaki sapmalar iki şekilde meydana gelmektedir. Birincisi sosyalistlerin ekonomizm ve historizm gibi burjuva zihniyete uyarlı kavramlara bağımlılıklarıdır. İkincisi ise sosyalist iddialarla toplumsal gerçeklik arasındaki uyumsuzlukları gidermek adına ortaya konulan gerçekçiliktir. Bu da revizyonizme sebep oldukça sosyalist teorinin temel değerleri terk edilmektedir. Sonuç Marksist-Leninist teoriden uzaklaşmak ve dolayısıyla sosyalist teori ile pratiğin bağının ortadan kalkmasıdır.

2.2 Emperyalizm Analizi ve Milliyetçiliği Reddetmek

Sonuç olarak bu tür revizyonizmlerin neredeyse doğal sonucu Marksist düşüncenin, burjuva düşüncesinin sınırlarını aşamayan, genel bir anti'cilik tavrına sürüklenmesidir. Anticiliğin zaafı antiemperyalizm teması üzerinden gösterilebilir. Antiemperyalizm, yani "bağımsızlık endişesiyle hareket eden milliyetçiliğin" kapitalizme karşı çözümü teknik bir çözüm olabilir ancak. Bu da devletçiliktir ve onun doğal bir sonucu olarak görülebilecek milliyetçilik. Normalde milliyetçilik ve devletçilik sosyalist toplum biçimi açısından ancak aşılması gereken uğraklar olabilirdi. Bunun tersine, antiemperyalist duyarlılığın artışıyla birlikte aşılacak sosyalizmin temel kavramları olan enternasyonalizm ve proleterya diktatörlüğü olmuştur. Laçiner'e göre, milliyetçilik sosyalist hareketlerin *pratikteki* en temel sapmalarından birini oluşturur. Bu sapmayı getiren ise yanlış bir emperyalizm analizidir. Hâlbuki doğru bir emperyalizm analizi aynı sonuçlara varmayacaktır. Lenin bu tür bir analizin en iyi örneklerinden birini verir. Bu analize bakmak sosyalistleri birçok sapmadan koruyacaktır.

---

⁶⁴ Ömer Laçiner , "Sosyalizmin Temel Sorunları Gündeme Gelirken", *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 42-43-44, Ağustos-Eylül-Ekim 1978, s. 14-26.

Lenin'in Marksizme yaptığı en önemli katkılardan biri emperyalizm analizidir. Lenin'in emperyalizmi tanımlamasında en çok ilgi çeken iki husus vardır. Birincisi kapitalizmin birçok özelliğinin kendi karşıtlarına dönüşmüş olduğu iddiasıdır. İkincisi ise emperyalizmin, alanının artık bütün dünya olduğu bir toplum biçimi oluşudur.⁶⁵ Bu iki tezin doğrudan sonucu kapitalizmin sonuçlarını tümünden reddetmenin ve kapitalizmden sosyalizme geçişin ulusal olarak başarılabilir bir iş olduğunu kabul etmenin artık anlamsız oluşudur. Lenin'in bu analizlerine rağmen, sosyalist hareketlerin emperyalizm konusundaki tezlerinde, emperyalizmin (ve dolayısıyla kapitalizmin) ulusal birimler karşısında dışarıklı olduğu ve bu sistemin dışına ulusal olarak çıkabilmenin imkânın bulunduğu iddiaları hala geçerliliğini korumaktadır. “Emperyalizm konusunda kurulmuş klasik modellerden biri, emperyalizmi, üretici güçlerin gelişmesini engelleyen, durduran, böylece ekonomik gerilik ve buna tekabül eden politik gericilik üreten bir sistem olarak görür.”⁶⁶ Bu anlayışa dayanarak emperyalizmin yarattığı gerilik koşullarının isyana ve akabinde sosyalist devrime yol açacağı düşünülmektedir. Milliyetçiliğe yol açan da bu tür yaklaşımlardır Lenin ise öncelikle emperyalizmin az gelişmiş ülkelerde durgunluk yarattığı iddiasına katılmaz. Lenin ayrıca böyle bir durgunluğun emperyalizmin yarattığı iyi bir özellik olarak alınmasını ve bunun bir nimet olarak görülmesini eleştirir. Onu ilgilendiren daha çok emperyalizmin bir dünya sistemi haline gelmesidir.

Lenin ayrıca kapitalist dünya pazarının eskiliğinden (modern öncesine dayanan bir sürekliliğe sahip olmasından) bahsedilmesinden ve bundan çıkarılan sonucu da (kapitalist sistemin dışında kalılabileceği iddiasını) eleştiriyor. Lenin de kapitalist bir dünya pazarının yaratılmasının eskiliğinden bahsediyor. Ama bir dünya pazarı yaratılması dünyanın kapitalist bir dünya sistemi olmasını sağlamaz. Dünyanın kapitalistlerin bir pazarı haline gelmesi dünyanın kapitalist olmasına yetmez. Kapitalist ilişkilerin her düzeyde dünya üzerinde yerleşmesi gerekir. Peki, nasıl olur bu? Ülkenin kapitalist dolaşıma elverişli hale getirilmesi (demiryolları, limanlar), kapitalist mübadelenin gelişmesi ve en önemlisi sermaye ihracı yoluyla. Son özellik emperyalizmin de en temel özelliklerinden biridir. Emperyalizmden önce yarı bağımlı

---

⁶⁵ Ömer, Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 20, s. 41-42.

⁶⁶ Ömer, Laçiner, “Lenin'in Emperyalizm Analizi”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 20, Ekim 1976, s. 28-38; s.23.

lkelerden bahsedilebiliyordu. Yani bir lde sistemin dışında kalabilen ülkeler vardı. Ama şimdi bu son özellikle birlikte sistemin dışarısı yoktur. Her lke bütünsel bir sistemin halkalarını oluşturur. Dünya sisteminin tesisi sermaye ilişkilerinin bütün dünya çapında gelişmesi ve kapitalizmin bütün ülkelerde içselleşmesi demektir. Bu bakımdan emperyalizmle “az gelişmiş ülke”yi iki ayrı kutup gibi koymak mümkün değildir. Yani emperyalizm, emperyalist ülkeler toplamını aşan bir şeydir. Ama sistem hiyerarşiler kurmaya devam ediyor, eşitsiz gelişmeyi yaratıyor. Lenin’in bunu kabul etmesi yukarıda söyledikleriyle pek çelişmiyor.⁶⁷

Emperyalizmin böyle görülmesi halinde şu sonuca varılabilir: Ulusallık sermayenin uluslararasılaştırma eğilimi karşısında her zaman ikincildir. elişki asıl olarak emperyalist ülkeler arasındaki çelişki değildir. Kapitalizmde kapitalist birimler arasında çelişki vardır. Dn tek tek kapitalistler arasındaydı bu çelişki, şimdi ise geçici birlikler oluşturan uluslararası tekellerdir. elişki bunlar arasındadır. Uluslararasılaşma ulus faktörünü tamamen dışta bırakmıştır artık. Emperyalizmin içsel bir olgu haline geldiği tezi bu açıdan değerlendirilmelidir. Kapitalizmin ulus ltne tabi olduğu dönemler artık aşılmıştır. Ulus denilen birimin tekellerin varlığı ve uluslararası sermayenin sınır tanımazlığı düşünüldüğünde, bugün dünyada bir geçerliliğinin olmadığını dşnssek yeridir. Emek de bu süreçte uluslararasılaşmıştır.⁶⁸

Bu analize bağlı olarak kapitalizmin dışına ulus devlet olarak çıkılabileceği iddiasına yaslanan milliyetçilik sosyalistler için geçersiz olmalıdır. Bir kere emperyalizm döneminde yaşıyoruz ve bu bir önceki kapitalist dönemden nitelikçe farklıdır. Kapitalist dönemde milliyetçilik ekonomik yaşantı birliği olarak düşünülüyordu. şimdi bu ekonomik yaşantı birliğinin alanı ulus değil tüm dünyadır. Kendine yeterli ekonomi kavramı artık geçerli değildir. İkincisi milliyetçilik cumhuriyetilikle aynı anlamda kullanılırdı kapitalist dönemde ve bu kullanım olumlu bir kullanımdı. şimdi ise milliyetçiliğin bir ulusal üstünlük ve özgürlükleri kısıtlayıcı anlamı vardır. Dahası toplumsal özgürlükleri kısıtlayan ve depolitize edici bir yönü de vardır. Bu kendi karşıtına dönüşün tipik örneğidir. Böyle bir milliyetçilik olumlu anlamını kaybeder. Artık açıkça ortadadır ki, uluslararası tekellerin sistemin temel birimi olduğu bir

⁶⁷ Laçiner, “Lenin’in Emperyalizm Analizi”, s. 35-37.

⁶⁸ Laçiner, “Lenin’in Emperyalizm Analizi”, s. 35-37.

dönemde ulusal siyasal sınır ayırımı da geçersizleşmektedir. Devletlerle özdeşleşmiş bir emperyalizme karşı mücadele anlayışı açıkça yanlıştır.⁶⁹

Milliyetçiliğin Leninist analizine göre sorununun bir başka boyutu, milliyetçiliğin burjuva bir ideoloji olması ve burjuvazinin onu bir silah olarak (kitleleri yanlış bir bilince yöneltmek) kullanmasıdır. Emperyalizm döneminde burjuvazi kozmopolitleşse de milliyetçiliği hala kullanıyor. İşçi sınıfı da mülk sahibi olmak istedikçe milliyetçiliğe kayabiliyor. İki ülke arasında bir sorun olduğunda bunun nedeninin iki ülke burjuvalarının aralarındaki çatışmadan kaynaklandığı uyarısını yapıyor *Birikim* yazarları. Dolayısıyla milliyetçiliğe sürüklenen işçi sınıfı kendisini ilgilendirmeyen bir soruna çekiliyor. Halklar arasındaki siyasi sınırlar burjuvazinin yapımıdır hâlbuki, çözüm ise sosyalizm olmalıdır. Lenin bir dönem -ki sosyalizm kurulmamıştır henüz-konjoktürün de itmesiyle milliyetçiliğe önem vermiş, onu emperyalizmi duraklatacak, yıpratacak bir etmen olarak görmüştür. Ama bu döneminde bile sınıfla milliyetçiliği birbirine karıştırmaz. Lenin sınıf faktörünü her zaman birinci planda tutar ve milliyetçiliği genel olarak sınıfsal bir şekilde açıklar.⁷⁰

Milliyetçiliğe anti-emperyalist ve ulusal kurtuluşçu bir açıdan yaklaşıp bile milliyetçilik her zaman diğer burjuva kavramlarında olduğu gibi iki uçludur. Diğer ucu sosyalizme daima zarar verir. ÇKP kaynaklı milliyetçilik de enternasyonalizmi bir dayanışma unsuruna indirgemiş görünüyor. Avrupa komünizmi de mücadeleyi ülkelerinin kendi koşullarına göre yürütmeye başladı ki, bunun nihai sonucu kapitalizmle, burjuva düzeniyle uyuşmaktır.⁷¹ Bütün bu milliyetçi hareketler bütün olumlu yanlarına rağmen burjuva ideolojisini veri alırlar ve onun içinden düşünürler ve burjuvazi/kapitalistler milliyetçiliği sermayelerini artırmak için kullanırlar. Bu araçtan başka bir amaç da çıkmaz artık. Fakat *Birikim*'de milliyetçilik bir anlamıyla olumlu içeriğini sürdürdü. İktisadi değil siyasi anlama sahip bu milliyetçilik kendisini cumhuriyetçi düşüncede ifade ediyordu. Ayrıca ulus birimi bugün önemini tamamen yitirmiş de değildir.⁷² Çünkü tekele ve sermayeye karşı toplumsal formasyonlar (ulus) da vardır. Bu birimler ekonomik olarak evrensel emperyalizme göre çalışsa da politik ve ideolojik

⁶⁹ Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I”, s. 55-56.

⁷⁰ Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I”, s. 55-56.

⁷¹ “Sunuş”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 18-19, Ağustos-Eylül 1976, s. 3-6; s.3-5.

⁷² Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I”, s. 52.

düzyeyde özgül birimlerdir. Kapitalist tekellerle ulus-devlet arasında bir çelişki vardır. Bu ulusallık birimi milliyetçiliğe düşmeden yeniden düşünölmelidir.⁷³

2.3 Emperyalizm ve Sosyalist Bilinç

Birikim'de, Lenin'in "kapitalizmin son aşaması olarak emperyalizm" analizine uygun olarak, emperyalizmin işçi ve sosyalist bilinç üzerindeki tahribatına önemli bir ağırlık veriliyor. Ancak şu söylenmelidir ki, *Birikim* yazarları kapitalizmi sosyalist toplumsal aşama için geçilmesi gereken zorunlu bir uğrak olarak görüyorlar. Dolayısıyla kapitalizm eleştirisi, kapitalizmin sosyalizme doğru aşılması olarak anlaşılmalıdır.

Laçiner, 1860'dan başlayarak kapitalizmin üretim güçlerinde yarattığı nitel değişimleri ele alıyor. İşçinin ürettiği ürüne yabancılaşması, iş bölümünün getirdiği hiyerarşiler ve bürokratik işçi örgütlerinin ortaya çıkması vb. işçiyi denetimin her türlüşüne açık hale getiriyor. İşçi ücretlerinin artışı ise işçi üzerinde bir rüşvet etkisi yaratıyor. Makinenin maharet alanına girişi sonucu ortaya çıkan otomasyonla beraber ise bir işçinin kendiliğinden edineceği bilinç ile Marksist teorinin ona verebileceği teorik bilinç arasındaki fark çarpıcı biçimde görünür hale geliyor. Böyle bir aşamada işçi sınıfının edindiği bilinç ideolojiktir, dolayısıyla çarpıtılmıştır. İdeolojik bakış, olayları kendi fonksiyonunu veri kabul ederek açıklamaktır (ekonomizm). Dolayısıyla fonksiyon değişmedikçe bakış açısı değişmez. İşçi sınıfı fonksiyonunu veri (değişmez) kabul ettiği sürece sosyalist bilince ulaşamaz. Bu noktada, işçi konumunu (daha iyi ücret) değil fonksiyonunu değiştirmelidir, yani sosyalist toplumun yönetici sınıfı olmasına olanak tanıyacak şekilde fonksiyon alanını genişletmek zorundadır. Şu halde bu fonksiyon değişimini gerçekleştirecek, bunun bilincine varacak bir işçi sınıfı nesnel olarak yoktur. Başka bir deyişle işçi sınıfı kendi karşıtına dönüşmüştür.⁷⁴

Emperyalizm işçiler arasında hiyerarşiler kurar. Böylece imtiyazlı işçi kategorisi yaratır. Bunu iki yolla yapar: ücret düzeyi farklılıkları ve yabancı işçilerin çalıştırılması yoluyla ekonomik ayrıcalığa bir de milliyetçi bir farklılık getirilir.⁷⁵ Şimdi işçi sınıfının önündeki engel ayrılık değil parçalanmadır.⁷⁶ Revizyonist yaklaşımlar işte bu durumu

⁷³ Ömer Laçiner , "Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II", *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 21, Kasım 1976, s. 22-38; s. 37.

⁷⁴ Laçiner , "Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I", s. 48-49.

⁷⁵ Laçiner , "Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I", s. 48-49.

⁷⁶ Laçiner , "Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I", s. 45.

veri olarak alarak işçinin daha iyi bir ücret alması için mücadele ediyorlar. Katılma değil, yararlanmaya yönlendiren bu eğilim ekonomizmin bir göstergesidir.⁷⁷

Laçiner, Lenin'in sınıf analizi hatırlatıyor bu noktada: Lenin, kapitalist toplumun temel çelişkisi olan işçi sınıfı-burjuva çelişkisini, onların mülkiyet imkânları, geçim düzeyleri arasında görülen ekonomik veya hukuksal bir çelişki olarak okumaz. Kapitalizmde çelişki üretim sürecindeki bu iki sınıfın konumlarıyla alakalıdır. İşçi üretici işlevini nasıl yerine getirir, bunu yaparken ürün ve üretim aracı ile olan ilişkileri nasıldır, üretici işlevini yaparken hangi tür niteliklere ihtiyaç duyar? Konumu belirleyecek olan bu sorulara verilecek cevaplardadır. İşçi sınıfının bu açılardan konumu burjuvazinin tam tersidir: son derece küçültücü bir zerrecik. Bu, işçinin kapitalizmde insan-dışı bir konuma yerleştirildiğini gösterir. Böylesi bir konumda yer alanlara bu nedenle proleter denir. Değiştirilmesi gereken asıl olarak bu konumdur. Yoksa ücretlerin vs. iyileştirilmesi değil. İşçi tam da bunun için öncelikle kendi kendisini ortadan kaldırmalıdır. Bunu kavradığında işçi tarihi görevinin bilincine varacaktır.⁷⁸

Öyleyse proletarya asıl olarak üretim sürecindeki konumunu yadsımalıdır. Bilimin/teknolojinin ve işbölümünün bir sonucu olan bu konum ona kapitalistlerin keyfi arzularıyla verilmemiştir, dolayısıyla bir açıdan da zorunluluktur. Bu zorunluluğu bir başka zorunluluk yaratarak ortadan kaldırmamız. Daha üst bir zorunluluk yaratacak olan ise sosyalist siyasal mücadeledir. Revizyonist yaklaşımlar ise işçinin kapitalizm içindeki konumunu veri olarak işçinin daha iyi ücret alması için mücadeleyi öneriyorlar. Hâlbuki Marx'ta da Lenin'de olduğu gibi toplumsal güçlerin eylemsizliğine dayanan bir devrim teorisi ve sosyalizmin gelişiminin kendiliğindenciliğine dayanan bir kriz teorisini bulamayız. Ekonomizm ve historisizmin hatasının nedeni yanlış bir kapitalizm ve emperyalizm analizine dayanmaktan kaynaklanıyor.⁷⁹

Lenin'e göre, emperyalizm kapitalizmin en yüksek ve son aşamasıdır.⁸⁰ Başka bir deyişle, Lenin emperyalizmi can çekişen kapitalizm olarak gösteriyor, ama nesnel veriler ve aradan geçen 60 sene bunun böyle olmadığını da söylüyor. Fakat Lenin yine de buhranı her şeye rağmen ekonomik gerekçelere dayandırmıyor. Buna göre,

⁷⁷ Laçiner, "Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I", s. 50.

⁷⁸ Ömer Laçiner, "Ekonomizm Konusu ve Marksist Tarihi Gelişim Teorisine Bakış III", **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 27, Mayıs 1977, s. 18-35; s. 20-25.

⁷⁹ Laçiner, "Ekonomizm Konusu ve Marksist Tarihi Gelişim Teorisine Bakış III", s. 21.

⁸⁰ Laçiner, "Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II", s. 23.

kapitalizm ilerlemesini devam ettirir ama ona bir çürüme de aynı anda eşlik eder. Çürüme ise çöküşten farklıdır. Çürüme varken kapitalizm gelişimini sürdürür. Hatta daha büyük bir hızla da sürdürebilir.⁸¹

Öyleyse Kautsky ile Lenin arasındaki ayrım basitçe şöyle kurulamaz: ikisi de kapitalizmin yıkılma aşamasında olduğunu söylüyor, ama Kautsky sosyalizme geçişin barışçı ve kendiliğinden olacağını, Lenin ise bu sürece müdahale edilmesi gerektiğini söylüyor. Hayır. Bu karşıtlık ancak Kautsky ile Luxemburg arasında kurulabilir. Lenin'in söylediği, kapitalizmin olgunlaşmasının sosyalizmi kurmak için bir fırsat yaratmış olduğudur. Ama sosyalist devrim ve devrimler kurulmazsa kapitalizm kendi çelişkilerini yumuşatarak sürüp gider. Yani sadece ekonomik bir analiz yoktur burada. “Ekonomi her zaman aynı temel ölçüde belirleyici olmayabilir.” Ekonomik durgunluk değildir devrimi çağıran, tersine ekonomik büyüme politik mücadele için elverişli koşulları yaratabilir.⁸²

Dolayısıyla kapitalizmi tamamen olumsuz bir açıdan değerlendirmek sosyalist için mümkün değildir. Emperyalizm kapitalizmin son aşamasıdır ve böylece sosyalistlere onun sonunu getirecek ortamı hazırlar. İnsanlık tarihi sosyalizmin oluşması için tüm koşulları yaratır.⁸³ Bilimsel teknik devrim Marx'ın öngördüğü sosyalist toplumu yaratmak için gerekli imkânları ortaya koymaya başlamıştır.⁸⁴ Toplumun toplam üretim potansiyeli üretim faaliyetinin tarih boyunca temel amacı olan “organik yaşamın devamı için gerekli olan” toplam toplumsal ihtiyacı aşmıştır. Fakat insan bu amacını gerçekleştirmekle kalmamış, aynı zamanda bütün doğal-toplumsal süreçlere etkin, yapıcı ve yaratıcı olarak katılacak hale gelmiştir. İnsan doğal-organik bir varlık değildir diyebilmemizi sağlayan şey de budur. İnsanlığın yüzyıllarca asıl amacı olan bu faaliyet burjuvazinin çabası yani kapitalizm sonucu aşılmıştır. İnsan gittikçe doğanın belirleyiciliğinden uzaklaşmıştır. Böylece, üretici güçleri geliştirme eylemi insana bağlı bir şey haline gelir. İnsan tarihin dizginlerini eline almak noktasındadır.⁸⁵

---

⁸¹ Laçiner, “Ekonomizm Konusu ve Marksist Tarihi Gelişim Teorisine Bakış III”, s. 22.

⁸² Laçiner, “Lenin'in Emperyalizm Analizi”, s. 33-34.

⁸³ Laçiner, “Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım”, s. 40.

⁸⁴ Laçiner, “Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım”, s. 40.

⁸⁵ Ömer Laçiner, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 15, s. 33-47; s. 40-41.

Fakat söylendiği gibi, bu, makinenin bahsi geçen yeni evrede yadsınmasını gerektirmez. Marx, makinelerde simgelenen bilimin üretime uygulanmasını kesinlikle olumlu, ilerici bulur. Böyle bakmayan ütöplastler ve ekonomistler, büyük bir hataya düşerler. Makinelerin ve dolayısıyla bilimin tek kullanım biçimi kapitalist biçimi değildir. Dolayısıyla doğrudan ona karşı çıkmamanın bir anlamı yoktur. Aksine bu bize sosyalist toplumu kurmanın anahtarını verecek gelişimi içinde barındırır.⁸⁶

Makineler üretimde daha fazla kullanılacak ki, insan kendini geliştirme fırsatı bulsun. Emeğin kurtuluşu da böyle gelecektir. İnsan, sırf insana özgü olan faaliyetlerle (zihni faaliyetler) uğraşacaktır. Bu da proletaryanın bilimsel ve kültürel faaliyetler yapar hale gelmesiyle mümkündür. Ama bu bilim, burjuvanın işbölümüne benzer şekilde disiplinlere ayrılmış bilimi değildir. İşçi sınıfı burada sunulanlara uyarlı bir bilince kavuşturulmalıdır.⁸⁷ Artık Burjuvazi devrimci görevini tamamlamıştır ve sınıf olarak fonksiyonunun doğal sınırına varmıştır. Tüm toplumu yönlendiren ekonomi faaliyetinin bu özelliği azalmaya başlamıştır. Ekonominin politik odak olması artık söz konusu olamaz. Böylece burjuva ideolojisinin çemberi kırılabilir.⁸⁸

Laçiner 1945 sonrası üretici güçlerdeki gelişime dikkat çekiyor özellikle. 1945 sonrasının üretim araçları artık elin değil, beynin uzantısıdır. Haberleşme, iletişim, bilgisayarlar, bilgi işlem, insansız işletmeler vs... Burjuvazi bu gelişmeleri kısıtlar, bu yüzden kendi karşıtına dönüşür. Bu gelişmelerin ancak metaya dönüşebilecek kısmıyla ilgilenir. Toplum da ancak gelişmeleri böyle takip eder ve bu gelişmelerin ancak burjuvazinin belirlediği biçimde kullanılabileceğini zanneder. Hâlbuki yeni araçlar ve gelişmeler var olan toplumu sarsacak ve hiyerarşik düzenini altüst edecek bir potansiyele sahiptirler.⁸⁹ Örneğin, bilgisayar, “malzemesi bilgi olan bir araçtır ve bilgi tam anlamıyla toplumsal, tam anlamıyla tarihi bir üründür. Ve mülkiyet konusu olamayan, ‘tüketim konusu’ olamayan tek şeydir.”⁹⁰ Bilgisayar tüm bireylere eriştiğinde ve bir ağ gibi insanları birbirine bağladığında insanlığın bütün bilgi hazinesi tüm bireylere ulaşmış olur. Bu da insanlar arasında bugüne kadar kurulan en etkin hiyerarşiyi, bilgi farkından doğan hiyerarşiyi, kafa-kol emeğinden kaynaklanan

⁸⁶ Laçiner, “Ekonomizm Konusu ve Marksist Tarihi Gelişim Teorisine Bakış III”, s. 22-23.

⁸⁷ Laçiner, “Ekonomizm Konusu ve Marksist Tarihi Gelişim Teorisine Bakış III”, s. 28-31.

⁸⁸ Ömer Laçiner, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, s. 40.

⁸⁹ Laçiner, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, s. 30-31.

⁹⁰ Laçiner, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, s. 31.

hiyerarşiyi yıkacaktır.⁹¹ Böylece kafa ve kol emeği farkı ortadan kalkacak, insanlar arasındaki fonksiyon eşitliği -ki gerçek eşitlik buna dayanır- sağlanmış olacaktır. İnsanlar en üstün insani fonksiyon olan zihni yaratımla uğraşacaklar ve diğer eylem türlerini bu yeni araçlarla gerçekleştireceklerdir.⁹²

Ama önemli olan husus, denildiği gibi, tarihi gelişimin yarattığı bu imkânların işçi sınıfı tarafından bilincine varılmasıdır. Eğer üretici güçlerin gelişmesi toplum biçimlerini belirliyorsa, burada anlatılanlardan yola çıkarak kapitalizmin dönüşümünün insan faktörünün kendisince belirleneceğini söyleyebiliriz. Ama bu süreç üretici güçler içinde insan faktörünün ön plana çıkmasının ve üretici güçler içinde yeni bir nitel gelişimin nasıl olabileceği sorusunu akla getirir. Yani kapitalizmden sosyalizme geçişte üretici güçlerde nasıl bir nitel dönüşümden bahsedilebilir?

Sosyalizm ancak üretici insan faktörünün nitel dönüşümüyle mümkündür.⁹³ Her üretim biçimine tekabül eden üretici güç bileşeni farklıdır. Ve değişim üretici güçteki niceliksel artışa dayanmaz, yeni bir bileşenin, ögenin katılmasıyla nitel bir değişime dayanır. O zaman eğer kapitalizmden sosyalizme geçişte nitel bir değişiklik olacaksa ki olması gerekir, bu, insanda olacak bir değişimdir. Sosyalizm insanları dönüştürdüğü oranda zafer kazanabilir. Böyle bir nitel dönüşümü kapitalizmin kendisi yaratamaz, tersine önlemeye çalışır. Üretimin ve işbölümünün çarklarında iyice nesneleşen insan nasıl bir nitel dönüşümü kendi başına başarabilecektir? Ekonomistlerin verdiği cevap kendiliğindenciliktir. Yani bu kendiliğindencilikte insan faktöründeki nitel dönüşüm yoktur.⁹⁴ Yapılması gereken, üretici insan eyleminin bizatihi insanda gerçekleşmesi zorunluluğunun yaratılmasıdır. Başka bir deyişle, devrimci bilinç ve eylem gerekir.⁹⁵

Üretici güçler içinde insan faktörünün daha fazla ön plana çıkması ve doğayı hâkimiyet altına daha sıkı almaya başlaması ile kapitalizmde insanın (işçi sınıfının) makinenin bir uzantısı haline gelerek nesneleşmesi arasında açık bir paradoks vardır. Kapitalistler de bu nesneleşmeye dâhildir. Yaşam koşullarının rahatlığı bunun farkına varamamalarına neden olur. İşte proletarya sadece kendini değil bütün insanlığı kurtarır bundan ötürü.⁹⁶

⁹¹ Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, s. 31.

⁹² Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, s. 32-33.

⁹³ Ömer Laçiner, “Ekonomizm ve Marksist tarihi gelişim teorisi II”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 26, Nisan 1977, s. 10-19; s. 12-13.

⁹⁴ Laçiner, “Ekonomizm ve Marksist tarihi gelişim teorisi II”, 13-17.

⁹⁵ Laçiner , “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, s. 26-27.

⁹⁶ Laçiner , “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, s. 25-26.

Tersinden işçi sınıfı en çok ezilen sınıf olduğundan sosyalist toplumda o kurtarılmazsa gerçek bir sosyalizm gerçekleştirilemez.⁹⁷ “Böylece kendi haline bırakıldığında çürüyecek bir toplumsal yapı bu sonuca varmadan yeni ve üstün bir aşamaya geçer”⁹⁸ Yani sosyalist hareketin müdahalesiyle. Bu çürümenin içinden çürümeyi durduramayız, çünkü çürümeye –kapitalist sisteme dâhil olduğu için- sosyalist hareket de içkindir. Dolayısıyla kapitalizmin çürümesi devrimcilerin işini kolaylaştırır. Bu kendiliğindenciliğin yanılmasıdır.⁹⁹ Diğer taraftan, işçi sınıfı sosyalist bilinci dolaysızca edinemez. Üretici güçlerdeki gelişimin işçi sınıfını burjuvazi karşısına getiren nesnel koşullarından kalkılarak (kendiliğinden bilinç) sosyalizm kurulamaz. Üretici güçlerdeki gelişimin burjuvazi tarafından kısıtlanarak sunulduğu kavranıldığında ancak sosyalizm gerçekleşebilir. Bu kavrayışa ulaşma ise işçi sınıfı tarafından yukarıdaki nedenlerle kendiliğinden gerçekleştirilemez, bu nedenle dışarıdan bilinç verilmelidir.¹⁰⁰

Laçiner demokratik bilinç (burjuva bireyi), sınıf bilinci ve sosyalist bilinç ayrımları yapıyor. Son ikisi birçok sosyalist yazar tarafından genellikle aynı anlamda kullanılıyor. Ama bunları Laçiner farklı anlamlarda kullanıyor: sınıf bilinci sınıfın toplumsal üretimde yerine getirdiği fonksiyonun, zaman içinde nispi ölçülerde değişebileceği, ama fonksiyon olarak sürekli varlığını koruyacağı ön kabulüdür. Bu anlamda işçi sınıfının bilinci bir kapitalistin bilincinden farklı değildir, dolayısıyla ekonomisttir. Hâlbuki sosyalist bilince sahip olanlar, işçilerin sınıf olarak ortadan kalkacağını bilir ve buna göre mücadele ederler. İşçinin yerine getirdiği fonksiyonun aşılmasını öngörürler. İşçinin fonksiyonu artık zorunlu bir fonksiyon olmayacaktır sosyalist aşamada. Makinanın uzantısı bir kol emeği olmaktan kurtulacaktır. Bu açıdan sosyalist eleştiri çeşitli üretici fonksiyonların değişmezliği düşüncesine karşı yönelmelidir.¹⁰¹

Devrimler birbirine benzer; bu evrensel bir yasadır. Burjuva nasıl kendi politik gücünü geliştirdi ve nasıl temsil ettiği ilişkilerin belirleyici olduğu bir alan yarattıysa sosyalistlerde böyle yapacaklardır. Fakat burjuvazi bilincini dışarıdan almaz, dolaysızca edinir onu. Ama işçi sınıfı için dışardan bilinç edinme kaçınılmazdır. Bilinç dışarıdan gelir. Toplumsal gelişmeyi şimdi belirleyen yönlendiren öge özünde insanın ayırt edici

⁹⁷ Laçiner , “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, s. 33-47

⁹⁸ Laçiner, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, s. 29

⁹⁹ Laçiner, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II, s. 29-30.

¹⁰⁰ Laçiner, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II, s. 29.

¹⁰¹ “Colletti ve Sosyalist Siyasal Bilinç Sorunu”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 32, Ekim 1977, s. 23-27; s. 25-27.

fonksiyonu olan zihni faaliyet ile ilişkili süreçlerdir. İşçi sınıfı bu faaliyetten işi gereği uzaktır. İşçi sınıfının sınıf bilincine varması demek kendi fonksiyonunun sınırlılığının farkına varması ve bunu aşması gerektiğinin farkına varmasıdır. Dolayısıyla bu durumu kavraması burjuvazi gibi dolaysız değildir ve bu bilinç ancak dışarıdan verilebilir.¹⁰²

2.4 Batı Marksizminin Eleştirisi

Birikim'de Avrupa Komünizmini de belirli ölçülerde etkileyen Batı Marksizmi (eleştirel teori) eleştirilir. Batı Marksizmi bir tür Hegelcilik olarak görülür. Hegelciliğin eleştirisi *Birikim*'in Marksizm içinde kendini yerleştirdiği konumu anlamak açısından faydalı olacaktır. *Birikim*'de Hegel karşıtlığı oldukça nettir:

“Hegel’e ve diyalektiğine Marksizm içinde merkezi bir yer tanıyanlar, buna ilişkin olarak başka konularda da belirli tavırlar takınmaktadırlar. ‘Hümanizm’ ve ‘yabancılaşma’ konuları bunların başında gelir. Hegelci Marksistler doğal olarak evrensel bir insan özünü benimser, bilimsel sosyalizmin aslında yirminci yüzyılın hümanizmi olduğunu ve sosyalizmin bir anlamda, insanın kapitalist toplumdaki yabancılaşmadan kurtularak evrensel özünü yeniden kazanması demek olduğunu ileri sürerler. Doğal olarak, Marks’ın daha çok Hegel ve Feuerbach etkisinde kaldığı erken dönemin eserlerine büyük önem verirler.”¹⁰³

Hâlbuki Hegel ile Marx arasında benzerlikten çok farklılıklardan bahsedilebilir.¹⁰⁴ İkisinin bilgi teorisinin karşılaştırması üzerinden farklılıkları göstermek mümkündür.

Hegel’in bilgi teorisinde, gerçeklik Tin’in kendini gerçekleştirme olduğundan bilen özne ile bilinen nesne özdeştir. Dolayısıyla özne ile nesne arasındaki diyalektik ya da çelişki içten belirlenir. Buna göre özne ile nesne arasındaki diyalektik ya da toplumsal düzeyde değişim kendini belirleyen bir ilkenin iç hareketidir. Bu yaklaşımın siyasal sonucu, olanı zaten olması gereken olarak yansıtmaktır. Marx’da ise nesnenin tarihi ile

¹⁰² Laçiner , “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, s. 34-35.

¹⁰³ “Brecht ve Lukacs”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 7, Eylül, 1975, s. 5-9; s. 5.

¹⁰⁴ Murat Belge, “Hegel Üstüne”, *Hegel Üstüne*, W. T. Stace, çev. Murat Belge, İstanbul, Birikim Yayınları, 1976, s. 9. *Birikim* Yayınlarından çıkan bu eser Hegel hakkındaki bilgisizliği gidermek üzere yayımlanmış ve bir önsöz, 30 sayfalık 4 Ekten oluşan bir sonsöz, oldukça çok yer tutan sayfa altlarındaki dipnotlar, 6 sayfalık bir terimler ve kavramlar sözlüğü ve Hegel’in diyalektik sisteminin tablosunu içeren bir ek bölümle birlikte kısaltılarak çevrilmiştir. Önsöz, Ekler ve dipnotların yazarı belirtilmemekle birlikte *Birikim*'deki yazılarından ve uslubundan anlaşılacağı üzere yazarı muhtemelen kitabın aynı zamanda çevirmeni olan Murat Belge'dir.

bilginin tarihi ayrıdır. Özne ile nesnenin özdeşliği söz konusu değildir.¹⁰⁵ “Maddeci diyalektik anlayışa göre, madde bilinçten bağımsız ve bilincin dışında ve aynı zamanda bilincin belirleyicisidir (...) Nesnenin düşüncede yansıması hiçbir zaman dolaysız değildir.”¹⁰⁶ İkisinde de diyalektik bir yöntem ve teleoloji olmasına rağmen, özne ile nesnenin diyalektiğinin nasıl belirlendiği aradaki farkı belirler. Hegelci teleolojik açıklama mantıki bir zorunluluk dayatır. Marksist teleolojide ise koşullara bağlı bir zorunluluk vardır. Marx’da çelişki içten değil dıştan belirlenir. Marx’ın çelişkisinde hiçbir şey dışsal etkilerden bağımsız olarak kendi kendini belirleyemez. Hegelci idealizmin bize sunabileceği bir tür kendiliğindenciliktir. Böyle bir anlayışta sosyalizm kapitalizmin kendiliğinden sosyalizme dönüşeceği açıklamasına varır. Buna göre “insanlık tarihi için amaç, erek Sosyalizmdir. Şu halde bütün toplumlar zorunlu olarak bu hedefe doğru ilerleyeceklerdir. Bu gidişin ‘kendiliğinden’ olacağı iddiası, gene Hegelci çelişkinin işleyiş biçiminden kaynaklanır. İçten belirlenen Hegelci çelişkide, tez-antitez-sentez uğraklarına, kendiliğinden süreçlerle geçilir.”¹⁰⁷ Lenin’in bize gösterdiği ise, insanlık tarihi için zorunlu hedef olan sosyalizmin kapitalist toplumun kendiliğinden gidişi içinde varılamayacak bir hedef olmasıdır. Kapitalizmin çelişkileri “belli bir amaca yönelik hareket eden insanları” harekete geçirir. Sosyalizme ise insanların sosyalleşme tedbirlerini almaları halinde, yani insanın müdahalesiyle ve fakat yapının bunu mümkün hale getirmesiyle ulaşıyoruz. Burada teleoloji yapıda değil, insanlardadır.¹⁰⁸

Hegel’de çizgisel bir ilerleme ve teleoloji anlayışı vardır. Marx’da ise, çok yanlı, çok zamanlı, kesintili ve sıçramalı bir ilerleme söz konusudur. Toplumsal ilerleme emekle sermaye arasındaki tek çelişkiye bağlı değildir. Bu tek çelişkiden ancak kapitalizmin kendi içindeki evrimi oluşur. Toplum içinde başka çelişkiler de vardır ve bu çelişkiler üst üste yığıldığında bu çelişkileri ileriye doğru çözecek bir müdahale gereklidir. Hegel’in çelişkinin içsel bir çelişki olması evrime, bu da olanı olması gereken olarak almamıza yol açarken, Marx’ın çelişkisi dışsal olduğu oranda devrimi “imkân”ını görebilmemize olanak tanır.¹⁰⁹ Dolayısıyla, tarihi determinizmle açıklamak iradenin rolünü hiçe saymak anlamına gelmiyor. İrade belirleyicidir, fakat tarihte belirlenmemiş

¹⁰⁵ Belge, “Hegel Üstüne”, s. 203-212.

¹⁰⁶ Belge, “Hegel Üstüne”, s. 208.

¹⁰⁷ Belge, “Hegel Üstüne”, s. 222.

¹⁰⁸ Belge, “Hegel Üstüne”, s. 222-223.

¹⁰⁹ Belge, “Hegel Üstüne”, s. 222-223.

irade yoktur. “Bireysel iradeler her zaman toplumsal yapılar içerisinde belirlenir.”¹¹⁰ Bir tarih biliminin var olması tarihin determinizmini açıkladığımız oranda mümkündür. “Tarih bilimi, bize tarihi kurmak için gereklidir. Çünkü paradoksal bir söyleyişle, yarını istediğimiz gibi kuramayız. Yarını, ancak tarihi determinizmin yapıları içinde istediğimiz yönde etkileriz. Bu nedenle, geçmişi öğrenmek de yarını kurma amacına yönelik bir çabadır.”¹¹¹

Marx ile Hegel arasında toplum kavrayışındaki ontolojik farklılıklar kadar bilgi teorisinde de farklılıklar vardır. Marx’da kesin bilgi yoktur. Fakat Marksizm bilimseldir. Bilimle ideoloji arasında ise kesin bir karşıtlık vardır. İçinde yaşadığımız toplumsal formasyon yoluyla genelde bilgi sahibi oluruz. Fakat bu kültürel bilgi ideolojidir. İdeolojiler de bize doğru bilgi verebilir, ama yeni bir bilgi veremezler ve üretilmiş bilgiyi tekrarlarlar ve oluştuğu toplumsal formasyonla sınırlıdır. İdeolojiler bize bugünü verili bir gerçeklik olarak sunmakla yetinirler. Bilim ise “ideolojinin kendi pratik-toplumsal sınırları dışında kalan yeni bilgileri, yeni kavramları, yeni açıklama tarzlarını üretir.”¹¹² Yeni bir bilgi bizi sadece doğru bilgiye yaklaştırmakla kalmaz, onun pratik imaları da vardır. İçinde yaşadığımız toplumsal formasyonun dışına çıkabilmemizi sağlayan bu yeni bilgidir. “Marx, burjuva toplumunun dolaysız ideolojisinin dışına çıkarak keşfini yapmıştır. Keşfettiği şey, şu ya da bu toplumun kendi bilincinde oluşu ile sınırlı olmayan, genel olarak toplumsal bütünün yapısı kavramıydı. Marx bize toplumsal bütünün ne olduğunu ve nasıl oluştuğunu gösterdi.” Hegel’in diyalektiği ise kendini içten belirlediği ve kendi dışına çıkamadığı için var olanı meşrulaştırmaktan öteye gitmeyen bir ideolojiden farksızdır.¹¹³

Bilimsellikten sapmalara yönelik bu dikkat *Birikim*’in Gramsci eleştirisinde de görülür. Buna göre, bilimi, belli bir tarihi dönemin bilinçliliğinin ürünü olması ve bu alanda ideolojiden farkının olmaması nitelikleriyle tanımlayan Gramsci açıkça historisist bir epistemolojiye bağlı kalır ve Marksizmi idealizme kaydırır.¹¹⁴ Marksizmin temel önermesi olan toplumların bir altyapısı ve bir üst yapısı olduğu önermesi bilim-felsefe

---

¹¹⁰ Belge, “Teorik (Bilimsel) Bir Tarih Açıklamasının Başlangıç Noktası”, **Birikim Dergisi: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, Sayı 3, Mayıs 1975, s. 5-10; s. 9.

¹¹¹ Belge, “Teorik (Bilimsel) Bir Tarih Açıklamasının Başlangıç Noktası”, s. 9.

¹¹² Belge, “Hegel Üstüne”, s. 209.

¹¹³ Belge, “Teorik (Bilimsel) Bir Tarih Açıklamasının Başlangıç Noktası”, s. 7.

¹¹⁴ Ömer Laçiner, “Lucio Magri’nin Yazısı Dolayısıyla Marksist Parti Sorunu”, **Birikim Dergisi: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, Sayı 24, Şubat 1977, s. 21-40; s. 25-26.

ikilemenden kurtulmamızı sağlar. Alt yapı, yani ekonomik temel, toplumu son kertede belirleyen etmendir. Son kertede alt yapı tarafından belirlenen, ama buna rağmen görece özerkliğe sahip ve tersinden alt yapıyı da belirleme gücü olan bir üst yapı vardır. Laçiner'e göre Gramsci'nin yaptığı, burjuva düşüncesinden etkilenerek ekonomik temele pozitivistce bir bilimcilikle yaklaşan Ortodoks görüşün karşısına üst yapıya idealistce bir felsefecilik ve eylemcilik anlayışıyla yaklaşarak karşı koymaktır. Gramsci gibi ortodoks yaklaşımı mümkün tek Marksist yaklaşım olarak almanın sonucu, ortodoks yaklaşımdan kurtulmak için Marksizmi, Marksizm dışı öğelerle revize etmek olur.

Fakat belki de burada Gramsci'nin çok fazla suçu yoktur. Marks ve Engels metot konusunda çok açık olamadılar. İşin belirleyicilik yanına ağırlık vererek insan özgürlüğü kısmının daha az önemsenmesine sebep oldular. Bunun doğal sonucu ekonominin belirleyiciliğinin daha ön plan çıkması oldu. Bunu aşan pratiğiyle Lenin'di. Lenin'in müdahalesi sayesinde iki yanlıştan kurtulmuş oluyoruz. İradelerin çokluğundan ve rastlantılardan yılıp bilimi ekonominin belirleyiciliği üzerinden kurmak; bilime inançsızlık duyup felsefeye dalmak (Gramsci).¹¹⁵

Bilim, Gramsci'nin söylediğinin tersine tarihsel dönemin bilinçliliğinin dışında kalabilir. Bilim altyapı-üstyapı ilişkisinden belli bir özerkliğe sahiptir. Fakat bu, tarihin bir döneminde belirlenmiş toplum hayatından bağımsız bir teori-pratik birliğinin her zaman uygulanabileceği anlamına gelmez. Böyle olsaydı bilimsel yöntem mutlaklaşırdı. O zaman bu teorinin somut bir politik ortamda ifade bulması gerekir. O zaman bilim toplumsal değişimden de kaynaklanabilir. Bu değişimin odaklandığı düzey politikadır.¹¹⁶ Politika insanların karşısına yeni somut biçimler getirerek teoriyi zorlar. Teorik sistem bu yeni olanı açıklayabiliyorsa bilimseldir. Açıklayamıyorsa teorik sistem yenilenmelidir. Marx bilimsel buluşuna iten güç somut politikaydı: sınıf mücadelesi ve proletaryanın burada oynadığı rol. Proletarya ve onun mücadelesi olmadan Marx'ın bilimsel buluşu ortaya çıkamazdı. Diğer taraftan Marx'ın bilimsel buluşunun öğeleri ne burjuvanın bilincinde ne de proletaryanın bilincinde vardı, dolayısıyla politik sınıf mücadelesinin dolaysız bir sonucu/uzantısı değildi. "Bununla bilimin aynı anda hem politikadan kaynaklanışını, hem de politikanın yarattığı dolaysız bilinçten

¹¹⁵ Laçiner, "Lucio Magri'nin Yazısı Dolayısıyla Marksist Parti Sorunu", s. 29-32.

¹¹⁶ Laçiner, "Lucio Magri'nin Yazısı Dolayısıyla Marksist Parti Sorunu", s. 32-34.

bağımsızlığını göstermek istiyoruz.”¹¹⁷ Bahsi geçen dolaysız bilinç ideolojiye tekabül eder. Gramsci bilimi de bu anlamda ideolojiyle özdeşleştiriyor. Halbuki “Geleceğin eşitlikçi toplumu, bilimselliğin bütün insanların paylaşabileceği bir hale getirildiği, ideolojinin ise, şimdiye kadar hiçbir zaman olamadığı gibi, bilimsel bir dünya görüşünden kaynaklandığı toplum olacaktır.”¹¹⁸

2.5 Ne Yapmalı? Kendiliğindencilğe Karşı Siyaset

Birikim'de sosyalist toplum politik bir toplum olarak kurgulanır.¹¹⁹ Buna göre sosyalizm belirli bir ekonomik gelişkinlik düzeyine değil belirli bir politik olgunluk düzeyine tekabül eder. Politik olgunluk sosyalist devrimin maddi koşuludur.¹²⁰ “En gelişmiş kapitalist ülkelerde işçilerin refahı yerindeyken sosyalizm mücadelesi hangi tezi ileri sürebilir?” sorusunun cevabı burada bulunur. Sadece gelişmiş ülkeler açısından değil gelişmekte olan ülkeler için de bu soruda ifade bulan ekonomizm revaçtadır. Sosyalizm bir ekonomik kalkınma sorununa indirgenmiştir. Asıl cevap ekonomik bilinçten bağımsız bir sosyalist bilince sahip olmaktır. Böyle bakılırsa sosyalizm anlayışıyla mevcut burjuva anlayışlar arasındaki farklar daha rahat görülebilecektir.¹²¹

Mesela, sosyalizmdeki parti kavramı burjuva anlamında parti değildir. Sosyalist toplum biçiminin mevcut toplumsal koşullarda gerçekleştirilmiş bir ilk biçimidir. Parti yeni bir toplum biçimiye profesyonel devrimciler de bu toplumun ilk örnek insanlarıdır.¹²² Hâlbuki birçok mevcut sosyalist harekette sosyalist hareketin örgütlenmesi bir siyasi partinin (burjuva siyasi düzendeki anlamıyla) örgütlenmesi gibi ele alınır. Bu örgüt anlayışında mevcut siyasi düzen çerçevesinde partileşme, siyasi iktidarın ele geçirilmesi ve devlet eliyle sosyalizme geçiş amacına yöneliktir. Bu anlayışla ortaya çıkan “sosyalist” toplumların burjuva olanındakilerden farkı şöyle koyulur: ekonomide merkezi planlama, büyük üretim araçlarında özel mülkiyetin olmayışı ve tek parti yönetimi vs. Bu anlayışta devletin varlığı hala esasken, yöneten-yönetilen ilişkisi de baki kalır. Sosyalizme zaten devlet ele geçirildikten sonra geçilecektir. Hâlbuki *Birikim*'in savunduğu -gerçek- sosyalist anlayış daha örgütlenme düzeyinde sosyalizmi

¹¹⁷ Laçiner, “Lucio Magri'nin Yazısı Dolayısıyla Marksist Parti Sorunu”, s. 34.

¹¹⁸ Laçiner, “Lucio Magri'nin Yazısı Dolayısıyla Marksist Parti Sorunu”, 36.

¹¹⁹ Laçiner, Ömer, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, s. 33-47.

¹²⁰ “Colletti ve Sosyalist Siyasal Bilinç Sorunu” s. 23-27.

¹²¹ Laçiner, “Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım”, s. 40.

¹²² Laçiner, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, s. 44-46.

yaşatmaya başlar ve alternatif bir yaşam biçimini ortaya koyar. Önce toplumsal hareket sonra parti ortaya çıkar. Bu toplumsal hareketler hem yeni devlet-toplum ilişkisini gösterirler hem de yeni toplumsal ilişki biçimini. Böyle okununca iktidar öncesi ve sonrası sorunu biter. İktidar öncesi ve sonrasıyla hareketin kendi içinde kuruluşunda vardır. İktidara yürünürken toplumsal ilişkiler de o sırada yeniden tanzim edilir zaten. Bu durumda parti hala gereklidir ama sanıldığından farklı işlevlerle.¹²³ Amaç devletin işlevlerinin topluma devri, devletin sönmülmesidir.¹²⁴

Politikanın önceliğine yapılan vurgu ve toplumsal bir örgütlenme olarak parti anlayışı, sosyalizmi bir dünya görüşü, bir yaşam biçimi olarak devrimden sonraya bırakmayan, bugün halledilmesi gereken bir sorun olarak görülmesiyle koşuttur. 1. Bölümde “Çıkarken” yazısından yaptığımız alıntıda yer alan son üç maddesi bunu ifade ediyor. Bu da diğer iki maddedeki teorik tavra uygun bir politik yaşam vaadini içeriyor. Sosyalist yaşam biçimi burjuva feodal yaşam biçiminin içinde, ondan farkını ortaya koyarak hayatiyet bulmalıdır. Buradaki sorun hâlihazırdaki kültürel öğelerle sosyalist kültür ilkelerinin nasıl yan yana getirileceği sorunudur.

“Sosyalizm tam anlamıyla bir ‘dünya görüşü’ olduğuna göre, pratiğimizin daha çok politikada yoğunlaşması, sosyalistin sadece aktüel politikayla ilgili bir kişi olması demek değildir... Sosyalizmin engin bir ufku, sanat ve edebiyatı, zengin insani değerleri ve gelenekleri, yani çok geniş bir kültürü vardır (...) Devrimci politika, sosyalist kültürden koptuğu anda kısırlaşır, sonunda da sapar.

Bu anlamda kültür bir yaşama sorunudur. Bilginin yaşanması demektir. Bilginin, kafamızın bir yerinde saklanan soyut bir nesne olmaktan çıkıp hayatiyetimizi meydana getiren canlı bir öge, davranışlarımızı içeriden yöneten ilke olması, beyin hücrelerimize ve damarlarımıza yerleşmesi demektir.”¹²⁵

Kültür, bilginin yaşanması olarak, bir yaşama sorunu olarak anlaşılıyorsa, kültürün önemli bir ögesi olan sanat ihmal edilemez. Devrim, aynı zamanda devrimci bir kültür yaratmakla da yükümlüdür. “Sanatı somut, bilginin uygulanmasından hayli derin bir biçimde ayırarak, onu duygulara seslenen bir ajitasyon aracı gibi ele almanın yanlışlığı

¹²³ “Birikim’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 37-38.

¹²⁴ Ömer Laçiner, “Sosyalizm ve Örgütlenme” **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 52-53, Haziran Temmuz 1979, s. 23-32; s. 28-31.

¹²⁵ “Çıkarken.”, s. 5.

anlaşılabilir, böylece.”¹²⁶ Yine kültür sorunu yukarıdaki anlayışla tutarlı bir biçimde devrimden sonraya bırakılmayacak bir sorun olarak koyulur. Politika ve kültür birbirinden ayrılmaz. “Hayatın her santimetrekaresini bir Marksist olarak yaşama çabası”nın sonucudur kültüre bu vurgunun nedeni.¹²⁷

Sosyalist kültür insanlara belirlenmiş bir hayat tarzını empoze etmez. Ayrıca burada bir içerik belirlenmesi değil yöntem sorunu vardır. Sosyalist anlayışta önemli olan belli bir toplumsal biçimlenme değil bireylerin artan etkinleşmesiyle/eylemliliğiyle sürekli yeni biçimlenmelere varacak bir süreç yaratabilmektir. Amaç böyle insanlar meydana getirmektir, başka bir deyişle tüm toplumsal faaliyetleri siyasallaştırmaktır amaç.¹²⁸ Kültür nasıl bir yaşama sorunuysa siyaset de öyledir. Kitle, siyasetin gerçek yapıcısıdır ve bir örgüt de buna göre oluşturulmalıdır. Amaç yönetimde sosyalistlerin olması değil yönetimin sosyalistçe olmasıdır. Sosyalistçe yaşam da böylelikle oluşmaya başlayacaktır.¹²⁹

“Bu eylem [kadro-kitle ayrımının geçersizleşmesine yönelik eylem], yalnızca kitlelerin yerleşik önyargılarını sarsan ve onları siyasetin gerçek yapıcıları, oluşturucuları olabileceklerinin, olmaları gerektiğinin bilincine vardtıracak ideolojik aydınlatma çabaları ile değil, aynı zamanda bütün bunları mümkün kılacak, içinde kitlelerin giderek çok daha aktif biçimde siyasal eyleme katılmalarını sağlayacak örgütsel imkânların yaratılmasıyla birlikte yürür.”¹³⁰

Yöneten-yönetilen ayrımı burjuva siyasi düzenlere has bir özelliktir. Bu ayrımın olmadığı, iktidar öncesi ve sonrası tavrının sergilenmediği, iktidara yürünürken toplumsal ilişkilerin tanzim edildiği bir sosyalizm anlayışı burjuva demokrasilerinden farklı bir yaklaşımı da gündeme getirecektir. Bu durumda parti hala gereklidir ama sanıldığından farklı işlevlerle.¹³¹ Lenin’in bilinç götürmekle kastettiği benzer bir amaca matuftur. Amaç yöneten-yönetilen ayrımını ortadan kaldırmaktır. Bu açıdan proletarya diktatörlüğü kavramı vazgeçilmezdir. Sosyalist ülkelerde proletarya diktatörlüğünün yetkin biçiminin tersine bir devletleştirme gerçekleşmiştir ve buradaki devlet sorunu

¹²⁶ “Brecht, Althusser ve Marksist Sanat”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 7, Eylül 1975, s. 45-47; s. 47.

¹²⁷ “Birikim’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 40.

¹²⁸ “Maraş’tan Sonra”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 46-47, Aralık 1978-Ocak 1979, s. 32-55; s. 51.

¹²⁹ “Birikim’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 33.

¹³⁰ “Birikim’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 33.

¹³¹ “Birikim’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 33.

klasik devletin işlevlerinin topluma devriyle çözülemeyecek bir boyuta varmıştır. Bu ülkelerde sosyalist toplum hedefine ulaşılmadığı açıktır. “Yadsınamaz bir olgudur ki bu örgütleniş biçimi içindeki toplumlarda, giderek, kapitalist toplumlardaki ilişki biçimleri, değer yargıları ve alışkanlıklar daha da belirgin biçimde kendilerini göstermekte[dir].”¹³² Yani ortada sosyalist olmadığı kadar reel sosyalist denilebilecek özel bir oluşum dahi söz konusu değildir. Proletarya diktatörlüğü kavramını eleştirenler burjuva bir bakış açısıyla bakıyor, burjuva düşüncedeki demokrasi-diktatörlük karşılaştırmasına tabi kalıyorlar. Bu anlayış yöneten-yönetilen ayrımını da kabul eder. Halbuki proletarya diktatörlüğü devrimin zorunlu bir geçiş aşamasıdır. Bu haliyle sadece bu aşama bittiğinde -ki o da zorunludur- değil, bu aşama sırasında bile burjuva demokrasiden daha ileridir. Farklı düşünenlerin tavrı işçi sınıfından ve devrimden artık umudun kalmadığının ya da azaldığının bir göstergesidir. Ve bu durumda kapitalizmin işçi sınıfına ileri ülkelerde sunduklarından nitelikçe daha iyi bir şey sunabilecek bir sosyalizm anlayışını üretmiyorlar.¹³³

Sosyal demokrat anlayış da burjuva demokrat anlayışın çok dışına çıkamamıştır. Demokratikleşme artmakla birlikte bu demokratlaşmanın anlamı sosyalistçe olmamakta sosyalist siyasal etkinlik sadece bir oy verme işlemine indirgenmektedir. Dolayısıyla sosyalist parti işçilerin dışındaki bir kurum gibi algılanmakta böylece burjuvalaşmaktadır. Oysa “Partiler, işçi sınıfını siyasal-toplumsal etkinliklerin gerçek ve doğrudan sahibi kılmanın tarihsel araçları olarak düşünülmüştü; parti işçi sınıfının ve geniş yığınların toplumsal hayatın tüm alanlarında yeni ilişkiler yaratmasının gerçekleşeceği kurum sayılmıştı.” Böyle anlaşıldığında partinin iktidarı gelişine işçi sınıfının iktidara gelişinin ötesinde bir sosyalist devrim anlamı veriliyordu. Parti ile işçi sınıfı arasındaki ilişki burjuva sistemdeki gibi bir oy ilişkisi değildi. Dolayısıyla, görüyoruz ki, artık sosyalist partilerde de yöneten-yönetilen ilişkisi kurumsallaşmaya başlamıştır.¹³⁴ Buradan çıkan sonuç sosyalist ülkelerde burjuva demokratik anlayış ve kurumların yerleşmesi hiç de niteliksel bir değişme değildir. Zaten burjuva demokrasileri sosyalist sözde proletarya diktatörlüklerinden daha az bir diktatörlük yönetiminin sağladığı egemenliği sağladığını iddia edemeyiz. “Burjuva demokrasisinin günümüzdeki işleyişi, insanlık tarihinin en mükemmel egemenlik sisteminin en etkili

¹³² Laçiner, “Sosyalizmin Temel Sorunları Gündeme Gelirken II”, s. 69.

¹³³ “Sunuş”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 16, Haziran 1976, s. 3-6.

¹³⁴ Laçiner, “Sosyalizmin Temel Sorunları Gündeme Gelirken II”, s. 70-71.

biçimde korunması ve sürekli sağlamaştırabilmesi imkânını, en iyi veren işleyiştir.”¹³⁵ Ama bu, bu sistemde verilen hakların bir aldatmaca, ya da bu hakların kapitalizmi koruma gücü bulunduğu gibi bir iddiayı öne sürmek değildir. Tersine kapitalizmin kuruluş aşamasında elde edilen bu hakların olumlu bir işlevleri vardı ama daha sonra etkinliklerini kaybetmişlerdir.

Sosyalistler arasında bazıları demokrasiye şöyle bir anlam vermektedirler: demokrasi sırf bize uygun bazı araçlar sağlayan bir taktik hedeftir. Demokratik bir siyasal düzen de bizim iktidarı tamamen ele geçirecek durumda olmadığımız dönemlere özgü bir düzen sayılmakta ve iktidarı ele geçirecek güce eriştiğimizde yerini proleterya diktatörlüğüne terk edileceği varsayılmaktadır. Hâlbuki “Demokrasi mücadelesi, sosyalizm mücadelesinin sadece taktik nitelikte değil özünü belirleyen ayrılmaz bir parçasıdır.”¹³⁶

Bu anlayışın burjuva anlayışın demokrasi kavramından farkı yoktur. Fakat bu burjuva demokrasinin kurum ve mantığını benimsemek anlamına gelmiyor.¹³⁷ Örneğin Türkiye’de demokrasi burjuva devriminin tamamlanmamışlığına ilişkin bir sorun olarak ele alınır ve feodalizmin kalıntılarının tasfiyesi sorununa indirgenir. Belge’ye göre demokrasi burjuva ideolojisinin bir ögesi değildir. Bunun için liberalizmle demokrasiyi ayırmak gerekir. Yine Belge demokrasiyi kabul etmekle burjuva demokratik kurumların sosyalizmde de korunacağı görüşünü eleştirir. Proleterya diktatörlüğü demokrasi olmadığı gibi demokrasi adına proleterya diktatörlüğünden de vazgeçmek gerekmez.¹³⁸

Birikim ilk döneminde mevcut demokratik yapıya en hafif deyişle tereddütlü bir yaklaşım sergilemişti. Sosyalizmin bilimselliğine duyulan güven ve muhtemel bir sosyalist devrimin yakın oluşuna olan inanç burjuva demokrasiye yönelik tereddüdün kaynağıdır. Ancak farklı bir şekilde de olsa, yöneten-yönetilen ayrımının ortadan kalktığı bir demokrasi anlayışı esas alınır ve devrimden sonraki aşamaya ertelenmeden mevcut siyasi örgütlenmelerin içerisinde gerçekleştirilmesi gereken bir ideal olarak sunulur.

---

¹³⁵ Laçiner , “Sosyalizmin Temel Sorunları Gündeme Gelirken II”, s. 72.

¹³⁶ “Demokratik Kuruluşlar ve Demokratik Mücadele”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 1, Mart 1975, s. 67-68; s. 67.

¹³⁷ Ömer Laçiner, “Faşizm II”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 5, Temmuz 1975, s. 17-31; s. 28.

¹³⁸ Murat Belge, “Gerratana’nın Yazısından Esinlenerek Demokrasi ve Sosyalizm Üstüne Varyasyonlar” **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 34, Aralık 1977, s. 11-23; s. 19.

Buraya kadar sunulanlardan anlaşılacağı gibi *Birikim* dergisi yazarlarının mevcut sosyalist düzenlerden pek de memnun olmadıkları söylenebilir. Ancak yine de sosyalist hareketler ve devletler bir çırpıda sosyalizm dışı olarak görülmezler. Onlar bir tür sapma içerisindedirler ve bu sapmanın nedeni Marx ve Lenin’le tutarlı bir teoriden uzaklaşmış olmalarıdır. Somut şartlardaki değişim bahane edilerek teori revizyona uğratılmakta, böylece Marx ve Lenin’de doğru bir biçimde temsil edilen sosyalist idealler ve teorik kabuller esnetilmektedir. Bunun bir nedeni teorinin kavranılışındaki hata olduğu gibi, diğer bir nedeni de somut koşulların teori ve ondan kaynaklanan siyaseti (eylem biçimini) değiştirmesi gerektiğine duyulan hatalı kabuldür. Netice ekonomizm, historizm, kendiliğindencilik, revizyonizm ve pasifizm gibi sosyalizmde olmayan ve olmaması gereken teorik ve pratik yanlışlardır. Ayrıca emperyalizmin-kapitalizmin doğru bir analizi geliştirilemediğinden milliyetçilik gibi sapmalar söz konusu olmaktadır. Sosyalist bilinç konusundaki hatalar ise sosyalist bir siyasi pratiğin nasıl olması gerektiği konusunda ciddi hatalara neden olmaktadır. *Birikim* yazarları buradan yola çıkarak ve gerçek sosyalist kavrayışı sunduklarını düşünerek, sosyalist hareketleri doğru yola çevirmek istemektedirler.

Türk sosyalizmi uluslararası sosyalizmdeki tartışmaları bir şekilde takip ediyor. Hatta buradaki tartışmalarda sunulan çözümler bir tür entelektüel otorite niteliği kazanıyor. Böyle olunca da aynı hatalar Türkiye’de de tekrarlanıyor. *Birikim* yazarları Türkiye’de yapılan hataları ele alırken ve birçok defa ondan da önce uluslararası sosyalizmdeki hataların altını çizerek onlara bir otorite atfedilmemesi gerektiğini göstermiş oluyor. Buradan yola çıkarak da Türk sosyalistlerinin hataları ele alınıyor. Her iki tarafta da benzer hatalar var. Ancak Türkiye’ye özgü hatalar ve hatalara neden olan sebepler de vardır. Bir sonraki bölümde *Birikim*’de Türk sosyalizminin eleştirisi ele alınacaktır.

3.BÖLÜM: TÜRK SOLUNUN ELEŞTİRİSİ

Bu bölümde *Birikim* dergisi yazarlarının Türkiye sosyalist hareketlerine yönelik eleştirileri ele alınacaktır. Bu eleştiriye konu olacak hatalar teorik ve pratik hatalardır. Ancak bunları birbirlerinden bağımsız ele almak mümkün değildir.

İkinci bölümde söz edildiği gibi, 12 Mart 1971 birçok sol grup için geçmişin bir yeniden değerlendirme döneminin başlangıcıdır. Diğer taraftan, birçok teorik ve pratik bağlılığın yeniden değerlendirildiği ve reddedildiği bu tarih solda birlik getirmekten ziyade var olan parçalanmayı daha da arttırmıştır. 1970'li yıllar ayrıca uluslararası sosyalizmde bunalımın Türkiye solunu daha doğrudan etkilemeye başladığı tarihlerdir. Uluslararası sosyalizmde bunalımın Türkiye solundaki parçalanmışlığın üzerindeki menfi etkisi üzerinde duracak olan *Birikim* dergisi yazarları, uluslararası sosyalizmde olduğu gibi parçalanmışlık sorunun ve bütün diğer sorunların gerisinde teori-pratik ilişkisinin yanlış kurulmasını görecektir. Ayrıca Türkiye'nin şartlarından kaynaklanan başka bazı sorunlar da vardır. Türkiye'deki bu sorunun yansımalarını *Birikim* yazarları ayrıca ve detaylı bir şekilde ele alırlar.

3.1 Toplumsal Yapı Tartışmalarındaki Hatalar ve Sosyalizm Açısından Çarpık Sonuçları

Laçiner'e göre uluslararası sosyalizmde bunalımın yansımaları Türkiye'deki sosyalist hareket içinde 1971'e kadar pek görülmez. Tartışma daha çok Türkiye'nin toplumsal yapısının karakteri ve bu yapıya uygun devrim stratejisinin ne olduğu üzerinedir. *Birikim* yazarları toplumsal yapı ve yapıya uygun siyasi strateji tartışmalarındaki hatalara odaklanacaklardır. Bu hataların en olumsuz çıktılarında biri ise sosyalizm dışı gruplar ve ideolojilerle ilişkiye girmektir.

Birikim yazarlarına göre, 1971 öncesinde başlıca iki sosyalist gruptan bahsedilebilir: SD ve MDD. Büyük ölçüde TİP'in temsil ettiği SD tezi, Türkiye'de işçi sınıfının gelişmesinin beklenmesini tavsiye eden ve parlamenter sınırlar içinde kalan bir stratejiyi benimsemişti. Buna göre sosyalizme parlamenter mücadeleyle ve temel olarak, giderek sayıları artacak olan işçilerin desteğiyle geçilebilirdi. TİP'ten dışlanmış olan gruplar ise farklı bir strateji (MDD) benimsediler. Türkiye'ye özgü olduğu iddia edilen bu ikinci strateji merkezine cuntacılığı alıyordu. İki grup (SD-MDD) arasındaki tartışmanın

çevresinde döndüğü konu ise Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı üzerineydi. Ama iki grubun anlaştığı temel bir düşünce vardı: Sosyalist politik eylemin içeriğini toplumun sosyo-ekonomik ve politik yapısı belirlerdi. Laçiner'e göre, toplumsal yapı analizine görünürde verilen öneme rağmen, çıkarımlar, toplumsal yapıya göre siyasi stratejinin belirlenmesi sıralamasını değil, önceden belirlenmiş bir siyasi stratejiye uygun toplumsal yapı kabulüne uygun oluyordu. Marksizm'i kavrayış biçimlerinin yetersizliği ancak böyle bir yapı-strateji anlayışına çıkabilirdi zorunlu olarak. Devrim stratejisi açısından dolayı sonuç ise cuntacılık savunusu oluyordu.¹³⁹

MDD cuntacılığı savunan siyasi bir hareket olarak sosyalistlerin önemli bir kısmı üzerinde etkili oluyordu. Cuntacılığa çıkan tez önce bir toplumsal yapı analizi sunuyordu. Buna göre temel mesele emperyalizmdir. Emperyalizm musallat olduğu ülkelerde işbirlikçi bir burjuva sınıfı ortaya çıkartır ve bu sınıf emperyalizme ve emperyalist ülkelerin çıkarlarına göre hareket eder. Bu tür ülkelerde gelişen sanayi her zaman dışa bağımlı kalır. Böyle olmasının nedeni de işbirlikçi burjuva sınıfıdır. Türkiye ekonomisinin bir montaj ve ambalaj sanayi düzeyinde üretim yapmayla sınırlanmış bir ekonomi olması da emperyalizmle olan bağlantımızla açıklanabilir. Diğer taraftan, emperyalizm bağımlı ülkelerde kendisiyle birlikte hareket edecek siyasi elitlere ihtiyaç duyar. İşbirlikçi burjuvaziyle hareket eden siyasi elitler genelde bağımlı ülkenin en gerici sınıflarından oluşur. Türkiye'de de örneği görülen bu işbirlikçi siyasi elitler feodallerdir (toprak sahipleri). Dolayısıyla MDD tezine göre, "feodalizm ile emperyalizm arasında doğal ve yapısal bir ittifak vardır."¹⁴⁰

Anlaşılabileceği gibi, MDD'ye göre, emperyalistler bağımlı ülkelerde o ülkenin üretici güçlerinin gelişmesi önündeki engel oluşturacak sınıflarla ittifak etmektedirler. Bu sınıfların karşısında ise vatansever sivil ve askeri bürokrasi, milli burjuvazi ve ulusal entelijansiyadan oluşan "zinde güçler vardır. MDD tezindeki temel amaç bu ulusalcı güçleri harekete geçirerek sosyalizme giden yolu açacak eylemleri başlatmaktır. Burada kilit rol ordudadır. Devrimin bu aşamasına milli burjuvaziyi dahil etmek bir parça zorluk içerebilir. Bu nedenle antikapitalist söylemi mücadele esnasında çok fazla öne çıkarmamak esastır.¹⁴¹ Ayrıca emperyalizme bağlantımızı koparmak adına bazı adımlar

¹³⁹ "Birlikim'in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme", s. 17-21.

¹⁴⁰ Laçiner, "Lenin'in Emperyalizm Analizi", s. 23.

¹⁴¹ Laçiner, "Lenin'in Emperyalizm Analizi", s. 23-24.

atılmak zorundadır: NATO'dan çıkmak, dış ticaretin devletleştirilmesi, feodal sınıfı zayıflatmak için toprak reformu yapmak. Bütün bu mücadelenin amacı emperyalist sistemin dışına çıkmaktır.¹⁴²

MDD tezi, TİP'i kendi stratejisine uygun bir parti olarak görmez. Sosyalist bir partinin yokluğu MDD'ye göre veridir. Bu yüzden proletaryayı temsil eden bir partinin kuruluşu “demokratik devrim”den sonra gerçekleştirilecektir. Devrime giden yolda baş aktör parti değil, sivil ve asker bürokrasiyle milli burjuvanın oluşturduğu zinde güçlerdir. MDD'nin öne sürdüğü bu tezin toplumsal aktörlerin zihinlerinde canlandırılması oldukça kolaydır. Çünkü Türkiye'de bu tarz bir siyaset anlayışı hem çeşitli çevreler tarafından savunulmuş hem de MDD'nin sunduğu yukarıdan aşağıya devrim modeli 1960'da provası yapılmış bir modeldir. Laçiner, MDD tezinin TİP'in öngördüğüne aykırı görülmesine karşın, sosyalist olduğu iddiasındaki herhangi bir cuntanın yapacağı darbeye TİP'in dahi karşı çıkmayacağını iddia ediyor.¹⁴³

Benzer bir yapı analizi-siyasi strateji solun önemli isimlerinden olan Hikmet Kıvılcımlı'da da görülebilir. Kıvılcımlı'da ön plan çıkan kavramlardan en önemlisi “ilkel sosyalizm”dir. Bu kavram aracılığıyla Kıvılcımlı sosyalizmin kökenini insanlığın çok eski çağlarındaki eşitlikçi topluluklara kadar geri götürebiliyor. Buradan yola çıkan Kıvılcımlı sosyalizmle barbarlığı ilişkilendiriyor, kapitalist medeniyet dışında kalmış olmak sosyalizme meyilli olmanın ispatı gibi sunuyor. Türkiye de kapitalist medeniyete tam anlamıyla dâhil olmadığından onda sosyalist bir potansiyel bulunabiliyor. Kapitalizme ve sosyalizme geçiş bu barbarlığın ittirmesiyle olacaksa, Türkiye bağlamında bu barbarlığı kimin temsil ettiği belirlenmelidir. Kıvılcımlı için bu sorunun cevabı açıktır. Sosyalizmi doğal olarak bünyesinde taşıyan ordu yapacağı darbeye devrimin ateşini yakacaktır. Zaten Kıvılcımlı'ya göre, 1908 hareketi ordunun ülkeyi kapitalizme geçirmesiydi. Ordu, ülkeyi kapitalizme geçirdi ve burjuvaziye teslim etti. Şimdi aynı ordu sosyalizme geçirecek “vurucu güç” olabilir. Kıvılcımlı fikirlerindeki bütün orjinalliğine karşı, siyasal sonucu açısından MDD teziyle aynı noktaya ulaşır. Diğer taraftan, Kıvılcımlı kendini MDD'den partiye bu noktadan sonra verdiği önemle ayırıyor. Tarihsel devrimi ordu, sosyal devrimi parti (öz güç) yapacaktır. Belge'ye göre,

¹⁴² Ömer Laçiner, “Türkiye'nin Emperyalizmle İlişkileri Üzerine”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 7, Eylül 1975, s. 57-61; s. 57.

¹⁴³ Ömer Laçiner, “12 Mart Üzerine”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 8, Ekim 1975, s. 14-34; s. 29-32.

işçi sınıfına verdiği önem Kıvılcımlıyı “eski sol” içinde bir adım öne çıkarsa da hataları teorisinin humanizmi nedeniyle üstü örtülemez. Belge'nin Hümanizmden kastettiği barbarlık meselesi üzerinden Kıvılcımlı'nın insana evrensel bir öz atfetmesidir. Bu öz tarihin her anında sosyalizmi getirecek bir potansiyel olarak sunulur.¹⁴⁴ Belge ve *Birikim* dergisi yazarları böyle bir özcü insanlık anlayışına (Hümanizme) karşıdır. Bir önceki bölümde anlatıldığı gibi, Batı Marksizminde de böyle bir hümanizmi görüp eleştiriyorlardı.

Birikim yazarları devrimci stratejiyi belirlerken toplumsal bir analize dayanılıyor gibi yapılmasını inandırıcı bulmazlar. Yukarıda verilen analizlerde yapılan aslında daha çok öngörülen siyasi stratejiye uygun bir yapı analizi uydurmak oluyor.¹⁴⁵ Ayrıca *Birikim* yazarlarına göre, yapı ancak devrime hangi koşullarda başlayacağımızı açısından önemli olabilir, nerede duracağımızı, neyle yetineceğimizi göstermek bakımından değil. Önemli olan politik hareketin olgunluk düzeyidir. Yani inandırıcı bir devrimci alternatif devlet katında değil öncelikle toplum katında örgütlenmelidir. Devrim kavramı sadece siyasi iktidarı ele geçirmeyle ilgili olmaya başladığında devrimden sonra yapılacaklar unutulur. Ayrıca yapı analizi sadece bugünü değil toplumun muhtemel evrimle yollarını göstermesi açısından dinamik de olmalıdır. Dolayısıyla toplumsal yapının analizinden elde edilecek veriler *tek başına* sosyalistin nasıl bir eylem programı ortaya koyacağını belirleyemez. Bunun için alışıldık tarzda yapı analizleri *Birikim*'de bulmak mümkün değildir.¹⁴⁶

Birikim dergisi yazarları yapı analizi ve strateji tartışmalarının anlamsız olduğunu söylemek istemiyorlar. *Birikim* yazarları da zaman zaman bu tür tartışmalara dâhil oluyorlar. Onlara göre de devrim stratejisi ülke modeline uygun olmalıdır. Önce ülke modeli tespit edilmeli, devrim stratejisi bundan sonra gelmelidir. Ayrıca sosyalizme geçiş yolu her ülkenin kendi şartlarınca/yapısınca belirlendiği gibi uluslararası konjonktür tarafından da belirlenir.¹⁴⁷ Çünkü “Kapitalist bir toplum için geçerli model, feodal veya geri kalmış bir toplum için geçerli olamaz.”¹⁴⁸ Zaten, “*Kapital*’de anlatılan

---

¹⁴⁴ Murat Belge, “Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi Üzerine”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 4, Haziran 1975, s.45-59

¹⁴⁵ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 28.

¹⁴⁶ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 18.

¹⁴⁷ “Çatışma, Türkiye ve Marksist Teori”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 10, Aralık 1975, s. 5-17; s. 8.

¹⁴⁸ “Ernesto Laclau'nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 1, Mart 1975, s. 30-37; s. 30.

kapitalizm bir anlamda hiçbir ülkede yoktur; çünkü her ülke, kendi kapitalizm-öncesi yapısından getirdiği özelliklerle kapitalist olur. Hiçbir ülkede bu modelde olduğu gibi saf bir kapitalizm yoktur. Öte yandan, *Kapital*'de anlatılan kapitalizm başka bir anlamda her kapitalist ülkede vardır.”¹⁴⁹ O halde *Kapital*'den çıkarılan model bir tür anahtar işlevi görür. Her toplumun kendi tarihsel özgüllüklerinin belirlediği yapısının kilidi bir anlamda *Kapital*'den elde edilen anahtar modelle açılır. “Başka bir söyleyişle, devrim tek bir ülkenin devrimidir, bu anlamda özgüdür. Ama devrimin modelini kuran teori, modelin gerisinde yatan düşünce sentezi evrenselidir.”¹⁵⁰ Genel model içindeki özel modeli böyle kavrayabiliriz. Anlaşılabileceği gibi burada *Birikim* yazarları yapı ve siyasal strateji tartışmalarında sosyalistlerin *Kapital*'den çıkarılabilecek modelden uzaklaşmakla ve kendine özgü model tartışmasını çok fazla ön plana çıkarmakla suçluyorlar. Hâlbuki Marksistler evrensel modeli kavramalı, ondan sonra toplumun özgüllüklerini bu model aracılığıyla değerlendirmelidirler. Böylece evrensel modelden çok fazla uzaklaşmamış olacaktır.¹⁵¹

Dolayısıyla, *Birikim* yazarları Türkiye solunun önemli aktörlerini işlerini düzgün yapmamakla eleştiriyorlar. Kitlelerden yeterli desteği henüz alamamış olmaları farklı toplumsal gruplarla ittifak “zorunluluğunu” getiriyor. Ayrıca bu zorlama toplumsal yapının analizinde de hatalara neden oluyor. En kötüsü ise, sosyalistler, kendileri dışındaki toplumsal gruplarla ittifak kurma “zorunluluğu”yla hareket ettiklerinden sosyalizm dışı ideolojilere de bulaşmaları ve bu ideolojilerin sosyalizme sızmasına neden olmalarıdır. MDD ve Kıvılcımlı'nın sosyalizm dışı ya da onunla eklektik bazı yeni teoriler geliştirmelerinin nedeni Türkiye'nin *Kapital*'de izah edilen modele uymamasıydı. Bu nedenle var olan model terk edilebilirdi. Bu terk etme meşrulaştıkça sosyalistlerin Marksizm'den uzaklaşmaları ve milliyetçi ideolojilere yaklaşmaları da mümkün hale geldi. Milliyetçiliğin ve Kemalizmin sosyalistler arasındaki yaygınlığının temel nedenlerinden biri budur.

Ancak bu (milliyetçi) sapmanın temel bir nedeni daha vardır. Emperyalizmin yanlış analizi de milliyetçi sapmaya neden olur.

---

¹⁴⁹ “Ernesto Laclau'nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, s. 30.

¹⁵⁰ “Ernesto Laclau'nun Yazısı”, s. 34.

¹⁵¹ “Ernesto Laclau'nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, s. 30.

3.2 Kapitalizm mi Emperyalizm mi?

Bu aşamada tespit edilmesi gereken konuların başında Türkiye toplumunun kapitalizm ve emperyalizmle olan ilişkisidir. *Birikim* yazarları hem Türkiye toplumunun içsel işleyişine dikkat edilmesi gerektiğini hem de kapitalizm incelemesini emperyalizm incelemesi karşısında ikinci plana atmanın yanlışlığını vurguluyorlar. Özellikle bu ikinci hata Türk sosyalistlerinin milliyetçiliğe savrulmalarına neden olan etmenlerden biridir.

Birikim yazarlarına göre de, Türkiye’de kapitalizmin doğuş anı ve gelişim süreci emperyalizmle ilgilidir (emperyalizm dönemine denk gelmiştir) ama emperyalizme yapılan vurgu Türkiye’de kapitalizmin yerleşmiş olduğu gerçeğini unutturmamalıdır. Buna göre, kapitalizmi yaratan yerli burjuvazidir, komprador burjuvazi değil. Fakat kapitalist ülkelerdeki üretim ilişkilerinin üretim güçlerini engelleyici etkisi kapitalizmin yapısal durumu olmasına rağmen, Türkiye gibi üçüncü dünya ülkelerindeki üretim ilişkilerinin üretim güçlerini engellemesinde emperyalist müdahalenin etkisini de kabul etmemiz gerekir.¹⁵² Türkiye gibi üçüncü dünya ülkelerindeki üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin gelişimini engellemesinde emperyalist müdahalenin etkisi kapitalizmin/emperyalizmin yapısal özelliği halini almıştır. Emperyalizm yalnızca bağımlılık yaratmakla kalmaz her ülkenin kapitalist ilişkilerini kendi üretir hale gelmesine sebep olur. Bu nedenle, komprador burjuvaziyi ortadan kaldırarak kolayca kapitalizmden kurtulmak mümkün olmaz.¹⁵³

Ayrıca sistem artık küreseldir. Sisteme sonradan dâhil edilen ülkeler görece gelişmelerine müsaade edilerek sisteme dâhil olurlar. Dolayısıyla sisteme dâhil olmanın hem dâhil olan ülkenin içsel özelliklerinden kaynaklanan hem de dâhil olduğu kapitalist aşamanın yapısal özelliklerinden kaynaklanan özgüllükleri olabilir. “Gerikalmış ülkenin tanımlayıcı özelliğinin, emperyalizme bağımlı olarak, kapitalizmin yukarıdan aşağıya kuruluşu ve bu kuruluşun biçimi gereği kapitalizm-öncesi yapılarla iç içe bütünleşmesi” olduğu artık açıktır.¹⁵⁴ *Birikim* yazarları MDD tezinin emperyalizmle ilgili belli iddialarını kabul ediyor gibi görünmekle beraber farklılıkları daha belirleyicidir. Buna göre, sadece emperyalizm modeline dayanılarak devrim stratejisi belirlenemez. Çünkü

¹⁵² “Ernesto Laclau’nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, s. 33.

¹⁵³ Laçiner, “Türkiye’nin Emperyalizmle İlişkileri Üzerine”, s. 59.

¹⁵⁴ “Ernesto Laclau’nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, s. 34

emperyalizm kapitalizm olmadan açıklanamaz. Emperyalizm kapitalizmin en yüksek aşamasıdır. Burada asıl olan kapitalizmdir. Türkiye emperyalist sisteme kendi yapısal karakterinden dolayı bağımlıdır. Dolayısıyla dışsal ve bu anlamda gevşek bir bağ değildir emperyalizmle olan ilişki. İçsel ve kendi toplumumuz tarafından üretilen ve bu anlamda sağlam bir ilişkidir. Türkiye'nin yapısal bir dönüşümden geçmemesi halinde de bu ilişki son bulmayacaktır. Tam da bu nedenle sosyalizm emperyalist/kapitalist düzeni ulusların, halkların birliğine çevirir, milliyetçi bir savrulmaya değil. Emperyalizm milliyetçilik adına reddedilirken, kapitalizmin yaratmış olduğu birleşmiş bir dünyanın reddedilmemesi gerekir, aksine bu durum uluslararası bir sosyalist hareketin varlığını kolaylaştıran bir durum olarak kabul edilmelidir.¹⁵⁵

Ancak Türkiye'ye özgü farklılıklar yine de açıklanmalıdır. *Birikim*'in savunduğu Lenin'in eşitsiz gelişme kavramına göre bir toplumsal bütünün çeşitli yapıları aynı zamanı yaşamazlar. Farklı zamanların birbirine dolanması söz konusudur. Uzun vadeli toplumsal süreçlerde de benzer bir durum vardır. Düzeyler farklı sırayla gelişebilir. (ekonomi---ideoloji ya da tersi). Bütün bunlara eşitsiz gelişme ilkesi denir. Buna göre bir toplum bünyesine, tarihsel geçmişinden getirdiği özelliklerle (feodalizm gibi) birlikte kapitalizmi de dahil eder. Ortaya bir karmaşık bütün çıkar. Ancak bu karmaşıklık ayrıca açıklamayı gerektirmesine rağmen Marksist genel açıklama modelinin terkinin gerektirmez.¹⁵⁶ Belge'nin ifadesiyle, "Bir kapitalist belirlenmeden geçen bütünün artık yepyeni sayılması gereken ilişkiler içinde bir bütün olması" söz konusudur. "Bu bütün, geçmişten kalıntılar taşır, bağlarından doğduğu bütünün izlerini taşır, ama bunlar da, bütünün yeni biçimlenişine göre yeni işlevler edinmişlerdir. Bu nedenle örneğin, kapitalist toplumla feodal toplum apayrı bütünler olduktan başka, kapitalist toplum içinde kalabilen feodal öğeler de feodal bir toplumda olduğundan farklı ilişkiler ve işlevler içinde varolurlar."¹⁵⁷ Özetle, farklılıklar açıklanmalı, ancak Türkiye'nin kapitalist dünyanın bir parçası haline geldiği unutulmamalıdır. Eğer kapitalizm *Kapital*'de olduğu gibi hala temel meseleyse, Türkiye de Marksizmin evrensel kategorileriyle açıklanmaya devam edebilir.

---

¹⁵⁵ Laçiner, "Türkiye'nin Emperyalizmle İlişkileri Üzerine", s. 60-61.

¹⁵⁶ Belge, "Teorik (Bilimsel) Bir Tarih Açıklamasının Başlangıç Noktası", s. 6-7.

¹⁵⁷ Belge, "Teorik (Bilimsel) Bir Tarih Açıklamasının Başlangıç Noktası", s. 8.

Kısacası Türkiye solunun özellikle 1971 öncesi grupları emperyalizmi kapitalizmden bağımsız değerlendirerek dışsal bir unsur olarak görmüşler, Kemalizmle ve milliyetçilikle kurdukları yakın ilişkiyi de bu analize dayandırmışlardır. Fakat bu burjuva düşünceyle kurulan yakınlık yalnızca stratejik değildir, cuntacılıkta olduğu gibi solun, sosyalizm ve Marksizm konusundaki genel sıığına dayanır. Hâlbuki emperyalizm kapitalizm olmaksızın düşünölemeyeceğı gibi, emperyalizmin ve kapitalizmin dışına ulusal olarak çıkmak da artık mümkün değildir. Kapitalizm, Osmanlı-Türkiye tarihine dışsal olmadığı gibi, gelişimi de içsel dinamiklerle olmuştur. *Birikim* yazarları sömürge sonrası ölkelerin mücadelelerinden etkilendiklerini bildikleri sosyalistlerin Türkiye’yi de benzer bir konumda görmelerini iyi karşılamıyorlar. Biz tarihsiz uluslardan değiliz diyerek böyle bir yaklaşımı reddediyorlar.¹⁵⁸

Birikim yazarlarına göre, Kurtuluş savaşının sosyalizm yolunda bir adım olarak görülmesi de sorunludur. Kurtuluş savaşı anti-emperyalist değil ancak anti-kolonyalist bir mücadele olarak okunabilir. “Anti-kolonyalizmin çıkış noktası ‘politik bağımsızlık’ır. Bu ise, temelde, sömürge ölkenin burjuvazisinin politik programıdır.”¹⁵⁹ Kolonyalizmle Osmanlı deneyiminin benzerliğı kolonyal ölkelerdeki beyaz yerli ile bizdeki Levanten kesimin halktan etnik, dini ve kültürel uzaklığında görölebilir.¹⁶⁰ Kolonyalizm kapitalizmin özüne ait değildir (yapısal değil tarihseldir). Emperyalizm ise kapitalizmin özüne aittir ve antiemperyalist bir savaş, yukarıda belirtilen şartlarla birlikte ele alındığında, sosyalizm için olabilir ancak. Aksi takdirde antiemperyalizm milliyetçi düşünceyi destekleyici bir şekilde yorumlanacaktır.¹⁶¹ Türkiye’de de böyle olmuş, solculuk iyi milliyetçilik yapmak anlamına gelmiştir.¹⁶²

Türk solundaki analizin yetersizliğinden kaynaklanan bir diğer hatalı varğısı, emperyalizmin az gelişmiş bir ölkede mutlaka en gerici unsurlarla işbirliğı yaptığı iddiasıdır. Buna göre, kapitalizm gerici unsurlarla işbirliğı yapmakta, böylece bizde kapitalizm gelişmemekte ve kapitalizmden sonra gelmesi gereken sosyalizmin gelmesinin yapısal şartları engellenmektedir. Öyleyse kapitalizmin geliştirilmesi için emperyalizmle savaşılması gerekir ve bu yolda milli burjuvazi desteklenmelidir.

¹⁵⁸ Laçiner, “12 Mart Üzerine”, s. 18.

¹⁵⁹ “Sunuş”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 2, Nisan 1975, s. 26-27; s. 26.

¹⁶⁰ “Sunuş”, s. 26.

¹⁶¹ “Anti-Kolonyalizm ve Anti-Emperyalizm Üzerine”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 2, Nisan 1975, s. 45-46.

¹⁶² “Sunuş”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 14, Nisan 1976, s. 3-7; s. 4.

Hâlbuki *Birikim*'e göre, emperyalizm her zaman “milli burjuva”nın yanında yer almıştır. Anti-emperyalizm teması 12 Mart'tan sonra da devam ediyor ve bu Türkiye'nin bugününün yanlış analiz edilmesine yol açıyor.¹⁶³

Birikim'in bütün bu sorunlar karşısındaki çözüm önerisi nettir. Sorunsalı değiştirmek gerekir. Milli/gayrimilli, doğu/batı sorunsallarını bırakıp sosyalistler kendi sorunsalını belirlemelidirler.¹⁶⁴ Böyle yapıldığında sosyalist hareketin kitleler nezdindeki itibarını artırmanın yolları da bulunabilir.

3.3 Muhafazakâr Sorunsala karşı Sosyalist Sorunsal

Belge, sorunsal ya da ideolojiyle bilim arasında bir ayırım yapıyor ve bilimsel bilginin ideolojinin çarpıttığı dış gerçekliğin yerine geçmesi gerektiğini söylüyor¹⁶⁵. “İdeoloji kendi dışına çıkamadığı için, kendini neyin belirlediğini veya değiştirdiğini anlayamamakta, kendi dışına çıkamadığı (bilimsel bir bakışın açık ufkuna eremediği) sürece, kendi içine düğümlemektedir”¹⁶⁶. Belge, sorunsalı ise şöyle tarif ediyor: sorunsal, “dünya görüşünün altında yatan ve genellikle bilincine varılmadan onu biçimlendiren bir sorular sistematiğidir.”¹⁶⁷ Sorunsal aynı zamanda belli bir ideolojiyle bağlantı içerisindedir. Belge bu noktada Avrupa sosyolojisine hâkim olan toplum-topluluk ayırımının aslında belli bir ideolojiyi yansıttığını ve burjuva düşünceye hâkim olduğunu ifade ediyor. Türkiye'deki Doğu-Batı sorunsalı da aynı ideolojik sorunsaldan kaynaklanır. Bu, sosyalist/Marksist bir sorunsal değildir. İdeolojik sorunsalın kısır döngüsünden kurtulmak için ise sorunsalın sistematiğini değiştirmek gerekir. Marx'ın kendi döneminde yaptığı da bu olmuştur.¹⁶⁸

Belge önce Doğu-Batı sorunsalının belirmesinin Türkiye'deki şartlarını ele alıyor. Buna göre, Türkiye'nin Tanzimat'tan bu yana yaşadığı ve henüz tamamlanmamış olan değişimi dıştan gelmiş ülkenin kendi iç dinamikleriyle oluşmamıştır. Kapitalistleşme süreci içerisinde toplumsal yapı kendi iç dinamiğiyle değişmediği için saldırıya uğrayan yerli kültür olmuştur. Dolayısıyla eski/yeni (topluluk-toplum) kutuplaşması bizim gibi

¹⁶³ “Anti-Kolonyalizm ve Anti-Emperyalizm Üzerine”, s. 45-46.

¹⁶⁴ “Sunuş”, sayı 14, s. 4.

¹⁶⁵ Murat Belge, “Türkiye'nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 2, Nisan 1975, s. 20-26; s.21.

¹⁶⁶ Belge, “Türkiye'nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 21.

¹⁶⁷ Belge, “Türkiye'nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 21.

¹⁶⁸ Belge, “Türkiye'nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 22.

batı dışı toplumlarda Doğu-Batı ayrımı şeklinde somutlaşmıştır. Başka bir deyişle topluluk-toplum kutuplaşmasındaki zamansal farklılığa bizim gibi toplumlarda bir de mekânsal farklılıklar eklenmiştir. Türkiye'deki bütün entelektüel tartışma da bu ayrımlara göre konumlandırılmıştır. “Hatta Marksizm bile Türkiye’de, Marksizm’in genel doğruları ile Türkiye’nin özgül koşullarını bağdaştırmaya başlar başlamaz bu sorunsala daldı ve burada boğuldu.”¹⁶⁹ Bu nedenle kapitalistleşme olgusunun esasını gözden kaçırmış olduk.

Şimdi Marksist sorunsalı yeniden hatırlatma zamanıdır. Doğu-Batı sorunsalının Marksist bakış açısından görülmemesi neticesinde kapitalizmin toplumsal yapı üzerindeki belirleyiciliği anlaşılammıştır. Bu bakış açısı, “Doğu Batı kültür öğelerinin karışımının yeni ve gelişen bir alt yapı üstünde yeni ve değişen bir özgül kültür yarattığı gerçeğini gözden kaçırmaktadır.”¹⁷⁰ Belge’ye göre, Osmanlı bir kere köklü bir yerli kültüre sahiptir. Bu anlamda “tarihsiz” bir ülke değildir. Daha başlangıçta bile Batıyla karşılaşması yeni bir karışım üretir. Bu karışımdaki öğelerin hiç biri kendiliğinden iyi değildir. “Batı taklidi, özentisi dediğimiz şeylerin aslında kapitalist gelişmeye bağlı yerli değerle, geleneksel değerle, vb. dediklerimizin de büyük ölçüde, kapitalizm-öncesi düzenin üstyapı kalıntıları olduğunu kolayca anlarız. Dolayısıyla her ikisi de, temelde, farklı zamanlarda iktidar olmuş iki egemen sınıfın kültür değerleridir.” Saf yerli veya Batılı kültürel öğelerimiz yoktur, bunlar “çarpık toplumsal yapının kendi ürünü olan yeni bir bileşimi meydana getirmektedir.”¹⁷¹

Belge’ye göre, her yeni dönemin insanı geçmişi otantik olarak görmekte, yeni olanlara ise dışardan/sonradan eklenen öğeler muamelesi yapmaktadır. Hâlbuki bu doğru değildir. Otantik denen toplumsal unsurlar da aslında kökensel olarak otantik değildir. Belge’ye göre zaten böyle olması kültür tanımına uymaz. Modern dönemde asıl mesele bir kültürel unsurun dışardan geliyor oluşu değil, onun kapitalizmle olan bağlantısıdır. Sözde otantik olana yaslanarak yeninin eleştirisi Marksistleri kapitalist öncesi bir perspektife bağımlı kılar. Belge, Doğulu veya Batılı kültürel öğeler demenin pek bir anlamı olmadığını düşünüyor. Bir kültüre sonradan eklenen unsurlar zamanla onun asli bir unsuruymuş gibi görülür, sonraki nesiller için de vazgeçilemez bir şey olarak

---

¹⁶⁹ Belge, “Türkiye’nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 23.

¹⁷⁰ Belge, “Türkiye’nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 24.

¹⁷¹ Belge, “Türkiye’nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 24.

değerlendirilir. Buradan yola çıkarak kapitalist öğelerin dâhil olduğu toplumların yapısını değiştirip onun bir parçası haline geldiği söylenebilir. Ortada artık Doğu ve Batı değil bir terkip vardır ve bu yeni terkip kapitalizm gibi evrensel kategorilerle açıklanabilir. Sosyalistlerin de yapması gereken toplumlara bu tür evrensel kategorilerle analiz etmektir.¹⁷²

Dolayısıyla, “Bir ülkenin modeli yalnız o ülkeye özgü değildir bizce. Toplumların evrensel denebilecek modelleri vardır; ayrıca kendilerine özgü tarihi özellikleri vardır. Toplumlarda geçişler oluyor ve bunlar üstyapıya bir takım ideolojik kutuplaşmalar halinde yansıyor, bu elbette ki yalnızca şurada burada değil, her yerde böyle oluyordur. Ama her toplumun özgül yapısı o sorunsalın biçimlenişini belirliyordur. Böylece ben de Batı’daki ‘doğa/teknoloji’ kutuplaşmasına karşılık Türkiye’deki Doğu/Batı kutuplaşmasına değinirken, bize özgü sorunsalı ele aldım.”¹⁷³ Başka bir deyiş Doğu-Batı sorunsalı aslında kapitalizm sorunsalı içerisinde açıklanabilir bir sorunsaldır. Tam da bu nedenle “model yerli olmalıdır” demek, milli çözümler üretmeye kalkmak sosyalistlerin kendilerinin dışındaki bir sorunsala bağlı hale gelmiş olduklarının göstergesidir¹⁷⁴

Marksist/sosyalist sorunsalı Doğu-Batı sorunsalının yerine geçirmek yine de zor olacaktır. Belge Marksizm gibi Türkiye’ye dışardan gelen bir ideolojinin ve onun sorunsalının kolaylıkla kabul edilemeyeceğinin farkındadır. Farklı bir toplumun siyasi ve kültürel şartlarında üretilmiş bir ideolojinin farklı bir toplumun bağlamında anlamlı kılınması zor olacaktır.¹⁷⁵ Ancak imkânsız olmadığı da açıktır. Kültürleri aşan evrensel temalar bağlantıyı sağlayabilir. Belge’ye göre, yüzyıllarca okunan ve bir klasik haline gelen yani evrensel bir değer taşıyan bir edebiyat eserinin öne sürdüğü değerler belirli bir kültüre has olabilir ve zaten öyledir. Ama yine de evrenselliği sağlayabilmiştir: örneğin büyüklere saygı temasını işleyerek.¹⁷⁶ Burada her şeye rağmen bir tür çeviri sorununun olacağı da ifade edilmelidir. Dolayısıyla Marksizm gibi bir siyasal ideolojinin farklı bir kültüre (dile, dine) ve tarihsel geçmişe sahip toplumun bağlamında yeniden üretilmesi bir mesele olarak ortadadır. Bu sorunu ortadan kaldıracak olanlar

¹⁷² Belge, “Türkiye’nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, s. 25.

¹⁷³ Murat Belge, “Bir Değınme” **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 5, Temmuz 1975, s. 43-47 s.46.

¹⁷⁴ Murat Belge, “Bir Değınme” s. 43-47; s.46-47.

¹⁷⁵ Murat Belge, “İdeoloji Üstüne”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 46-47, Aralık 1978-Ocak 1979, s. 70-80; s.72.

¹⁷⁶ Belge, “İdeoloji Üstüne”, s. 75-77.

kuşkusuz entelektüellerdir. Entelektüeller evrensel siyasi ve ahlaki iddialar da içeren Marksizmi bir şekilde içinde buldukları topluma kabul ettirmelidirler. Her şeyden önce Marksizmin bilimsel bir teori olduğu kabul edilmelidir. Sosyalist entelektüel kendi toplumunun somut durumunu bu Marksist teoriyle izah etme başarısını gösterebilmelidir. Rusya’da Plehanov İtalya’da Labriola’nın başardığı da budur. Ortak özellikleri, Batı kültürüne (ağırlıklı İngiltere, Fransa ve Almanya’da gelişen) hem yakın hem de kendilerine görece marjinal sayılabilecek ulusal kültürler içinde hareket ediyor olmalarıdır. Böyle farklı bir toplumda en önemli güçlük Marksizmin özgülüğünü, farklılığını belirtebilmek ve Marksist yöntemin geçerliliğini kabul ettirebilmektedir.¹⁷⁷

Ancak teorik başarının gerekliliği kadar önemli olan meselelerden biri, sosyalist ideolojinin kitleler tarafından kabul edilmeye başladığı ve toplumsal bir harekete dönüştüğü sırada ortaya çıkacaktır. Bu mesele sosyalist ideolojinin pratik yaşamda kurduğu ilişkideki başarısıyla ilgilidir. Belge’nin deyişiyle sosyalizm dâhil olduğu ülkeye yerleşebilmelidir:

“Bütün bunlardan ‘Marksizm’in yerleşmesinin’, Marksizm’in temsil ettiği ve bilimsel bir teoriden kaynaklanan ilkelerin pratik hayat ve bütün toplumsal pratikler düzeyinde somut insanlarla birlikte ete kemiğe bürünmesi demek olduğu anlaşılır. Şöyle ki, Marksist teori, ulaştığı somut toplumsal formasyonda somut bireylerle karşılaşır, onlar tarafından benimsenir. Bu somut bireyler, kendilerini o birey yapan özelliklerini, kendi toplumsal formasyonlarının içinde süregelen somut toplumsal pratikler yoluyla edinmişlerdir. Sorun bu pratikten edinilenlerle Marksist teori ve pratiğin öğelerinin eklemlenmesi sorunudur.”¹⁷⁸

Başka bir deyişle Belge, yerel kültürün yerini alacak bir kapsayıcı Marksist kültürden bahsetmiyor. “Sosyalist tavırların bir somut toplumsal formasyonda oluşturulması süreci içinde, varolan kültürün içinden gelen bir takım öğelerin özümlemesi de hem kaçınılmaz, hem de, aynı zamanda, teorik olarak doğrudur.”¹⁷⁹ Belge soyut olarak formüle edilecek bir sosyalist/Marksist davranışlar yönetmeliği olmadığını söylüyor: “Marksizm kendisi, bir bilimsel teori olduğu ölçüde, varolan insani davranış biçimleri

---

¹⁷⁷ Murat Belge, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerleşmesi mi?”, **Birikim: Ayhık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 60, Şubat 1980, s. 31-36; s. 31-32.

¹⁷⁸ Belge, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerleşmesi mi?”, s. 31.

¹⁷⁹ Belge, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerleşmesi mi?”, s. 34.

kümelerine uygulanacak bir eleştiri ölçütü ve süzgeci durumundadır. Bu bağlamdaki ilkeleri aslında bir hayli geneldir: belli sınırlar getirmekten, kural ve kalıplar tanımlamaktan çok, belli bir doğrultuyu gösterir. Bu, genel olarak önerdiği ve üstlendiği dönüştürücü etkinliğe paralel bir doğrultudur. Birbirlerinden çok farklı toplumsal ahlak biçimlenişleri içinde, varolan öğeleri her zaman daha eşitlikçi, daha demokratik, daha kapsayıcı bir yönde muhafaza etmek veya elemek ve belirli yetersizlik durumlarında da yeni öğeler oluşturmak şeklinde tanımlayabiliriz bu işlevi.”¹⁸⁰ Mesela geleneksel dayanışma gelenekleri sosyalist ilkelere aykırı olmadığı sürece sosyalizmle bütünleştirilebilir.¹⁸¹

Belge bu noktada Türkiye’deki Marksist entelektüellerin Marksizmi yukarıdaki anlayış uyarınca yerlileştirmekten çok millileştirdiklerini iddia ediyor. Türk solu sosyalist sorunsalı bir türlü kavramamış olmalı ki bu tür hatalara düşüyor. MDD hareketi ve hatta Hikmet Kıvılcımlı’nın tezleri milliyetçi bir Marksizm okumasına yol açıyor. Sorunsalı yanlış bir şekilde belirleyince yanlış bir emperyalizm analizi de bu hatayı takip ediyor. Bu analizde Marksizm bir ulusal kurtuluş ideolojisine dönüştürülüyor. Belge yerlilik ile millilik arasında kesin ayrımlar koyuyor: “Marksizmin millileşmesi değil, yani, ulusal sorunlarla, ulusal gelenek, görenek ve tavırlarla özdeşleşmesi değil, yerlileşmesi, yani ulusallıkla özdeşleşmeyerek ulusal çerçevede muhafaza edilecek ya da eleneceklerin ölçütü olması gerekir.”¹⁸² Meseleye böyle yaklaşıldığında kitlelerle sosyalist hareketin kavuşması daha kolay olacak, sosyalizm dışı toplumsal gruplarla hatalı ittifaklar yapma gereği ortadan kalkacaktır.

3.4 Aydınlar ve Sosyalizm

Birikim’de sosyalizmin Türkiye bağlamındaki serüveninin bu tür sapmalar içermesinin teorik nedenleri kadar tarihsel-toplumsal nedenlerinden de bahsedilecektir. Yukarıdaki bahsi geçen hatalar sosyalizmin Türkiye’ye has bu gelişim şartları tarafından da belirlenmektedir.

Buna göre, Batının gelişme şemaları Türkiye gibi geri kalmış ülkelerin şemalarına uymayabilir. Dolayısıyla sosyalist hareketin gelişmesinin sosyolojik temeli geç

---

¹⁸⁰ Belge, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerlileşmesi mi?”, s. 34-35.

¹⁸¹ Belge, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerlileşmesi mi?”, s. 35.

¹⁸² Belge, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerlileşmesi mi?”, s. 36.

geliyor. Bu tür ülkelere sosyalizm önce entelektüeller aracılığıyla giriyor. Sonuç, bu tür ülkelerdeki sosyalist düşünürlerin burjuva ideolojilerine taviz vererek ve aslında o ülkenin burjuvaları arasından çıkıyor olmasıdır. Bunun başlıca doğurgusu, sonraki aşamada bile burjuva ideolojisinin temel kategorilerinden bir kısmının kabulüdür. İkiçiliğin (Doğu-Batı ayrımının) Türk sosyalistleri tarafından temel bir meseleymiş gibi ele alınması böyle açıklanabilir. Türk sosyalistleri Batıcılar, İttihadcılar ve Kemalistler arasından çıkmıştır ve bu geleneğin ağırlığı sosyalizm içinde duyulmuştur. Kemalizmin anti-emperyalist, ilerici (laiklik) olarak yorumlanması da böyle açıklanabilir. Sosyalistlerin Türkiye’deki bu siyasi ve entelektüel geleneklerle bağını kopartmaması nedeniyle milliyetçilik ve olup biteni dış dinamiklerle açıklama çabası doğal bir sonuç olarak ortaya çıkıyor. Netice, MDD’nin milliyetçilik gibi bir tür burjuva politikasını yansıtması, TİP’in toprak reformunu savunması gibi yanlış yönelimlerle karşılaşılmasıdır. Tanzimat’tan bu yana var olan egemen özlem ve eğilimlerin benimsenmesi bir başka sonucu, solun halk ile kaynaşamamasıdır.¹⁸³

Halk ile kaynaşamama sorunu tarihsel ve yapısal bir incelemeyi de hak ediyor. *Birikim* yazarlarına göre, Osmanlı merkezi feodal bir toplumsal yapıya sahiptir. Bunun anlamı hâkim sınıfla devletin fonksiyonunun iç içe olmasıdır. Hâkim sınıf sivil-asker bürokrasidir.¹⁸⁴ Türkiye’de modern zamanlarda aydın denilen kişi de aynı zamanda bürokrattır. Laçiner’e göre bürokrat-aydın Türk devlet geleneğine uygun ve bürokrat reflekslerine sahip olması nedeniyle yukarıdan aşağıya ve devlet eliyle değişimi ve toplumu yönetmeyi öngörür. Genel olarak aydın ise bu işi devlete rağmen yapar. Türkiye’de bu ayrım yoktur. Çünkü bizde eğitim kurumları devlet personeli yetiştirir. Öğrenim görmüş kişi aynı zamanda aydın olarak görüldüğü için bürokrat aydın olur. Ancak zamanla bürokrat-aydın sentezinin bozulması, aydının bağımsızlaşması söz konusu olmaya başlıyor. Bunda kapitalizmin gelişmesinin de payı var. Yani okumuş kişi (aydın?) artık devlette çalışmak zorunda değil. Fakat bu yeni kesimin okuduğu kurumlar bürokrat yetiştirmek için oluşturulan kurumlar olduğu için ve aynı maddi şartları paylaştıklarından pek ayrı tavırlar ortaya çıkmıyor. Bir farklılaşmadan ziyade süreklilik söz konusu oluyor. Böylece aydınlar, bürokratlara aydın kimliklerinin de

¹⁸³ “Ernesto Laclau’nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, s. 35-36.

¹⁸⁴ Laçiner, “12 Mart Üzerine”, s. 18-19.

olduklarını hatırlatarak onları cuntacılığa sevk edebiliyor. Dolayısıyla Türkiye’de aydının hareketi bürokrasinin tarihi eylemi ile iç içedir.¹⁸⁵

1950’lere kadar Türkiye toplumsal formasyonuna egemen olan üretim ilişkileri kapitalizm öncesi üretim ilişkileridir. Bu karakterden kaynaklanan parçalı toplumun birleşik bir muhalefet gerçekleştirememesi anlaşılabilir. 50’den sonra durum değişmiştir. Bu değişiklik en çok da aydın sınıfı etkiledi. Devletin hâkim olduğu bir toplumda önemli bir fonksiyona ve itibara sahip bu toplumsal kesim, kapitalizmin yayılması ile birlikte eski gücünü kaybetmeye başladı. Yine 1960’dan sonra gelişen sosyalist hareket ise bu sefer başka zaafarla karşılaşacaktır. Her şeyden önce yeni bir harektir, dolayısıyla hem entelektüel olarak hem de hareket olarak bir gelenek yaratamamıştır. Ayrıca tam da bu sırada uluslararası sosyalizmde bunalımla karşı karşıyadır. Sosyalist hareketin burjuva ideolojilerle kaynaşmış bir görüntü vermek zorunda olması bunlarla bir ölçüde açıklanabilir.¹⁸⁶ Belge’ye göre, sosyalistlerin Türkiye’deki hâkim sınıfların kimi unsurlarının egemenlik kurmak amacıyla kendileriyle söylemsel bir birlik içerisine girmiş olduklarını her şeye rağmen görebilmeleri gerektiğini söylüyor. Ancak böyle olmamış, Türkiye sosyalist aydınları, “Dünya Marksist hareketinin öğrettiği ‘reel politik’ etkisiyle, popülizme, cuntacılığa, sendikalizme ve daha birçok Marksizm-dışı eğilime –en soylu niyetlerle- prim vermek zorunda kaldı.”¹⁸⁷

1960’lardan sonra da toplumsal muhalefetin öncüsü ve yönlendiricileri aydınlar olmaya devam edecektir. Hareketin militan kadroları da aydınlar ve öğrencilerdir. Sanayileşmenin ve dolayısıyla işçi sınıfının olmadığı yerlerde bu normaldir. “Aydın hareketinin bürokrasinin tarihi eylemiyle iç içe olması” durumu 1960’dan sonra bozulmakla birlikte ondan tamamen de kopmuyor. Bu durumun sosyalist hareket üzerinde de etkisi olmuştur. Çünkü denildiği gibi Türkiye sosyalist hareketi bir aydın hareketidir. 1960 sonrası Türkiye tarihi hala bu aydın hareketinin izlerini taşır.

Görüldüğü gibi sosyalizmin hem geniş kitleler katında karşılık bulamamasının ve Türk sosyalist aydınlarının sosyalizmde sapmasının birçok boyutlu nedenleri vardır. Birinci

---

¹⁸⁵ Laçiner, “12 Mart Üzerine”, s. 26-28.

¹⁸⁶ Ömer Laçiner, “Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine I”, **Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi**, sayı 11, Ocak 1976, s. 26-36.

¹⁸⁷ “Birikim’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 16.

neden sosyalizmi kavramadaki teorik hatalardır. İkincisi –aslında birinciyi de belli ölçüde açıklar- sosyalizmi öncelikle kavraması gereken aydınların tarihsel ve toplumsal konumlarıdır. *Birikim*'de 1970 öncesi sosyalist hareketi böyle değerlendirildikten başka, özellikle 1971 sonrası gelişmeler de ayrıca ele alınır.

3.5 1971 Krizi ve THKP-C

Birikim yazarlarının analizine göre, 1969 seçimi SD-MDD kanatlarını kesin olarak ayırdı. İki kanat arasında da ayrımlar devam etti. Sorular ve cevaplar bir şekilde statikleşti ve dışarıya bakılmaya başlandı: SSCB, Çin, Küba vs. Sonuç “geleneksel ‘çalışma tarzı’nın tükendiği ve yeni bir sosyalist politik eylemin gerekliliği idi”. Bütün bu tartışmalar içinde cuntacılığa tam anlamıyla bırakan olmadı, ama yine de THKP-C ve THKO¹⁸⁸ gibi hareketler bunun dışına çıkılması gerektiğini sezmişti. Fakat 71 sonrası, sol içindeki ayrılıklara engel olmadı, tersine dağılma ve bölünmeler gittikçe arttı.¹⁸⁹

Türkiye’deki birçok sosyalist hareket için olduğu gibi *Birikim* dergisi için de 12 Mart 1971 radikal-devrimci hareket için önemli bir dönüm noktasıdır. Ayrıca özellikle *Birikim* dergisi için sosyalist hareketin kesin olarak yenildiğini gösteren bir tarihtir.¹⁹⁰ Diğer ideolojilerle farkını ortaya koyamayan, çok parçaya bölünmüş Türkiye solu bir de uluslararası sosyalizmde bunalımla baş etmek zorundadır. Hem içsel-tarihsel hem de uluslararası koşullar Türkiye’deki sosyalist hareketin karşısına ciddi sorunlar çıkarır. “İlgiye değer olan şudur ki, Türkiye’de sosyalist hareketin acil sorunlarını çözme aşamasında olduğu anlar, uluslararası hareketin içinde ayrılıkların ilk ortaya çıkış anına rastlıyordu.”¹⁹¹ “Gençlik çağına yeni başlayan sosyalist hareketimizin, klasik dönemsel zaaflarını gidermenin eşiğindeyken tüm bu sorunlarla yüzyüzeyiz”¹⁹²

Kendi rüştünü ispat edemeyen bir hareketin uluslararası sosyalizmde bunalım ortasındaki hali daha da kötüye gider. Daha çok iç nedenlerden kaynaklanan ayrımlara bir de uluslararası sosyalist hareketin kutuplaşmaları eklenir. Yeni ayrımlar görülür.

---

¹⁸⁸ *Birikim* silahlı eyleme ve genel olarak şiddete karşı duruyor. Şiddetin öne çıkışını bunalımla açıklıyor. “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 21-22.

¹⁸⁹ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 20.

¹⁹⁰ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 6.

¹⁹¹ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 7.

¹⁹² “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 12.

“Dünyada ortaya çıkan yeni sosyalist stratejiler hemen Türkiye’de yankı bulabilmekte, ana kamplarda yine Türkiye’de kamplaşmalara sebep olabilmektedir.”¹⁹³

Diğer taraftan 1971 yenilgisi özeleştirici ve iç hesaplaşma için bir fırsat da yaratır. Cuntacı küçük burjuva hareketleriyle bağlar kopar. Gençlik eskisinden de politize olmuş ve genişlemiş bir kitle halinde belirir. İşçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler de gelişmiş ve politize olmuşlardır.¹⁹⁴ Yenilginin açık olduğu ve yeniden değerlendirmenin bir zorunluluk olduğu bu koşullarda yenilginin nedenlerini araştırmak, yani hareketin Marksistçe eleştirisini yapmak gerekiyordu. “Genel bir yenilgi, önceki teori ve pratiğin genel bir tartışmasını gerektirir.”¹⁹⁵ *Birikim* yazarları bu konuda sosyalist hareketlerin başarılı olamadığı kanaatinde.

1971 askeri müdahalesiyle hayal kırıklığına uğrayan sol hareketler devrim stratejisi tartışmasının iki kutbunu temsil eden SD ve MDD taraftarlarını pasifizme suçlarlar. Sosyalistler harekete geçmelidirler. Bunun için çeşitli sol örgütler tarafından öncü savaş gibi yeni stratejiler önerilir. Pasif olup olmamak meselesi artık nasıl bir stratejiye sahip olduğunu belirlemekle kalmıyor, sosyalist olup olmamayı belirleyen bir kritere dönüşüyordu. THKP-C bu yeni gruplardan biridir ve sosyalizmde bunalımın kaynağını bu pasifizme, eylemsizlikte bulur. Bu grubun tezine göre, hâlihazırda Türkiye’de suni bir denge vardır ve bu dengenin bozulması silahlı mücadeleyle gerçekleşecektir. Askerin harekete geçmesi beklenmemeli, sosyalistler bir anlamda sosyalizme hazır ve fakat emperyalizmin nükleer savaş tehdidiyle sindirdiği ve belli ölçüde de feodal gelenekler nedeniyle pasif kalan halkı ateşleyecek silahlı eylemlere başlamalıdır. Başka bir deyişle, devletten memnuniyetsiz bir halk ve bu memnuniyetsizliğini devletin çok güçlü olduğuna duyduğu inanç nedeniyle gösterememesi nedeniyle silahlı bir hareket başlatılacak, devletin yenilebileceğini gösterecek ve halk da bunu izleyecektir. İdeolojik öncülük tezinin yerini silahlı mücadele tezi almıştır. Sivil-asker bürokrasinin önemi tamamen ortadan kalkmamış olsa da, toplumun siyasal faaliyeti etkilemesi ve ona katılmasına yapılan vurguda bir artış söz konusudur. Politik bilincin gelişmesi için illaki belirli bir kapitalist gelişmişlik düzeyinin aranması gerekmez.¹⁹⁶

¹⁹³ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 13.

¹⁹⁴ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, s. 22-23.

¹⁹⁵ “*Birikim*’in İlk Yılı Üzerine”, s. 7.

¹⁹⁶ Laçiner, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I”, s. 8-10.

Bir dönem THKP-C içinde yer alan Laçiner ve Belge 1975'te *Birikim*'i çıkarmaya başladıklarında farklı bir mecra oluşturma istekleri açısından THKP-C'den koptuklarını da ilan etmiş olurlar. Fakat bir dönem içinde yer aldıkları örgütün söyleminin, bu dönem kapandığında dahi yapılan değerlendirmesinde *Birikim*'in çizgisini etkileyen yönleri görmek mümkündür.¹⁹⁷ Her şeyden önce THKP-C ulusal ve uluslararası bunalımı yakalayabilmiştir. Bu hareket de neticede 60'ların solunun kalıplarıyla düşünür. Ama yeni bir hareket yaratma gerekliliği konusundaki çıkışları ve tespitleri önemlidir. Sosyalizmde bunalımın taraftarları karşısında THKP-C bir tür üçüncü yol arayışıydı ve *Birikim* de kendini benzer bir konumda gösterecektir.¹⁹⁸

Yukarıda da söylendiği gibi sivil-asker bürokrasiyle kurulacak ilişki açısından THKP-C'nin tavrı önceki gelenekten çok ciddi bir kopuşu içermese ve darbe ihtimali olumlu olarak karşılanırsa da, pasif durmamak gerektiği konusundaki tavırları onları farklı kılıyordu.¹⁹⁹ THKP-C'ye göre pasif durmak darbenin sonucu ne olursa olsun sosyalist hareketin sonu demektir. THKP-C bunu sezmişti ve bu geleneğe dayanan sonraki örgütler de hep bu bilinçle hareket etmişti.²⁰⁰ Pasifliğe yönelik eleştirinin bir başka motivasyonu daha vardır. Bir büyük gücün peşine takılmaktansa kendi öz gücüne güvenme, "kendi eseri bir sosyalist devrim" yapmak.²⁰¹ 15-16 Haziran olayları herhangi bir sol Kemalist darbeye güvenilemeyeceğinin göstergesi olduğunda ideolojik öncülük tezi terk edilip, silahlı mücadele tezinin konulması darbeye karşı, onların tavrına göre kullanılabilir fiili bir güç anlamına geliyordu.²⁰² Laçiner için, bu genel bir sosyalist devrime ulaşma strateji değilse bile, bugünden bakıldığında Türkiye'de en azından bir tür sosyalizmin varlığının gösterilme stratejisidir. Bir başka deyişle "mücadeleyi sürdürme azminin örgütlenmesi" olarak THKP-C'nin tavrının olumlu yönleri olmuştur.²⁰³ *Birikim*'in toplumun politikleşmesini yorumlaması ve sosyalizm konusundaki katılıma yaptığı vurgu bu çizginin bir devamı olarak okunabilir.

Diğer taraftan THKP-C'de eleştirilecek hususların sayısı oldukça fazladır. Bunalımı doğru tespit etmesine rağmen THKP-C, bir anlamda Türkiye'deki sosyalist hareketlerin

---

¹⁹⁷ Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 7-21.

¹⁹⁸ Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 20.

¹⁹⁹ Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 13.

²⁰⁰ Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 13.

²⁰¹ Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 13-14.

²⁰² Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 14.

²⁰³ Laçiner, "THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı", s. 15.

eklektizmini sürdürmeye devam eder.²⁰⁴ Eklektizme neden olan genel anti-‘cilik tavrıdır. Antiemperyalizm ve antikapitalizm, düşünceyi eleştirdiğinin tuzağına düşürür. Daha önce de ifade edildiği gibi, her şeyden önce antiemperyalizmle antikapitalizm arasında bir ayırım koymak gerekir. Antiemperyalist olmak Türkiye sosyalist hareketi bağlamında zorunlu olarak antikapitalist olmayı gerektirmemiştir çünkü. Ayrıca antiemperyalizm ön plana çıkarıldığında zorunlu olarak millici bir siyaset anlayışına varılıyor. THKP-C’nin yalnızca örgütsel olarak değil ideolojik olarak da Kemalizmle kurduğu bağ –ki bu MDD’nin kurduğundan daha sıkı bir bağdır- bahsi geçen antiemperyalizm vurgusundan kaynaklanıyor.²⁰⁵

Sosyalizmden önce (emperyalizme karşı) uluslaşmanın önemi konusunda THKP-C’nin lideri Mahir Çayan’ın söylediklerine katılıyor Laçiner bir şartla. Bu uluslaşma siyasi katılımı ve politik bilinci arttıran bir süreç olarak anlaşılrsa. Bu anlamda Kurtuluş savaşı ve sonrasındaki siyasi tercihler, özellikle Kemalistlerin tavırları nedeniyle de böyle bir süreci yaratmamış tersine kösteklemiştir. Türkiye toplumunun uluslaşması için bir tarih verilecekse bu tek parti dönemi değil 1971 sonrası, yani kitlelerin milli siyasal bir bilince ulaştığı zaman söz konusu edilmelidir.²⁰⁶

Laçiner bu noktada kapitalist sistemin dünyayı bütünleştirme eğiliminde olduğunu tekrar hatırlatıyor. Başka bir deyişle, emperyalizm, “olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır”, yani enternasyonalizmin kurulabileceği temeli kendisi yaratır. Aynı şey burjuva demokrasisi için de söylenebilir. Daha önce de ifade edildiği gibi *Birikim* yazarları mevcut (burjuva) demokratik kurumları ve ayrıca kapitalizmi topyekun reddetmiyorlar. Sosyalizm burjuva demokrasinin ve kapitalizmin yarattığı zeminde gelişecek ve onları sosyalizme doğru aşacaktır. Sözelimi burjuva demokrasisi sosyalist demokrasiye gidişte ve politik bilincin artışında bir adımdır ve önemsenmesi gerekir. Çayan’ın antiparlementarist tavrı böyle bir yaklaşımı içermediğinden ve eski alışkanlıkları devam ettirdiğinden Laçiner tarafından eleştirilir.²⁰⁷

Anticiliğin bir başka sonucu devrim stratejisi konusunda kapitalizme bağımlı kalmaktır. Kapitalist sistem evrildikçe devrim stratejisi değişiyor. Böylece modelcilik harekete

---

²⁰⁴ Laçiner, “THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı”, s. 20.

²⁰⁵ Laçiner, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I”, s. 24-25.

²⁰⁶ Laçiner, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I”, s. 24-25.

²⁰⁷ Laçiner, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I”, s. 19.

peyda oluyor. Kapitalizme bağıllık sosyalist devrimlerin emperyalizmin belli bir aşamasında neredeyse zorunlulukla ve siyasi bir kadroyla yapıldığı anlayışını getiriyor. Devrimin olduğu ülkelerde, tersine, oldukça siyasallaşmış bir halk ve geniş bir rahatsızlık vardır ve sosyalist hareket buna sonradan dâhil olur. Burada Laçiner devrimi bir tarihsel zorunluluk ve ekonominin yasalarının sonucu olarak gören yaklaşımları eleştiriyor.²⁰⁸ Her aşamada farklı bir model arayışı sosyalist hareketi kapitalizme bağımlı kılıyor. Ayrıca tarihin yapılarını yanlış değerlendirmek subjektivizmin de ortaya çıkmasını getiriyor. Somut durumun analizinin yerini alan model arayışları sadece subjektivizmi değil revizyonizmi de doğuruyor.²⁰⁹

3.6 1980'e Gelirken

Bütün bu sayılan sorunlara rağmen sosyalist hareket gerilemedi ve 1970'ler boyunca kitleler nezdinde bir karşılık bulmaya devam etti. Hatta *Birikim* yazarlarının değerlendirmelerine göre, sosyalist hareket daha önce olmadığı oranda kitleler içinde geliştiği gibi işçi sınıfının hareket içindeki ağırlığı da arttı. *Birikim* yazarları, 1973 ve 1977 yılları arasını sosyalist devrime giden yolda Türk toplumunun ve sosyalistlerinin olgunluğa ulaşma aşaması olarak okumuşlardır. *Birikim* zaten bu beklentiyi düşünsel olarak örgütlemek amacındadır. 1973 öncesi dönemdeki siyasi kriz yönetenler arası bir krizdir, başka bir deyişle sosyalist hareket bu krize eklemleniyordu yalnızca. 1973 sonrasında ise yönetilenlerin bir hareketi söz konusudur.²¹⁰

Birikim'de Türkiye sosyalist hareketinin bu aşamada [ama sadece 12 Mart'ın değil, kökü daha eskilere dayanan] bir zorunluluğa cevap vermek durumunda olduğu başından beri vurgulanır: "Türkiye işçi sınıfının bağımsız politik hareketinin teorik ve pratik platformunun kurulması sorunu."²¹¹ Diğer bütün sorunların cevapları burada saklıdır. İşçi sınıfı şimdi politik bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Sosyalist hareket işçi sınıfıyla olan bağını artık sözde değil pratikte gerçekleştirmelidir. Sosyalizmde işçi sınıfının temelini korunması, işçi sınıfında sosyalist bir geleneğin olmadığı ülkemizde bir sorun

²⁰⁸ Laçiner, "71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi II", s. 48-49.

²⁰⁹ Teori-pratik birliğinin aldığı biçim sorunları çözemez hale geldiğinde subjektivizm ortaya çıkar. Ahlaki değerler sorunun kaynağı ve çözümü olarak gösterilir. İdealizm alanına kayılır. Sorunun nesnel nedenleri araştırılmaz. Yüce birine olan ihtiyaç artar. Anti-politik tavır harekete peyda olur; "oysa politikadan başka bir şey konuşulmuyor gibidir. Ama bu artık garip biçimde daralmış, simgelerle ifade edilir hale gelmiş standart duaların tekrarı gibi bir şeydir." Laçiner, "Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım", s. 37-38

²¹⁰ "Birikim'in İlk Yılı Üzerine", s. 7-8.

²¹¹ "Çatışma, Türkiye ve Marksist Teori", s. 5.

olabilir.²¹² 12 Mart özel türden bir yenilgi olmasının anlamı burada yatar. 12 Mart'a gelirken teori ve kadro sıkıntısı başattı, çünkü "işçi sınıfının sosyalist hareketini burjuvazinin has bahçesinde yetiştirmeye çalıştık."²¹³ 12 Mart'ın özel bir yenilgi olması onu her açıdan eleştirmemizi gerekli kılar. Türkiye'de sosyalist ilkeleri benimseyen kadroların işçi sınıfı ile buluşması artık yakındır. Sosyalistlerin "İşçi sınıfıyla yalnız ideolojik değil, yaşama içinde birlikteliği" gerçekleştirilmelidir.²¹⁴ Öncelikli hedef bu olmakla birlikte sosyalist hareket kendini burjuva ve küçük burjuva ideolojilerden henüz temizlemiş değildir. Bunun için öz eleştiri/içerden bakmak gerekliliği hala gereklidir.²¹⁵

Fakat *Birikim*'in beklentileri gerçekleşmeyecek ve 1980'li yıllara yaklaşıldıkça *Birikim* yazarları daha karamsar bir tavır takınacaklardır. *Birikim* yazarları daha önce bahsettiğimiz siyaset kavrayışlarına uyarlı bir biçimde sosyalizmin, kendiliğinden gelmeyeceğini, sosyalistlerin aktif mücadeleleri sonucunda ve yapacakları tercihlerin isabeti oranında ulaşılabilecek bir hedef olabileceğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla bu mücadele yeterli olmadığı ölçüde kapitalizm Türkiye'de gücünü arttırabilir. Böyle olduğu izlenimi 1980'li yıllara doğru *Birikim*'de daha sık ifade edilecektir. 1973 sonrası dönem beklentilerin aksine sosyalizmin yaklaştığı bir dönem olarak değil, siyasetin kapitalist toplumun siyasi düzeyi kuralları içinde yapıldığı bir dönemin başlangıcı olarak belirmeye başlamıştır. Türkiye sosyalist hareketi 1973-1977 arasındaki politikleşmesinin artık (1979) sonuna doğru gelmiştir. Artık anlaşılmıştır ki, Türkiye'deki geçiş bunalımı burjuva demokrasisi platformunda çözülecektir. Bunun doğrudan sonucu sosyalistlerin en azında kısa vadede kaybettikleridir. Ve şimdi Türkiye'de ciddi bir apolitikleşme yaşanmaktadır. Bunun başlıca nedeni sosyalistlerin alternatif bir yaşam tarzı oluşturamamalarıdır.²¹⁶

Bir başka neden uluslararası sosyalizmdeki sorunlu durumun Türkiye'ye doğrudan yansımadır. Sosyalistler toplum içerisindeki karşılıklarını kaybettikçe Sovyet-Çin çatışmasına sarılmaktadırlar. "Çünkü bu, burada ayağı yere basmayan gruba uluslararası

²¹² "Çatışma, Türkiye ve Marksist Teori", s. 5-6.

²¹³ Murat Belge, "Bir 'Edebiyat Malzemesi' Olarak 12 Mart Yaşantısı", *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 14, Nisan 1976, s. 14-21; s. 16.

²¹⁴ Belge, "Bir 'Edebiyat Malzemesi' Olarak 12 Mart Yaşantısı", s. 20

²¹⁵ Belge, "Bir 'Edebiyat Malzemesi' Olarak 12 Mart Yaşantısı", s. 18.

²¹⁶ "Ekim Seçimleri Öncesinden Ekim Sonrası Döneme Bir Bakış", *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 52-53, Haziran-Temmuz 1979, s. 19-22.

bir konum sağlayacaktır. Kendi ‘doğru’ devrimciliğini, uluslararası çatışmaların terimleriyle açıklamak imkânını bulacaktır. Bu uluslararası çatışmada tarafların temsil ettikleri genel çizgiler, Türkiye dinamiğinin yarattığı benzer çizgilerle çakışacaktır.”²¹⁷ İddia budur. Ancak *Birikim* yazarları durumu farklı bir şekilde okumaktadırlar. Meşruiyetlerini artırmak adına uluslararası sosyalizmdeki ayrımlara yaslanmak *kuyrukçuluktur*. Bu anlamda Türkiye’de sosyalizmin temel sorunlarından biri daha belirlenmiş olur. Türkiye’deki sosyalist hareketler kendi güçleriyle devrim yapmaya inanmadıklarını bir kez daha göstermişlerdir.²¹⁸

Türkiye’de 1960’larda kapitalizmin hızlı gelişmesi ve geçiş sancılarının ortasında ortaya çıkan sosyalist hareket uluslararası bunalımın etkisiyle bölünmüşlükten kurtulamadı. Dolayısıyla sosyalizme ulaşamamasının nedenini Türkiye’de var olan güçlü anti-komünizmle açıklamak hatalıdır. Sosyalistler bu konuda daha da suçludurlar. Açık seçik bir sosyalist alternatif ortaya konulamamıştır.²¹⁹ Sosyalist hareket, uluslararası sosyalist hareketten söz etmenin anlamının kalmadığı şu durumda, SBKP, ÇKP ve Avrupa Komünizminden farklı bir yolu seçmek zorundadır. Çin-Sovyet kutupsallığının dışında bir sosyalist hareket oluşturma Türkiye sosyalistlerin ilk yapması gereken şeylerdendir. Bu noktada sosyalist hareketin temel sorunu bölünmüşlük değildir, tam tersine bölünme gereklidir. Türkiye sosyalizmi reel sosyalist hareketlerin tartışmaları karşısında gerçek sosyalizmi savunan bir tavır almalıydılar.²²⁰

---

²¹⁷ “Çatışma, Türkiye ve Marksist Teori”, s. 6.

²¹⁸ “*Birikim*’in 4. Yayın Yılı”, s. 28.

²¹⁹ “Maraş’tan Sonra”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 46-47, Aralık 1978-Ocak 1979, s. 32-55, s. 45-46.

²²⁰ “Sunuş”, *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, sayı 56-57, Ekim*Kasım 1979, s. 3-6; s. 6.

SONUÇ

Giriş bölümünde şu soruları yöneltilmiştik: Türk solunun sorunları dünya solunun genel sorunlarını içermekte midir? Türk solunun Türkiye şartlarından kaynaklanan farklı sorunları var mıdır? Türkiye’de solun gerilemesinin kaynağında genel sol düşünce ve hareketlerin sorunlarının yanı sıra Türk solundaki zaafların da etkisi var mıdır? *Birikim* yazarları bu soruların her birine olumlu cevap vermektedir. Aşağıda *Birikim*’in verdiği cevapların bir özetini sunduktan sonra çalışmanın asıl sorusunun (Türk solunun 1980 sonrası etkinlik kaybı sadece dış kaynaklarla mı açıklanabilir, yoksa en etkili olduğu dönemde sahip olduğu zaaflar 1980 sonrası bağlamında gün yüzüne mi çıkmıştır?) cevabı verilmeye çalışılacaktır.

Birikim dergisi yazarlarına göre uluslararası sosyalist hareketin uygulamada temel sorunu bölünmedir. Bölünmeye sebep oluşturan neden ise teorideki sapmalardır. İki tür teorik hata yapılmaktadır: Ekonomizm (sorunlara kapitalizm içi çözümler sunmak) ve historisizm (tarihi insan müdahalesinden bağımsız yasalar tarafından yönetilen bir yapı olarak görüp sosyalist eylemin önemsizleştirilmesi). Bu iki hatanın doğrudan sonucu ise revizyonizmdir. Başka bir deyişle, sosyalist hareketlerin teorik yaklaşımlarına sızan ekonomizm ve historisizm nedeniyle var olan gerçekliğe kendiliğinden bir değer atfedildikçe, var olan gerçeklik adına sosyalist değerlerden kopulmaktadır. Enternasyonalizmden kopulması bu açıdan kritiktir. Çin, Sovyetler Birliği ve Avrupa Komünizmleri tam da bu revizyonizm nedeniyle birbirlerine adeta düşman kesilmeye başlamıştır. Çünkü enternasyonalizmden kopuldukça milliyetçi savrulmalar sosyalist hareketlere peyda olmaya başlamıştır. *Birikim* yazarları milliyetçilik savrulmasını yalnızca pratik nedenlerle ortaya çıkmış gibi görmemektedirler. Milliyetçilik savrulmasının başlıca nedeni az önce bahsedilen teorik hatalardan kaynaklanır. Bu teorik hatalar aynı zamanda yanlış bir emperyalizm analizine yönlendirmektedir. *Birikim* yazarları Lenin’i takip ederek emperyalizmi kapitalizmin en yüksek aşaması olarak görüyor ve bu nedenle emperyalizmin kapitalizm olmadan açıklanamayacağını iddia ediyorlar. Emperyalizm, kapitalizmin bütün dünyaya yayılması aşamasıdır. Böylece aslında paradoksal olarak enternasyonalist hareketlerin nesnel zemini de yaratılmaktadır. Kapitalizm doğası gereği bu tür çelişkileri –kendisinin sonunu getirecek çelişkileri- kendinde barındırmaktadır. Sosyalist hareket bundan istifade

edeceğine ve var olan olanakların tersine milliyetçiliğe savrulmaktadır. Özellikle de historisizmin yarattığı atalet (pasifizm) nedeniyle sosyalistler genel bir antici tavra sürüklenmektedir. Emperyalizmin yanlış okunması bu antici tavrı bariz bir şekilde yansıtmaktadır. Milliyetçilik aynı zamanda bu antici tavrın temel göstergelerinden biridir.

Birikim'de görülen kapitalizm eleştirisi bütün bu zaafardan kurtulmayı amaçlar. Buna uygun olarak kapitalizme karşı bile yukarıda bahsedildiği tarzda bir tür anticilik uygulanmaz. Kapitalizm zorunlu tarihsel bir aşamadır ve sosyalizmin oluşumunu hazırlar. Enternasyonalizmi mümkün kılan toplumsal tabanı yaratır. Artık bütün dünya kapitalizmin zorlamasıyla birleşmiştir. Böylece uluslararası hareketin imkânı da yaratılmaktadır. Ancak kapitalizmin tek "faydası" bu değildir. Kapitalist iktisadın sağladığı motivasyonla burjuvazinin yarattığı teknoloji işçilere dahi kendi insani potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri boş zamanı yaratmaktadır. İnsanlar doğa karşısında özgürleşirler ilk adımda. İnsan, doğayla mücadelesi sırasında yarattığı aletler neticesinde bu mücadeleyi kolaylaştıran yollar buldukça sırf insana özgü faaliyetlerle uğraşacak vakti de bulacaktır. Kapitalizm bir yönüyle insanı bir üretim unsuru olarak gördükçe ve bu yönde davrandıkça insana özgü faaliyetler için işçiye yeterli zamanı bırakmamaktadır. Ancak kapitalizmdeki teknolojik gelişmeler tersi bir sonuca da varmak üzeredir. Teknolojik gelişmeler işçilerin üretim sürecindeki fonksiyonunu değiştirebilecek gelişmeleri bağrında taşırlar. Teknolojinin yarattığı imkânlar işçilerin artık yönetici fonksiyonuna sahip olabileceğini göstermektedirler. Kafa ve kol emeği arasındaki ayırım geçersizleşmektedir. Böylece insanlar arasındaki fonksiyon eşitliği -ki gerçek eşitlik buna dayanır- sağlanmış olacaktır. İnsanlar en üstün insani fonksiyon olan zihni yaratımla uğraşacaklar ve diğer eylem türlerini bu yeni araçlarla gerçekleştireceklerdir.

Ekonomist anlayış ise işçileri hala kapitalizme uyarlı bir konum içerisinde tutmaya çalışmaktadır. Buna sosyalist hareketler de dâhildir. Bu noktada entelektüel önderliğin (partinin) önemli bir işlevi olacaktır. Entelektüeller ve parti işçinin artık fonksiyonunu değiştirmesi gerektiği yolunda onları bilinçlendireceklerdir. Ancak *Birikim* yazarlarının bu konuda pek de umutvar olduğu söylenemez. Çünkü en başta gelen sosyalist ülkeler ve sosyalist hareketler durumun farkında değilmiş gibidirler. *Birikim*'in eleştirilerinden, bahsi geçen ülkeler ve hareketleri de eleştiren Batı Marksizmi bile kurtulamayacaktır.

Onlar sosyalizm adına benzer hataları yapmakla kalmazlar, ayrıca sosyalistleri sosyalizmden uzaklaştıracak teoriler ortaya koymaktadırlar. *Birikim* yazarları onları Marx ve Lenin'in doğru anlaşılmasına dayanan bir sosyalizme davet etmektedir. Doğru tavır yeni teoriler aramak değil, ustaların düşüncesine geri dönmektir.

Bu teorik yaklaşım içerisinde, *Birikim* yazarları sosyalist hareket için genel hatlarıyla bir eylem planı da sunmaktadır. Özetle ifade edilirse, bu anlayış sosyalizmi, (kapitalizmden) sonraki bir döneme ertelemeden, bir yaşama sorunu olarak görmekte ve sosyalizme uygun yaşam tarzını şimdiden yaratmak için mücadele etmeyi önermektedir. Bu mücadele kültürel bir içeriğe ve demokratik bir biçime sahip olmak zorundadır. *Birikim* yazarları demokrasinin mevcut (burjuva) biçimini beğenmeseler de demokrasiyi siyasi bir varlık olarak insanın yegane eylem zemini olarak görmektedirler. Nasıl işçinin fonksiyon eşitliğini kazanması, kafa emeği ve kol emeği arasındaki ayrımların ortadan kalkması sosyalizm için esas kabul edildiyse, aynı şekilde politik hayatta da yöneten-yönetilen ayrımı ortadan kaldırılmalıdır. Böylece historisizm/kendiliğindencilikten kurtulmaya dönük bir eylem anlayışı hakim hale gelebilir.

Türk solunun ise hem kendine has, yani Türkiye'nin tarihsel-toplumsal koşullarından kaynaklanan sorunları hem de uluslararası sosyalizmden yansıyan sorunları vardır. *Birikim* yazarları Türkiye'nin kendine has sorunlarınının 12 Mart 1971 yenilgisi sonrası anlaşılmalı olmasını umar. Ancak bu sorunlar tam anlamıyla giderilemediği gibi 1971'den sonra uluslararası sosyalizmde bunalımın Türk solu üzerinde olumsuz etkileri olacaktır.

Uluslararası sosyalist hareketin bölünmesi nasıl temel bir sorun olarak görülmesi gerekiyorsa, Türk solunun temel sorunlarınının başında da çok parçaya ayrılmış olması gelmektedir. Bölünmenin nedenleri de benzerdir. Türkiye'de solu bu kadar çok parçaya bölen etmen ise Marksist teoriden uzaklaşmaktır. Marksist teorinin, Türkiye'nin Batı'nın gelişmiş devletlerinden farklılıklarını açıklayamadığı varsayımıyla hareket eden sosyalistler farklı açıklama modellerine yönelmiş ve bu da sosyalistlerin uluslararası sosyalizmde görüldüğüne benzer bir şekilde revizyonizme bulaşmasına neden olmuştur. Revizyonizm özellikle emperyalizm analizinde ön plandadır. Emperyalizmi, kapitalizm faktörünün belirleyiciliğini neredeyse göz ardı ederek ya da kapitalizmin tüm dünyayı birleştirici yönünü görmezden gelerek anlamaya çalışmak

revizyonizme kapı aralamıştır. Emperyalizmi aşip sosyalizme yönelme davası kolayca milliyetçi bir davaya dönüşebilmiştir. Daha da kötüsü Marksizm-Leninizm'den uzaklaşan sosyalistlerin rehbersiz kalarak aralarında ortak noktalar bulma noktasında zorlanmalarıdır. Toplumsal yapı analizlerine ve siyasi strateji tercihlerine yansıyan bu bölünme gittikçe artmaktadır.

Birikim'in çözümü, bütün bu hareketleri bir araya getiren bir platform aracılığıyla Marksizm-Leninizm'in doğru kavranılışına geri dönmektir. Sorunların kaynağı teorinin yanlış anlaşılmasıdır. Pratik sorunlar (bölünme) teorik hataların yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Şu ayrıntıya da dikkat çekmek gerekir: *Birikim*'in parçalanmışlığı gidermek için önerdiği birlik sol örgütlerin bir araya geldiği bir tür konfederasyondan farklıdır. *Birikim* yazarları bunun yerine tek bir merkezin teorik-pratik birliğini sağladığı bir yapıyı esas almaktadır. Hala Marksizm-Leninizm'i yanlış anlayanlar ve uygulayanlar varsa bunların birliğin dışında kalmaları doğal olmalıdır.

Birikim yazarlarına göre, Türk solunun temel sorununun kaynağı uluslararası sosyalizmin sorununkinden farklı değildir. Teori-pratik birliğinin sağlanamaması, bunun da teorinin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmıştır. Ekonomizm, historizm, kendiliğindencilik, pasifizm ve revizyonizm gibi sapmalar bu temel hatadan kaynaklanır ve uluslararası sosyalist hareket ile Türk solu bu hatada birleşirler.

Ancak Türk solunun bu teorik hatayı yapmak için farklı gerekçeleri de vardır. Bunlar pratik konusunda ekstra çaba göstermesini gerektiren sorunlardır. Önde gelen aktörlerinin entelektüellerden oluşması Türk solunun en fazla öne çıkan özelliklerinden biridir. Bu, Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal yapısı nedeniyle bir ölçüde doğaldır da. Ancak hareketin bu karakteri, sosyalistlerin hâkim sınıfların ideolojisiyle sürekli bir bağlantı içerisinde olmasına yol açmaktadır. Böylece Türk solunun burjuva ideolojilerinden farkını ortaya koyamaması temel problemlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. *Birikim* yazarlarına göre, belli bir *birikim* elde etmiş ve bu tür ideolojik ittifaklardan ağzı yanmış sosyalist hareketin artık aynı ideolojik bağlılıkları sürdürmemesi gerekir. *Birikim* yazarları, THKP-C'de böyle bir potansiyel görseler de eski hatalardan tam olarak bir kopuşun gerçekleşmediğini de tespit ederler.

Önde gelen aktörlerinin entelektüellerden oluşmasının Türk solu açısından doğurduğu bir başka olumsuz yön, sosyalizmin halk nezdinde geniş bir karşılık bulması noktasında

karşılaşılan zorluktur. Ülkeye dışardan gelen bir ideolojinin (sosyalizmin) halkın değerleriyle bir şekilde eklemlenmesi gerekir. Ancak entelektüel elitizm Türkiye’de buna çok fazla imkân tanımamıştır. Türk solunun milliyetçilikle kurmuş olduğu ilişki onu doğal olarak devletçiliğe yönlendirmiştir. Başka bir deyişle, milliyetçilik geniş kitlelerle bağlantı kurmaya yarayacak ideolojik bir tercih olarak işlev görmemiş Türkiye’de var olan devlet elitizmini yansıtmakla sınırlı kalmıştır. Kısacası, Türk solu Türkiye’de yerli bir ideoloji konumuna ulaşamayarak halk nezdindeki etkinliğini kaybetmiştir.

Birikim’in solun başarısızlıkları ve hataları konusunda buraya kadar sunulan fikirleri dikkate alındığında, Giriş bölümünde 1980 sonrası solun gerilemesi konusunda yapılabilecek –ve aslında yapılan- açıklamalardan şüphe duyulabilir. Türk solunun, yurtiçi ve uluslararası dış koşulların el vermemesi nedeniyle başarısız olduğu şeklindeki cari açıklamalar *Birikim*’in 1980 öncesi tespitleri açısından dahi anlamını kaybetmektedir. *Birikim* yazarları umutlu bir şekilde başladıkları yayın hayatlarını 1980 yılı yaklaştığında umutları azalmış bir şekilde tamamlamak üzeredirler. *Birikim* yazarları solun mücadeleyi kaybetmeye başladığını ve gittikçe apolitikleşmiş bir atmosfere doğru ilerlendiğini tespit etmekteydiler. Gerçekten de 1980 darbesinden sonra bu tür bir atmosfer gerçekleşmiştir. Ancak *Birikim* yazarlarına göre, burada kabahat Türk politik kültürü ve yapısında olduğu kadar sol hareketlerdedir de. *Birikim* yazarları dış koşulların solcular için yarattığı boğucu atmosferin farkındadırlar. Ancak her zaman temel sorumluluk sol aktörlere verilmiştir. Birliğini sağlayamayan, geniş kitleler içinde örgütlenmesini gerçekleştiremeyen ve ideolojik içeriğini yerileştiremeyen, demokrasi (eşitlik) konusunda çok geç bilinçlilik elde eden Türk solu 1980 yılına oldukça zayıflamış bir şekilde girmektedir. Bütün bu başarısızlıkların arkasında ise teorik ve politik tercihler konusundaki temel hatalar yatmaktadır.

Burada vurgulanması gereken en önemli noktalardan biri de *Birikim*’in meseleler hakkında yöntemsal açıdan sunduğu alternatifin farklılığıdır. Türk solunun sorunların kaynağını öncelikle kendi yapıp ettiklerinde mi yoksa bir kader gibi karşılına çıkan koşullarda mı bulacaklardır? “Kendi kaderini tayin etme”yi en çok önemseyen siyasi hareket olduğu iddiasındaki solcuların kadercilikleri dikkat çekmektedir. Bu açıdan *Birikim*’in olan biteni açıklama biçimi yöntemsal açıdan da dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

Kitap Kaynağı

Anderson, Perry, Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler, B. Aksoy (çev.), İstanbul: *Birikim* Yayınları, 2004.

Atılgan, Gökhan, Yön-Devrim Hareketi, Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar, İstanbul: Yordam Yayınları, 2008.

Aydeniz, Hediyeullah, 1975-1980 Kültürel Ortamında *Birikim* Dergisinin Yeri ve Önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazatecilik Anabilim Dalı, 2005.

Aydınöglü, Ergun, Türkiye Solu (1960-1980), İstanbul: Versus Yayınları, 2007.

Ballı, Rafet, Sosyalist Sol Konuşuyor, İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.

Belge, Murat, “Türkiye’de Sosyalizmin Ana Çizgileri”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 8, Sol, T. Bora ve M. Gültekingil, (drl.), 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 19-48.

Belge, Murat, “Murat Belge ile 24 Mayıs 2005 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Kuştepe Kampüsünde yapılan görüşme”, Aydeniz, Hediyeullah Aydeniz, 1975-1980 Kültürel Ortamında *Birikim* Dergisinin Yeri ve Önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazatecilik Anabilim Dalı, 2005, s. 141-150.

Belge, Murat, “Hegel Üstüne”, Hegel Üstüne, W. T. Stace, çev. Murat Belge, İstanbul: *Birikim* Yayınları, 1976.

Erbaş, Yıldırım, Türkiye’de Sol Düşünce ve Yerlilik Sorunsalı: *Birikim* Dergisi Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Ersan, Vehbi, 1970’lerde Türkiye Solu, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Sarıoğlu, Sezai, “12 Eylül Sonrası Sosyalist Hareket Üzerine”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 8, Sol, T. Bora ve M. Gültekingil (drl.), 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 1004-1030.

Şener, Mustafa, Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset, Yön, MDD ve TİP, İstanbul: Yordam Yayınları, 2010.

Yurtsever, Haluk, Yükseliş ve Düşüş, Türkiye Solu 1960-1980, İstanbul: Yordam Yayınları, 2008.

Sürelî Yayınlar

Birikim, “Çıkarken”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 1, Mart, 1975, s. 3-6.

Birikim, “Ernesto Laclau’nun Yazısı ve ‘Geri Bıraktırlmış Ülke Modeli’ Sorunu”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 1, Mart, 1975, s. 30-37.

Birikim, “Demokratik Kuruluşlar ve Demokratik Mücadele”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 1, Mart, 1975, s. 67-68.

Birikim, “Sunuş”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, sayı 2, Nisan, 1975, s. 26-27.

Birikim, “Anti-Kolonyalizm ve Anti-Emperyalizm Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 2, Nisan, 1975, s. 45-46.

Birikim, “Kartal’da Belediye Seçimleri ve Sol”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 2, Nisan, 1975, s. 58.

Birikim, “Brecht ve Lukacs”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 7, Eylül, 1975, s. 5-9.

Birikim, “Brecht, Althuser ve Marksist Sanat”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 7, Eylül 1975, 1975, s. 45-47.

Birikim, “Çatışma, Türkiye ve Marksist Teori”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 10, Aralık, 1975, s. 5-17.

Birikim, “Birikim'in İlk Yılı Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 13, Mart, 1976, s. 6-12.

Birikim, “Sunuş”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 14, Nisan, 1976, s. 3-7.

Birikim, “Sunuş”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 16, Haziran, 1976, s. 3-6.

Birikim, “Kenan Somer'in Mektubu Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 16, Haziran, 1976, s. 51.

Birikim, “Sunuş”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 18-19, Ağustos-Eylül 1976, s. 3-6.

Birikim, “Sunuş”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 32, Ekim, 1977, s. 3-9.

Birikim, “Colletti ve Sosyalist Siyasal Bilinç Sorunu”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 32, Ekim, 1977, s. 23-27.

Birikim, “Birikim'in 4. Yayımlı Yılı Dolayısıyla Genel Bir Değerlendirme”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 37, Mart, 1978, s. 13-40.

Birikim, “Maraş'tan Sonra”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 46-47, Aralık-Ocak, 1978-1979, s. 32-55.

Birikim, “Ekim Seçimleri Öncesinden Ekim Sonrası Döneme Bir Bakış”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 52-53, Haziran-Temmuz, 1979, s. 19-22.

Birikim, “Sunuş”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 56-57, Ekim-Kasım, 1979, s. 3-6.

Belge, Murat, “Türkiye’nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 2, Nisan, 1975, s. 20-26.

Belge, Murat, “Teorik (Bilimsel) Bir Tarih Açıklamasının Başlangıç Noktası”, Birikim Dergisi: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 3, Mayıs, 1975, s. 5-10.

Belge, Murat, “Dr. Hikmet Kıvılcımlı’nın Tarih Tezi Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 4, Haziran, 1975, s.45-59.

Belge, Murat, “Bir Değinme”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 5, Temmuz, 1975, s. 43-47.

Belge, Murat, “Bir ‘Edebiyat Malzemesi’ Olarak 12 Mart Yaşantısı”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 14, Nisan, 1976, s. 14-21.

Belge, Murat, “Stalin ve Stalinizm Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 30-31, Ağustos-Eylül, 1977, s. 12-25.

Belge, Murat, “Gerratana’nın Yazısından Esinlenerek Demokrasi ve Sosyalizm Üstüne Varyasyonlar”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 34, Aralık, 1977, s. 11-23.

Belge, Murat, “İdeoloji Üstüne”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 46-47, Aralık-Ocak, 1978-1979, s. 70-80.

Belge, Murat, “Marksizmin Millileşmesi mi, Yerlileşmesi mi?”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 60, Şubat, 1980, s. 31-36. Hall, Stuart, “Life and Times of First New Left”, <https://newleftreview.org/II/61/stuart-hall-life-and-times-of-the-first-new-left> , 2010, indirilme tarihi: 5 Ocak 2017.

Laçiner, Ömer, “Faşizm II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 5, Temmuz, 1975, s. 17-31.

Laçiner, Ömer, “Türkiye’nin Emperyalizmle İlişkileri Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 7, Eylül, 1975, s. 57-61.

Laçiner, Ömer, “12 Mart Üzerine”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 8, Ekim, s. 14-34; 1975, s. 29-32.

Laçiner, Ömer, “Uluslararası Sosyalist Harekette Bunalım”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 10, Aralık, 1975, s. 22-41.

Laçiner, Ömer, “Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine I”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 11, Ocak, 1976, s. 26-36.

Laçiner, Ömer, “Bir Üçüncü Yol Arayışı Üzerine II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 12, Şubat, 1976, s. 19-31.

Laçiner, Ömer, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler I”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 14, Nisan, 1976, s. 24-32.

Laçiner, Ömer, “‘Ne Yapmalı’ Üzerine Düşünceler II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 15, Mayıs, 1976, s. 33-47.

Laçiner, Ömer, “Lenin’in Emperyalizm Analizi”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 20, Ekim, 1976, s. 28-38.

Laçiner, Ömer, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları I”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 20, Ekim, 1976, s. 41-42.

Laçiner, Ömer, “Emperyalizm Döneminde Sosyalizmin Sorunları II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 21, Kasım, 1976, s. 22-38.

Laçiner, Ömer, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi I”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 22, Aralık, 1976, s. 7-28.

Laçiner, Ömer, “71 Öncesi Dönem ve THKP-C Hareketinin Eleştirel Analizi II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 23, Ocak, 1977, 1977, s. 32-49.

Laçiner, Ömer, “Lucio Magri’nin Yazısı Dolayısıyla Marksist Parti Sorunu”, Birikim Dergisi: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 24, Şubat, 1977, s. 21-40.

Laçiner, Ömer, “Ekonomizm ve Marksist tarihi gelişim teorisi II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 26, Nisan, 1977, s. 10-19.

Laçiner, Ömer, “Ekonomizm Konusu ve Marksist Tarihi Gelişim Teorisine Bakış III”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 27, 1977, s. 18-35.

Laçiner, Ömer, “Sovyetler Birliği Sorunu”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 30-31, Ağustos-Eylül, 1977 s. 26-42.

Laçiner, Ömer, “Sovyetler Birliği Sorunu II”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 32, Ekim, 1977, s. 11-22.

Laçiner, Ömer, “Sosyalizmin Temel Sorunları Gündeme Gelirken”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 42-43-44, Ağustos-Eylül-Ekim, 1978, s. 14-26.

Laçiner, Ömer, “Sosyalizm ve Örgütlenme”, Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, Sayı 52-53, Haziran-Temmuz, 1979, s. 23-32.

Laçiner, Ömer, “THKP-C: Bir Mecranın Başlangıcı”, Toplum ve Bilim, Sayı 78 Güz, 1998, s.7-21.

Özel, Oktay & Gökhan Çetinsaya, “Türkiye’de Osmanlı tarihçiliğinin Son Çeyrek Yüzyılı: Bir Bilanço Denemesi”, Toplum ve Bilim, Sayı 91, 2001-2002, s. 8-38.

ÖZGEÇMİŞ

Ağah Ayhan 1970 yılında Üsküdar/İstanbul'da doğmuştur. İlköğrenimini Mehmet Akif İlkokulu /Erenköy'de, ortaöğretimini Göztepe Orta Okulu'nda, lise öğretimini Kartal Teknik Lisesinde tamamlamıştır. Ön lisans eğitimini Trakya Üniversitesi Elektronik bölümünde yapmış, daha sonra sırasıyla Anadolu Üniversitesi İktisat Lisans ve Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi Lisans programlarını bitirmiştir. Aile firmasında 20 yıl süre ile beyaz eşya ticareti yapan Ayhan, 2013 yılında Fatih Üniversitesi Yerel Yönetimler tezsiz yüksek lisans programını bitirmiştir. Çocuklara olan sevgisini Çocuk Böbrek Vakfı kurucu üye olarak sosyal alana taşımış, hali hazırda yürütmekte olduğu yönetim kurulu muhasip üye sıfatıyla Türkiye'de bir ilk olan "Okullarda Erken Tanı Sağlık Taraması" projesini yürütmektedir. Türk Diyabet Vakfı ve Türk Kızılay'ı gönüllüsü olan Ayhan evli ve iki çocuk babasıdır.